

SALİDƏ ŞƏMMƏDQIZI

Əriyən səm

SALİDƏ ŞƏMMƏDQIZI

ƏRİYƏN ŞAM

(hekayələr toplusu)

“Elm və təhsil”
Bakı – 2011

Salidə Şəmmədqızı

Ön sözün müəllifi:

Çingiz Abdullayev
xalq yazıçısı

Redaktor:

Nadir Məmmədli
filologiya elmləri doktoru, professor

Salidə Şəmmədqızı (Salidə Şəmməd qızı Şərifova). ƏRİYƏN ŞAM
(hekayələr toplusu). Bakı, «Elm və təhsil», 2011, 124 səh.

Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, Azərbaycan Jurnalistlər İttifaqının «Qızıl Qələm» mükafatı laureatı, Rusiya Yazıçılar İttifaqının Q.R. Derjavin adına ordeni və M.A. Şoloxov adına beynəlxalq mükafatı laureatı Salidə Şəmmədqızının «Əriyən şam» hekayələr toplusunda ictimai-siyasi, iqtisadi-sosial, milli-mədəni proseslərdə baş vermiş problemlər təhlil edilərək oxucuya çatdırılır.

Ş $\frac{4702000000}{N098 - 2011}$ qrifli nəşr

© Salidə Şəmmədqızı, 2011

MÜNDƏRİCAT

«ƏRİYƏN ŞAM»IN İŞİĞİNDƏ....ÇİNGİZ ABDULLAYEV	4
ƏRİYƏN ŞAM.....	6
İKİ MƏKTƏB	15
RƏSMİN TALEYİ.....	22
BANKOMATIN SƏRGÜZƏŞTİ	32
MÜSİQİ MÜSABİQƏSİ	51
«TƏRBIYƏSİZ» ALİM	63
BAŞI BƏLALİ MƏQALƏ.....	80
ZİBİL ƏHVALATI	94
GÖZLƏNİLMƏZ GÖRÜŞ.....	102
«QARA YEL»İN SORAĞINDA	111

«ƏRİYƏN ŞAM»IN İŞİĞİNDƏ

«Əriyən şam» hekayələr toplusunun müəllifi Salidə Şəmməd qızı Şərifova yazıçılığa professional ədəbiyyatşünaslıqdan addım atmışdır. Salidə Şəmmədqızı uzun illərdir ki, müasir Azərbaycan nəsrinin janr problemlərinin tədqiqi ilə məşğuldur. Onun elmi işləri müxtəlif ölkələrin sanballı elmi toplusu və jurnallarında çap edilmişdir. Hal-hazırda isə ədəbiyyatşünas alim öz qələmini bədii yaradıcılıqda da sınağa cəhd edir.

Qeyd etmək lazımdır ki, topluya daxil edilmiş hekayələr müxtəlif jurnal və qəzetlərdə çap olunmuşdur. Odur ki, oxucular bu hekayələr ilə artıq tanışdırlar. Topluya eyni adlı hekayə də daxildir. Toplunun «Əriyən şam» adlanması təsadüfi deyil. Hekayənin mətni qaçqın taleyini yaşamış uşağın gündəlik həyatından bir parçanı əks etdirsə də, mənaca hekayə Xalqımızın taleyinə həsr olunmuşdur. Hekayə realizm üslubunda milli nəsrə xas olan janr ənənələrini davam etdirir. Eyni zamanda, «Əriyən şam» hekayəsi «ciddi realizm» adı altında tanınan cərəyanın tələblərinə cavab verir. Müəllifin janr problemləri üzrə tədqiqatçı olması topluya daxil edilən əsərlərin janr əlamətlərinə dərin təsir göstərir. Məsələn, «Əriyən şam» əsərinin hekayə janrında yaradılmasına baxmayaraq, Azərbaycan ədəbiyyatına xas «kiçik roman» janrının təsiri özünü büruzə verir. Bu təsir əsərdə qaldırılan problemin epik xarakterində öz əksini tapmışdır.

««Tərbiyəsiz» alim» hekayəsi də realist üslubda qələmə alınmışdır. Hekayənin baş qəhrəmanı qürbətdə yaşayan qərib alimlərimizdəndir. Hekayədə onun doğma yurdunda elm yolunda yenidən addımlamağa başladığı zaman üzləşdiyi maneələr açıqlanır.

««Tərbiyəsiz» alim» hekayəsində cəmiyyətimizin modernləşmə böhranı problemi qaldırılsa, «Gözlənilməz

görüş» hekayəsində humanistliyin böhranı problemi diqqət mərkəzindədir. İnsana humanist münasibətin zəruriliyi ideyası hekayənin siyasi konfliktini şərtləndirən əsas amil kimi təzahür edir. Müəllif insanın insana antihumanist yanaşmasını məharətlə bədii düşüncənin tənqid hədəfinə çevirə bilir.

Topluya daxil olan digər bir neçə hekayədə isə postmodernizmin təsiri aydın şəkildə özünü büruzə verir. Məsələn, «Musiqi müsabiqəsi» hekayəsində bəzi hallarda bir-biri ilə qarışan, lakin fərqli olan iki paralel dünya yaradılır. «Bankomatın sərgüzəşti» hekayəsində müəllif reallığı fars dərəcəsinə çatdırır. «Başı bəlalı məqalə» hekayəsində isə elmi refleksiya ədəbi şəkildə qələmə alınır. Refleksiya ««Qara yel»in sorağında» adlı hekayəyə də xasdır. Avtobioqrafik xarakter daşıyan bu hekayədə ədəbiyyatşünaslıq elmində yeni axtarıqların və plagiatlığın nisbi problemi haqqında düşüncələr əksini tapmışdır.

Salidə Şəmmədqızının yaradıcılığında satirik ünsürlər də özünü büruzə verir. «Zibil əhvalatı» hekayəsində vəzifəsinə bağlı olan baş qəhrəmanın hər yerdə qayda yaratmaq həvəsinin müasir Bakıda farsa çevrilməsi əks etdirilir.

Salidə xanımın hekayələri, bir tərəfdən milli nəsrə aid ənənələri davam etdirsə də, o biri tərəfdən, janr quruluşu baxımından yeni axtarıqları əks etdirir. Bu baxımdan, «Əriyən şam» toplusu bizim kiçik nəsr janr formalarının inkişafının davamı kimi qiymətləndirilməlidir. Eyni zamanda, müəllif aktual və kəskin suallara toxunur, qısa həcmli əsərlərində bəşəri və ümummilli xarakter daşıyan problemləri açıqlayır. Bu xüsusiyyətlərinə görə Salidə xanımın yaradıcılığı aktual və müasirdir.

ÇİNGİZ ABDULLAYEV
xalq yazıçısı

ƏRİYƏN ŞAM

*Qaçqın şəhərciklərində vaxtsız həyatını dəyişmiş
Azərbaycan uşaqlarının xatirəsinə həsr olunur*

A rtıq axşam düşürdü. Yunis kişi dünəndən qalmış xörəyi qızdırmaq istəyirdi ki, çadır qonşusu, vaxtilə isə rəhbərlik etdiyi məktəbdə tarix müəllimi işləmiş Rüstəm kişinin onu səslədiyini eşitdi.

- Ay Yunis müəllim, Yunis müəllim.
- Rüstəm müəllim, buyurun.
- Hər vaxtın xeyir, ay Yunis müəllim.
- Xeyir içində.
- Nə təhərsən? Eşitdim ki, nəvən özünü pis hiss edir.
- Hə.
- Uşaq indi nə təhərdir?

Yunis kişi nə deyəcəyini bilmədi. Dünəndən bəri yazıq uşağın halı daha da pisləşmişdi. Ondan hələ də cavab gözləyən Rüstəm kişiye dedi:

- Hə, axşam halı lap pisləşmişdi.
- Bəs necə olacaq?
- Heç özüm də bilmirəm.

Yunis kişinin gözləri doldu. Fikir onu elə çulğalamışdı ki, Rüstəm kişinin nə dediyini artıq eşitmirdi. Rüstəm kişi Yunis kişinin onu dinləmədiyini, fikri başqa yerdə olduğundan onunla sağollaşib getmək istədi:

- Sağ ol, ay Yunis müəllim. Daha mən gedim.
- Yaxşı.
- Bir şey lazım olsa, xəbər göndərərsən.

Yunis kişi sakitcə başı ilə «hə» dedi. Rüstəm kişi onun danışmağa həvəsi olmadığını yəqin edib, özünün çadırına tərəf addımladı. Yunis kişi gözləri ilə onu çadıra qədər ötürdü...

Xəyallar Yunis kişini doğma elinə-obasına apardı. Rüstəm kişi onun məktəbinin qabaqcıl müəllimlərindən biri idi. O, bir tarix müəllimi kimi böyük hörmət qazanmışdır. Hələ Sovet İttifaqı dövründə öz şagirdlərinə Azərbaycan tarixini böyük həvəs və maraqla öyrədərdi. Ermənilərin 1905, 1918-ci il qırğınlarını və Azərbaycan xalqının, ümumiyyətlə türklərin başlarına açdıqları dəhşət və müsibətləri barədə şagirdlərinə ətraflı məlumat verərdi, tarixi keçmişimizin unudulmamasına çalışardı. Bunlar üçün də başı çox ağrılar çəkmişdir. Hətta onu gözügötürməyənlər millətçi damğası ilə məktəbdən kənarlaşmasını istəmişdilər. Yunis kişi məktəb direktoru kimi məsələyə qarışaraq və rayon partiya qurumlarındakı əlaqələrindən istifadə edərək, Rüstəm kişinin məktəbdən xaric olunmasının qarşısını almışdır. İndi isə Rüstəm kişi bu fani dünyada dərdləri ilə baş-başa qalmışdır. Halını nə soruşan var, nə də ki, bir maraqlanan...

Bir az aralıda oynayan uşaqların qışqırıqları onu fikiirlərindən ayırırdı. Nə olduğunu anlamağa çalışırdı ki, balaca Nəsibənin qışqıraraq dediklərindən baş vermiş hadisəni təxminən anladı:

– Nənə, ay nənə, bacımı ilan vurdu.

Balaca Nəsibə çadırdan özünü bayıra atan Salatın nənənin ayaqlarını qucaqladı. Salatın nənə sanki yuxuda idi. Nəsibə nənəsinin heç nə başa düşməyərək onun üzünə baxdığını görüb dedi:

– Ay nənə, tez ol, kömək et, Nəcibə ölür...

...Yunis kişi bu xəbərdən bərk sarsılmışdı. Hadisə baş verən yerə tərəf addımladı. O, Nəcibənin ilan vurmuş

cəsədinə yaxınlaşdı. Körpə qızın çöhrəsində bir kədər, hüzn vardır...

Salatın nənənin Nəcibənin cəsədini qucaqlayıb ağlaya-ağlaya dediyi bayatı Yunis kişinin qulaqlarından getmirdi:

Qəm qapımı döydü, neylim,
Dərd qəddimi əydi, neylim.
Zalım fələk bir ox atdı,
Gəldi mənə dəydi neylim.

Nəcibənin ilan çalmış cəsədi Yunis kişinin xəyalında nəvəsi Mübarizin də vaxtında müalicə olunmasa, xəstəliyi, ən əsası da imkansızlığı ucbatından ölməsini, ağır da olsa, gözü önünə gətirdi. Şəhərcikdə isə həkim yox idi. Şəhərcik sakinlərinin tibbi yardıma ehtiyacı heç kəsi maraqlandırmırdı. Mübarizin halı kəskinləşəndə Yunis kişi vaxtı ilə kəndlərində feldşer işləmiş Nərgiz nənəyə müraciət edirdi. Nərgiz nənə Mübarizin burada müalicəsinin qeyri-mümkün olduğunu bildiyindən, onun Bakıya getməsinə məsləhət görmüşdür. Yunis kişinin isə əlində pulu yox idi ki, nəvəsini Nərgiz nənənin məsləhət gördüyü və az-çox bələd olduğu Bakıya aparsın. Yunis kişi nəvəsinin sağlması ümidi ilə yerli məmurlardan yardım istəmişdi, lakin onların biganəliyi qocanın ümidlərini puça çıxartmışdır. Dünyada yeganə ümid çırağı olan nəvəsi gözünün qarşısında ocaq kimi sönmürdü. Köməksiz, kimsəsiz nəvəsindən utanırdı.

Çadırına qayıdan Yunis kişi xörəyi təkrar qızdırdı. Hisdən qaralmış çaydanı da qaynamaq üçün ocağın üstünə qoydu. Balaca süfrə açıb, Mübarizi səslədi.

– Ay Mübariz, bala.
– Nədi baba?
– Gəl bala.
– Baba, indi gəlirəm.

– Bala, başına dönüm, tez gəl.

Yemək olduğunu demədi, çünki gərək Mübarizlə olan uşaqların hamısını yeməyə çağırırdı. Uşaqların hamısı ac idilər, lakin özünün yeməyi yalnız Mübarizə çatacaq qədər idi. Mübarizin çadırdan içəri girdiyini görən Yunis kişi dedi:

– Balam, əlini yu. Bir az da tez ol, yemək soyuyur.

Əlini yuyub gələn Mübariz uşaq sadəlvhlüyü ilə babasından soruşdu:

– Babacan, nə bişirmisən?

– Dünənki yeməkdir, ömrüm-günüm.

– Baba, şirin çay da verərsənmi?

– Sənin üçün tapılar. Çörəyini rahat ye.

Yunis kişi Mübarizin başını sıgallayıb, onu oxşamağa başladı. Nə vaxtsa oxuduğu bir şeirdən yaddaşında ilişib qalmış bəndi öz-özünə söylədi:

Mənim ürəyimdə axan bulaqsan,
Hər nəsən, olanım-qalanım busan.
Nə qədər ki, varam, susmayacaqsan,
Kiçik bir həqiqət, böyük arzusən.

Balaca Mübariz babasına maraqla qulaq asırdı. Şeir mütəəllifi kim olduğunu bilmədiyindən babasından soruşdu:

– Baba, söylədiyin şeir kimindir?

– Qabilin şeirlərindəndir, ay bala.

Mübariz ac olduğundan söhbəti davam etdirmədi, yeməyə başladı. Çünki yeməkdən sonra babası ona dərs keçəcəkdir. Şəhərcik məktəbində dərslər keçirilmədiyi səbəbindən, Yunis kişi hər gün nəvəsi Mübarizə ana dili və ədəbiyyatın incəliklərini öyrədirdi... Yunis kişi sakit halda nə

vəsini izləyirdi. Babasının heç nə yemədiyini görən Mübariz təlaşla soruşdu:

– Baba, sən niyə heç nə yemədin?

– İstəmirəm.

– Axı, baba...

Yunis kişi Mübarizin sözünü davam etməyə qoymayıb cavab verdi:

– Çünki, acmamışam.

Mübariz çox yaxşı başa düşürdü ki, yeməyə heç nə olmadığı üçün babası heç nə yemir. O, yenə babasına fikrindən keçənləri demək istəyirdi, lakin fikrindən daşındı. Bunları duyan Yunis kişi soruşdu:

– Nədi bala?

– Heç, baba.

– Yenə, sözlü adama oxşayırsan, de görüm.

– Baba, səni həmişə fikirli görürəm? Niyə?

– Heç, bala.

– Yox baba, sən hey fikirlisən. Qaş-qabaqlı gəzirsən.

– Sənə elə gəlir bala. Özü də belə şeyləri bilmək üçün sən hələ çox balacasan. Böyü, bilərsən.

Mübariz babasıyla söz güləşdirməyin mənasız olduğunu yaxşı bilirdi. Babası özü danışmasa, kimsə onu məcbur edə bilməzdi. Mübariz yeməyini bitirib kitab-qələmini gətirmək üçün ayağa durdu. Babası ötən dərs keçdikləri tapşırıqları diqqətlə yoxlayıb, Mübarizi sual-cavaba tutdu və yeni dərsi nəvəsinə izah etdi...

Sonra Yunis kişi yataq düzəltdi. Mübariz babası ilə bir yatmağı çox sevirdi. Çünki, Yunis babası ona tez-tez keçmiş xatirələrindən, nənəsi Tükəzbandan, atası Tahirdən, onun qəhrəmanlıqlarından və döyüşlərin birində şəhid olmasından, anası Qızılgülədən, hər yerdə gözüne görünən bacısı Vəfadan danışardı... Mübariz qaranlıqda babasının ağladığını görməsə də, səsinin titrəməsindən babasının

ağladığını hiss edirdi. Amma yuxu Mübarizi tez tuturdu. Mübariz yuxular görməyi çox sevirdi. Hərdən yuxularda onun uşaq xəyalı nənəsi Tükəzbanın təndirə çörək yaptığını, anası Qızılgülün bacısı Vəfanın saçlarını hördüyünü, atası Tahirin odun yardığını canlandırırdı. Həyətlərindəki qocaman tut ağacı da tez-tez yuxusuna girirdi... Səhər gözlərini açanda isə artıq atalı-analı dünyasından heç nə qalmırdı, qoca, kimsəsiz babasıyan təkbaşına qalırdı. O, babasını da itirəcəyi qorxusu ilə yaşayırdı, hər gün səhər yuxudan oyanan kimi Allaha dua edərki ki, onun gözünün ağı-qarası bu qoca babasına dəyməsin, ona çox görməsin...

Səhər artıq çoxdan açılmışdır. Uşaqların səs-küyü şəhərceyi başına götürmüşdür. Yunis kişi uşaqların səsinə qulaq asarkən, dərs dediyi məktəb yadına düşdü. Elə bil ki, onda uşaqların qışqırıqları başqa cür idi. Elə bil o qışqırıqlarda, səs-küylərdə bir sevinc, bir şadlıq vardı. O, özünü fikirlərlə çox yormaqla istəmədi. Nəvəsinin yuxudan durduğunu görən Yunis kişi onun üçün çay süzdü. Mübariz əl-üzünü yuyaraq yavan çörəklə açlığını qismən də olsa aradan qaldırdı. Yunis kişi nəvəsinin yeməyini bitirdiyini görüb, soruşdu:

– Doydun bala?

Mübariz babası çox fikir çəkməsin deyər yalandan doyduğunu bildirdi.

– Onda Sənəm nənəgilə get. Bu unu verərsən ki, bizə də çörək bişirsin. Artıq südləri də qalıbsa, bir az da bizim üçün satsın.

– Süd nə qədər olsun baba?

– Ala pulu, çox olmasın, üç stəkan olsa bəsdir. Çox olsa xarab olar. Bir də gör pendirləri varmı?

– Yaxşı, baba.

– Çox yubanmayasan, ha.

Mübariz heç nə demədən süd badyasını və babasının çit torbaya doldurduğu unu götürüb çadırdan çıxdı. Babası qorxmasın deyər qızdırması olduğunu deməmişdir. Ancaq özünü çox pis hiss edirdi. Sənəm nənəgilə tez çatmasını arzulayırdı. Getməyə təqəti yox idi. Ancaq özünü toparlayıb gəldiyi ünvana yetişdi. Babasının istədiklərini Sənəm nənəyə deyib, çadırın qabağındakı iri daşın üstündə əyləşdi. Sənəm nənə Mübarizin rənginin ağardığını görüb, qorxdı. Gəlini Yasəmənə çağırdı. Yasəmənle köməkləşib uşağı çadırın içinə apardılar. Yasəmən hazırladığı yatağa uzadıb, ona su içirdilər. Sənəm nənə uşağın halının pisləşdiyini görüb nəvəsi Namiqi Yunis kişinin arxasınca göndərdi.

Namiqin gəldiyini görən Yunis kişi qorxdı. Mübarizə nə isə pis hadisə üz verdiyini duydu. Namiqin nə deyəcəyini gözləməyib, onların çadırına tərəf uşaq tək qaçmağa başladı. Yol ona çox uzun göründü. Sanki bitib-tükənməz oldu. Nəhayət, Sənəm nənəgilin çadırını gördü. Yunis kişi özünü çadıra saldı. Mübariz babasına baxırdı, dili söz tutmurdu ki, babasına desin. Handan-hana özünə gəlib babasını sakitləşdirməyə başladı:

– Babacan, heç nə olmayıb, qorxma.

– Yaxşı, bala.

– Baba, qurban olum, səni qorxutdum deyəsən. Heç nə olmayıb, heç bir yerim ağrımır.

Yalan danışdığını hiss etsə də, babasını sakitləşdirmək üçün əlindən gələni edirdi:

– Bir az qızdırmam var, keçər gedər baba.

Yunis kişi nəvəsini qucağına alıb özlərinin çadırına aparmaq istədi. Lakin artıq qocalıq onu haqlamışdır. Qüvvəti qalmamışdır ki, nəvəsini qucağına alsın, Sənəm nənə onun hərəkətlərini görüb dedi:

– Ay Yunis qardaş, qoy bu gün burda qalsın. Niyə aparırsan?

– Yox, evdə rahat olar.
– A qardaş, nə ev? Ora da çadır, bura da. Heç olmasa Yasəmən qulluq edər.

– Yox, getsək yaxşı olar.
Sənəm nənə Yunis kişi ilə söz güləşdirməyin mənasız olduğunu anlayıb dedi:

– Onda gözlə, uşağı çağırım, o, aparsın.
Sənəm nənə çadırdan çıxıb bayırda oynayan nəvəsi Paşanı çağırdı:

– Paşa, Mübarizi çadırlarına qədər apar.
Paşa nənəsinə cavab verdi:
– Yaxşı, nənə. Bu saat.
Sənəm nənə çadıra girib Yunis kişiylə dedi:
– Ay Yunis qardaş, indi Paşa gəlib Mübarizi aparar, südü də göndərəcəyəm. Çörəyi də indi bişirərəm.

– Darıxma, Sənəm bacı...
Yunis kişi öz çadırlarına girib Mübarizin yatağını düzəltdi, Paşa Mübarizi yatağına qoyub dedi:
– Babacan, mən daha gedim. Mənlik bir iş yoxdur ki?

Yunis kişi Paşanın çiyinlərindən tutub dedi:
– Sağ ol bala, heç nə lazım deyil. Amma Nərgiz nənəyə deyərsən ki, mən çağırıram.

Paşa Mübarizə baxaraq dedi:
– Baba, Nərgiz nənəyə mütləq deyərəm. Mübariz hələlik, sağ ol.

Yunis kişi Mübarizi rahatlayıb yanında oturdu. Çadırların birindən eşidilən həzin saz havası onu daha da kövrəltdi...

Nərgiz nənə gəlib Mübarizi müayinə etdi və sakitcə başını buladı. Sonra:

– Yunis müəllim, mən sizə demişdim, uşağı Bakıya aparın.

– Nərgiz bacı, nəynən aparım, hara aparım, kimin yanına aparım? Buralardan necə gedim? Buradan getmək asandırımı? Dilənməyi də bacarmıram ki, dilənçilik edəm. Həm də diləndiyim pula nəvəmi xilas etmək mümkün olarmı? Cavab ver. Niyə susursan?

Nərgiz nənə başını aşağı salıb susurdu. Həqiqət qarşısında sanki kiçilmişdir, balacalaşmışdır. Başını qaldırmağa gücü belə qalmamışdır. Sakitcə Mübarizin yatağının aşağı tərəfində əyləşdi. Xeyli müddət heç kimsədən səs çıxmadı. Araya çökmüş sükunəti Yunis kişinin dostu Arif kişi pozdu.

– Ay Yunis müəllim, içəridəsənmi?
– Hə, keç.
– Axşamın xeyir. Eşitdim ki, uşağın halı xarablaşıb. İndi nə təhərdir?

– Hər vaxtın xeyir. Heç özüm də bilmirəm.
Nərgiz nənə yerindən durub pıçıltı ilə dedi:
– Mən gedim, namazımın vaxtı yaxınlaşır. Qoy uşaq da yatsın, gəlib baş çəkərəm.

Nərgiz nənə çox məyus halda çadırı tərk etdi.
Onun belə gedişindən vəziyyətin heç də yaxşı olmadığını anlayan Yunis kişi ümitsizliyə qapanmışdır. Dünyanın belə boşaldığını heç hiss etməmişdir. Sanki bu dünyada tək qalmışdır. İndiyədək ölümdən qorxmamışdır. Amma indi qorxurdu. Ölümün onun əlindən alacağı nemətdən, səadətdən məhrum olacağından qorxurdu...

Qaranlıq düşmüşdü. Çadırdan göz-gözü görmədiyindən Yunis kişi durub şam yandırdı. Şamın ətrafı işıqlandırdığı xəfif işığında nəvəsinin solmuş bənizini görürdü. Mübariz onun gözləri önündə yanan şam kimi, yavaş-yavaş əriyirdi...

İKİ MƏKTƏB

Həcər divanda əyləşib kitab oxuyurdu. Çalınan telefon zəngi onu oxumağını yarımçıq qoyub divandan qalxmağa vadar etdi. Həcər həvəssiz telefon aparatına yaxınlaşıb dəstəyi qaldırdı. Zəng edən iş yoldaşı Elmira idi. Elmira Həcərlə hal-əhval tutduqdan sonra məktəblərinin yanında təzə tikilmiş məktəb haqqında yeni xəbərləri söyləməyə başladı. Məktəblərindəki müəllimlərinin bəzilərinin də yeni məktəbə keçmələrini söyləyib dedi:

– Bilirsən Həcər, məni də o məktəbə dəvət edirlər.

Həcər sevincək soruşdu:

– Nə yaxşı. Kim dəvət edir?

Elmira Həcərin heç nədən xəbəri olmadığını anlayıb sözünə davam etdi:

– Həcər, əzizim, bizim Dilarə o məktəbə ibtidai siniflər üzrə tədris hissə müdiri keçib. Məni də yeni məktəbə müəllim dəvət etdi. Dedi ki, sən...

Həcər Elmiranın sözünü yarımçıq kəsib soruşdu:

– Nə əcəb?

Elmira Həcərin sualına cavab verərək dedi:

– Mənim sinfimdə oxuyan uşaqların çoxusunun qardaş-bacıları Dilarənin dərs dediyi sinifdə oxuyurlar.

Həcər heç nə başa düşmədiyindən soruşdu:

– Onların sənə yeni məktəbə keçməyinə nə dəxli var?

Elmira Həcərin heç nə anlamadığını başa düşüb dedi:

– Necə yəni nə dəxli var? Dilarə sinfini də o məktəbə aparır. Sinfindəki uşaqların çıxmamaları üçün istəyir ki, mən də o məktəbə keçim.

Həcər onun sözünü yarımçıq kəsib soruşdu:

– İndi sən də, yeni məktəbə keçirsən?

Elmira qətiyyətlə dedi:

– Yox, yox. Nə danışsən? Ağrımıyan başıma buz bağlayaram, heç. Nəyimə gərəkdir?

Həcər təəccüblə soruşdu:

– Niyə ki, məktəb məktəbdir da. Oraya nə olub ki? Yeni tikilmiş məktəb, hər şey yeni, təmirli. Siniflərdə kompyuterlər. İdman zalında duş. Təzə istilik sistemi. Bizim məktəb kimi deyil ki? Az qala üstümüzə ucsun.

Elmira aramla cavab verdi:

– Həcər, bu məktəbdə hörmətim-izzətim var. İmkanlı valideynlərin övladlarını da mənim sinfimə seçirlər. Mənə «əla» valideynlər seçirlər. Niyə keçməliyəm? Hələ dəli-zad olmamışam ki?

Həcər Elmiranın fikrini təsdiqləyib dedi:

– Düz sözə nə deyəsən, Elmira. Yeni məktəbə yenə kimlər keçib?

Elmira Həcərin sualını başa düşməyib soruşdu:

– Nə dedin?

Həcər verdiyi sualı təkrarladı:

– Soruşuram ki, yeni məktəbə müəllimlərimizdən kimlər keçib?

Elmira dərindən içini çəkib dedi:

– Ah. Eşitdiyimə görə Bəsti, Təranə, Qızıtamam. Birdə bir neçəsi var, özləri yeni məktəbə keçmək istəyirlər. Yaxşı Həcər, hələlik sağ ol. Yoldaşım gəldi. Öpürəm səni. Evdəkilərə salam söylə.

Həcər də:

– Sağ ol deyən dillərin var olsun. Sən də qızların üzündən öpərsən. Hələlik. Sabah məktəbdə görüşərik- deyib telefonun dəstəyini telefon aparatının üstünə qoydu. Sonra kompyuterdə yazı yazan qızına dönüb dedi:

– Eşitdin Nərmin? Məktəbimizin yanında tikilən yeni məktəbə müəllimlərimiz keçmək istəyirlər.

Nərmin anasını dinləyib dedi:

– Məktəb tikmək çox yaxşı şeydi. Amma başa düşə bilmirəm ki, məktəbin həyatında də, daha doğrusu idman meydançasında da məktəb tikilərmidi? İkisində də tədris Azərbaycan dilindədir. Sizin məktəb də ki, az qala uçub töküləcək. Neçə illərdir ki, təmir edilmir? Birinci oranı təmir edəydilər, sonra yanında məktəb tikiləydi.

Həcər qızının sözlərini təsdiqləyərək dedi:

– Düzsən qızım, nə deyim. Bəlkə mən də keçim?

Nərmin gülümsəyərək dedi:

– Ana, nəyinə gərəkdir. Artıq təqaüdə çıxmısan. Sinfini başa vur, təmiz məktəbdən çıx. Bilirəm uşaqları sevirsen, işini sevirsen. Amma artıq bu yaşda, o maaşa, o əziyyəti çəkməyə dəyərmidi? Sözsüz ki, yox. Ona görə özünə əziyyət vermə.

Həcər təqaüdcü olduğunu, bu baxımdan artıq qocaldığını bir daha dərinlən hiss etdiyindən kədərli-kədərli başını aşağı salıb dilləndi:

– İllər nə tez keçir, qızım. Amma çox maraqlıdır, təzə məktəbə görə daha kim keçib?

Nərmin soruşdu:

– Anacan, bəs məktəb tikiləndə deyirdilər ki, məktəbin yarısı, müəllim – şagird bir yerdə yeni tikilən məktəbə köçürüləcək. Bəs elə olmayacaq?

Həcər çiyinini çəkdi. Sonra nə fikirləşdisə, iş yoldaşı Bəstinin nömrəsini yığdı. Telefon dəstəyini elə Bəstinin özü qaldırdı. Həcər Bəstinin hal-əhvalını soruşduqdan sonra təzə məktəb haqqında xəbər almaq üçün soruşdu:

– Bəsti, yeni tikilən məktəbdən nə xəbər var?

Bəsti Həcərini heç nədən xəbəri olmadığını anlayıb təəccüblə soruşdu:

– A... bıy başıma xeyir... doğrudan heç nə bilmirsən? Məni zəng eləyib dəvət də etdilər. Mən özüm imtina etdim.

Həcər onun cavabından pərt də olsa, zarafata salıb dedi:

– Sən güclü müəllimlərimizdən birisən. Sənin savadınla mənim savadım arasındakı fərqi özün bilirsən də. Maşallah, sən texnikum qurtarmısan, əmək müəllimliyini. Mən sənin kimi ola bilməmişəm. Mən ali təhsilli ibtidai sinif müəllimiyəm. Ona görə səni çağırırlar da...

Bəsti Həcərini yenə həmişəki kimi onu ələ saldığını anlayıb, qəhqəhə çəkərək dedi:

– Eh! Həcər, sən də ki, öz əməlinə qalmırsan. Bilir-sən, o məktəbdə ibtidai siniflər üzrə tədris hissə müdiri kim olub?

Həcər heç nədən xəbəri olmamış kimi soruşdu:

– Kimdir ki?

Bəsti dərinlən ah çəkib dedi:

– Dilarə.

Həcər özünü yenə bilməməzliyə vurub soruşdu:

– Hansı Dilarə?

Bəsti tez dilləndi:

– Bizim Dilarə. İbtidai sinif müəllimi. İngilis dili müəllimidir, amma ibtidai sinifdə dərs deyir. İngilis dilini bilsəydi, elə ingilis dilindən, ixtisasından dərs deyirdi. Hələ savadını demirəm. Onu da ibtidailərin baş biləni qoyublar.

Həcər dedi-qodu eləməmək üçün söhbəti dəyişib soruşdu:

– Bəs məktəbin direktoru kimdir, ay Bəsti?

Bəsti bir az fikirləşərək dedi:

– Haradan olduğunu yadıma sala bilmirəm, yerin adı yadımdan çıxdı. Amma Dilarənin qohumudur. O, da qaçkındır. Deyəsən, Göyçə mahalındandır. Adı da Emilyyadır. Bir dənə də oğlu var.

Həcər gülərək dedi:

– Ay qız, Dilarə Göyçədən deyil. Zəngilan nə vaxtdan Göyçə mahalı olub?

– A, Həcər, bilmirsən Dilarə Zəngilandandır. Zəngilan da ki, Ermənistanın tərkibində olmuşdu...

Həcər gülməyini kəsib ciddiləşdi və Bəstinin sözünü yarımçıq kəsib dedi:

– Bəsti, ayıbdır, bunu mənim yanımda dedin, bir də bir kimsənin yanında demə.

Bəsti heç nə anlamayıb təəccüblə soruşdu:

– Nəyi? Nə dedim ki? Bir səhv söz dedim?

Həcər əsəbi halda dilləndi:

– Səhv də olar, daha belə də yox. Özü də müəllimsən. Ayıbdır. Ay Bəsti, Zəngilan nə vaxtdan Ermənistan ərazisində olub, onun torpağı olub? Ha? Cavab ver? Niyə dinmirsən? Düzdür, Zəngilan indi düşmən əsarəti altındadır, günahsız əhalisi didərgin düşübdür. Azərbaycan torpağıdır. Müəllim üçün ayıbdır, belə elementar şeyləri bilməmək.

Bəstinin susduğunu görən Həcər soruşdu:

– Yoxsa məndən incidin?

Bəsti pərt olduğunu bürüzə verməyib cavab verdi:

– Yox, nə inciməyi.

Həcər onun pərt olduğunu başa düşüb söhbətini yekunlaşdırmaq istədi:

– Yaxşı, vaxtını almayım. Mənə Dilarənin ev telefonunun nömrəsini ver.

Bəsti incik-incik dilləndi:

– Bilirsən, məndə Dilarənin nömrəsi yoxdu...

Həcər onun sözünü axıra qədər dinləməyib dedi:

– Bəs necə danışırıdın onunla?

Bəsti özünü itirmiş halda cavab verdi:

– Bilirsən, özü zəng etmişdi.

Həcər Bəstinin incidiyini hiss edib dedi:

– Yaxşı, hələlik sağ ol. Vaxtını çox almayım.

Telefon dəstəyini asan Həcər qızının ona təəccüblə baxdığını görüb dedi:

– Gördün Nərmin, belə müəllimlərimiz də varmış...

Nərmin heyrət içində anasından soruşdu:

– Ana, kimin ilə danışırıdın?

Həcər başını narazı-narazı bulayaraq cavab verdi:

– Kiminlə danışırıdım? Məktəbimizin say-seçmə müəllimi ilə. Valideynlərin üstündə qırğın etdikləri müəllimlə. Qonşumuz, tarix müəllimi Ləmanın qonşular içərisində təbliğ etdiyi müəllimlə...

Nərmin anasının dediklərini dinləyib dedi:

– Ana, o hansı müəllimdir ki?

Həcər gülümsəyərək dedi:

– Bəstidir.

Nərmin təəccüblə anasından soruşdu:

– Anacan, yəni Bəsti müəllimə bilmir ki, Zəngilan hələ yərdə yerləşir? Çox təəccüb edirəm ki, məktəblərimizdə o cür müəllimlər var. Azərbaycanın işğal altında olan torpaqlarını bilməsin. Kimə danışsan inanmaz, deyər ki, başın xarab olub, yazığa şər atırsan.

Həcər başı ilə qızının sözlərini təsdiqləyərək dedi:

– Qızım, özün şahidsən. Təəssüf ki, belə müəllimlərimiz az deyil.

Nərmin yerindən durub anasının yanına gəldi. Yanında əyləşib əlini əllərinə alıb dedi:

– Canım ana, inan ki, Bəsti müəllim mənə lap təəccübləndirdi, onun dediyi sözə çox məəttəl qaldım. O, uşaqları hansı hisslərlə böyüdəcək? Hansı vətənpərvərlik hissi aşılacaq ki, özü hələ bilmir ki, erməni terrorçularının tapdağı altında hansı torpaqlarımız var.

Həcər qızını qucaqlayıb dedi:

– Ən ağırılı da odur ki, o, Azərbaycanda doğulub. Özü də ki, hadisələrin tarixi şahididir. O, bu gün tarixini

unudursa, olanlara əhəmiyyətsiz bir şey kimi yanaşırsa, gələcəkdə bizləri nə gözləyir, nə olacaq, insan təsəvvürünə belə gətirə bilmir. Böyük, ali təhsilli qızısan, özün düşün. Belə şeylərin qarşısı vaxtında alınmalıdır. Bəlkə düz demirəm, qızım?

Nərmin anasını qucaqlayaraq dedi:

– Anacan düz deyirsən. O daxildən gəlməlidir. Gedib heç kəs deməyəcək ki, ay Bəsti müəllim bunu öyrən, ya onu.

Həcər qızının üzünə baxıb sakitcə çiyinlərini çəkərək dedi:

– Qızım, hər hansısa bir soydaşımızın tarixi unutməsi heç də faciə deyil. Milli tariximiz barədə anlayışı olmayan ziyalılarımızın dərslər demələri təhlükə olmaqla yanaşı, faciədir. Sovet internasionalizmi bayrağı altında bizdən tarixi gizlədirdilər. Tarixi səhifələri unuda-unuda «Xocalı»ya yol açdıq. Tarixi keçmişi unutmamalıyıq ki, bu günümüzü ləyaqətlə yaşayaq, bu günümüz də gələcəyə bir yoldur. Bəsti kimi müəllimlərlə də hara gedəcəyik, onu bilmirəm?

RƏSMİN TALEYİ

*Ömrü mü n gəncliyini
Duman aldı, kədər aldı.
Sənsizliyə düçar olan
Qəlbim qü bar bağladı.*

M

əzahir qapının döyüldüyünü eşidib, əlindəki fırçanı yerə qoyub qapını açmaq üçün otaqdan çıxdı. O, təəccüb içində idi. Görəsən qapını döyən, vaxtsız gələn kimdir? Qapını açdıqda, kiçik qardaşı Mahiri gördü. Mahir vaxtsız gəldiyi üçün Məzahirin təşvişə düşdüyünü anlayıb, tez gəlişinin səbəbini qardaşına çatdırmağa can atdı.

– Axşamın xeyir, Məzahir! Necəsiniz?

– Axşamın xeyir! Yaxşıyıq. Keç içəri - deyə hələ də təşviş içərisində olan Məzahir təəccüblə qardaşının üzünə baxırdı.

Mahir Məzahiri çox intizarda saxlamayıb birbaşa mətləbə keçdi:

– Bu gün bizə hərbi komissarlıqdan sənin üçün çağırış vərəqəsi gətirmişdilər. Atamgil çağırış vərəqəsini sənə çatdırmağımı tapşırıblar. Çünki, sabah hərbi komissarlıqda olmalısan.

Məzahir qardaşının qapı ağzında dayandığını görüb soruşdu:

– İçəri niyə keçmirsən?

– Çox sağ ol, daha gecdir. Sabah səhər tezdən gələcəyəm. Uşaq nə təhərdir? Təhminə bacı necədir?

Məzahir qardaşının qolundan tutaraq dedi:

– Hamı yaxşıdır. Təhminə uşağı yatızdırır. Mahir, keç içəri.

Mahir Məzahirin təkidli dəvətinin qarşısında aciz qalaraq dedi:

– Qardaş, başına dönüm, incimə. Dostum aşağıda mənə gözləyir. Onun maşını ilə gəlmişdim. Sabah tezdən burdayam. Təhminə bacıya da salam söylə.

Məzahir qardaşını qucaqlayıb sinəsinə sıxdı. Mahir Məzahirə heç nə demədən başını aşağı salıb pilləkənləri arxasına baxmadan birnəfəsə düşdü. Məzahir bir müddət qardaşının arxasınca baxdı. Sonra qapını bağlayıb otağa keçdi. Əlindəki kağıza bir qədər fikirli-fikirli tamaşa etdikdən sonra qonaq otağında yerləşən divanda əyləşdi. Müharibə vəziyyətində olan Vətəni üçün xidmət etməyə həmişə hazır olan Məzahir indi ürəyində nə isə narahatçılıq hiss edirdi. O, divandan qalxıb yataq otağına keçdi. Oğlunu yatızdıran Təhminəni çağırırdı. Onsuz da vaxtsız çalınmış qapı zənginə narahat olmuş Təhminənin özü yataqdan qalxıb hazırlanırdı. Qapının astanasında Məzahiri görcək təlaşla soruşdu:

– Kim idi?

– Mahir.

Təhminə Məzahirin cavabını anlamayıb təkrar soruşdu:

– Kim?

– Mahir.

– Hardadır?

– Evə getdi.

– Niyə belə tez?

– Nə bilim?

– Niyə gəlmişdi ki?

– Çağırış vərəqəsi gətirib.

– Nəyə görə?

– Məni hərbi komissarlığa çağırırlar.

Təhminə Məzahirin cavabını eşidəndə halı pisləşdi. Məzahirə sezdirməmək üçün sakitcə yataqda oturdu. Yanaqlarından axan göz yaşlarını onun görməməsi üçün üzünü oğ-

luna tərəf çevirdi. Ağladığını Məzahir görməsin deyə belə edirdi. Ancaq bu hərəkət Məzahirin gözündən yayına bilməzdi. O, Təhminənin yanında əyləşib, onun boynunu qucaqladı. Sonra yanaqlarından öpüb dedi:

– Təhminə, bilirsən ki, mən həmişə döyüşlərə getmək arzusunda olmuşam. Bu həm bir rəssam kimi, həm də bir Vətən övladı kimi mənə çox gərəkdir. Müharibənin ağrılarını bir var hiss edəsən, bir də var ki, yaşayasan.

– Məzahir, mən çox qorxuram. Sən gedəndə bizim axırımız necə olacaq? Kim bizə kömək edəcək?

– Başa düşürəm hər şeyi, lap yaxşı başa düşürəm.

– Sən yaxşı bilirsən ki, mən sənsiz yaşaya bilmərəm. İşləmirəm, körpəmiz də balaca. Sənsiz neyləyəcəyik?

– Sən heç narahat olma. Atamgil sizə yardımçı olacaqlar. Ev kirayəsi verməyəsəniz deyə, onlara köçün. Mən qayıdana qədər orada yaşayarsınız.

Təhminə heç nə demirdi. Demək istəyirdi, amma deyə bilmirdi. Sanki ağzı bağlanmış, dilini udmuşdur. Sakitcə Məzahirin üzünə baxırdı. Birdən özünü saxlaya bilməyib hönkürtü ilə ağlamağa başladı, Məzahirin boynuna sarılıb, üz-gözünü aramsız öpüşlərə qərq etdi. Məzahir Təhminənin pərişan olmasına dözə bilməyərək, çarəsiz halda dedi:

– Dur, gedək çay içək...

Təhminə səssizcə ayağa durub əl-üzünü yumaq üçün hamama keçdi... Hamamdan çıxaraq birbaşa mətbəxə keçib çay tədarükünə başladı...

Məzahir çayla dolu stəkanı götürüb çaydan bir-iki qurtum içdi, sonra stəkanı nəlbəkiyə qoyub ayağa durdu. Çəkdiyi rəsmi qarşısına keçdi. Bir xeyli durduqdan sonra Təhminəni yanına çağırırdı:

– Təhminə, bura gəl.

Təhminə ayağa qalxıb Məzahirin yanına gəldi. Məzahir Təhminəni qucaqlayıb sinəsinə sıxdı. Sonra işlədiyi rəsmi Təhminəyə göstərib dedi:

– Təhminəm, bu şəkli tamamlaya bilmədim. Qayıdanda tamamlayacağam. Bu mənim sizə hədiyyəm olacaq.

Təhminə heç vaxt Məzahirin tamamlamadığı rəsmlərinə baxmazdı. Ancaq tamamlanmış rəsmlərinin də həmişə də ilk tamaşaçısı özü olardı. Adətində xilaf çıxıb, Məzahirin tamamlanmamış rəsminə baxırdı. Rəsmdə yağlı boya ilə çəkilmiş özünün və körpəsinin şəklini gördü. Onlar gülümsəyərək doğan günəşə baxırdılar. Rəsmdə tamamlanmamış xeyli iş qalmışdır. Sözsüz ki, Məzahir onu bir günə bitirə bilməzdi. Rəsm Məzahirin digər əsərlərindən seçilirdi. Tamamlanmamış rəsmə Məzahir öz niyyətlərini realizə etməyə müvəffəq olmuşdu: klassik Azərbaycan miniatürası, rəsmi kalliqrafiya və postimpressionizmin qarışığı əsasında yeni milli rəsm üslubunun yaradılması əsərə bir gözəllik verirdi. Təhminə rəssam olmasada anlayırdı ki, Məzahir əsəri yeni üslubda yaratmaq istəmişdir.

Onlar uzun müddət dinməzəcə rəsmi seyr etdilər...

Səhər Məzahir hazırlayıb hərbi komissarlığa yola düşdü. Günorta evə qayıdıb sabah hərbi döyüşlərə gedəcəyini Təhminəyə söylədikdə, sanki gəlin onu axırıncı dəfə gördüyünü hiss edib ağlamağa başladı. Məzahir pərt olduğundan heç nə demədi. Otağa keçib beşikdə öz-özünə oynayan oğlunu qucağına alıb oxşamağa başladı. O, oğluna baxdıqca qəlbi fərəh hissi ilə dolurdu. Sevincindən uçmaq istəyirdi. Oğlu olduğu üçün fəxr edirdi. O, birdən Təhminəyə tərəf dönüb dedi:

– Təhminə, niyə qorxursan? Gör səni necə bir igidə tapşırıb gedirəm. Oğlum, anandan muğayat ol. Onun sözünə qulaq as.

Təhminə Məzahirin bu sözlərinə gülümsəyərək dedi:

– Məzahir, o, heç sənə dediklərini başa düşür ki? Uşağı da gətir gəl, yeməyini ye. Sənə sevdinin yarpaq dolmasını bişirmişəm. Gəl əzizim, soyumamış ye.

Məzahir Təhminəni qucaqlayıb bağrına basdı. Sonra qulağına pıçıltı ilə dedi:

– Təhminə, bu ayrılıq da tez keçib gedəcək...

O, masa arxasına keçib yeməyini yeməyə başladı. İştahası olmasa belə Təhminənin xətrinə dəyməmək üçün yeyirdi. Təhminə oğlu üçün hazırladığı uşaq yeməyini ona yedizdirməyə çalışırdı. Amma körpə yemək istəmirdi. Məzahir yeməyini bitirdikdən sonra su istədi. Təhminə körpəni Məzahirin qucağına otuzdurub, su gətirmək üçün mətbəxə keçdi. Suyu gətirib Məzahirin qarşısına qoyduqdan sonra oğlunu qucağına aldı, onunla üzbəüz oturub soruşdu.

– Məzahir, atangilə sabah köçək?

– Yox, yox. Qoy vaxt tamam olsun, sonra. Kirayə pulunu əvvəlcədən vermişik. Anam gələr, sizinlə qalar. Səndə rahat-rahat yığışarsan. Yaxşı, gözəlim.

Təhminə başı ilə hə deyib, ağlayan oğlunu sakitləşdirməyə çalışırdı...

Məzahirin getməsini eşidən qohumlar, tanışlar onlarda idilər. Məzahirlə görüşməyə gələnlər onları son gündə də tək qoymadılar. Onlar da axırıncı bu günü Məzahirlə keçirmək istəyirdilər...

Səhər hamı Məzahirlə birlikdə hərbi komissarlığa getdi. Təhminə də oğlu ilə Məzahiri yola salmağa gəlmişdi. O, nə biləydi ki, bu Məzahirlə son görüşüdür. Məzahir hamı ilə görüşüb Təhminəyə tərəf döndü və ona nə isə demək istədi. Həm yaxınlarının yanında olması, həm də vaxt darlığı onu demək istediklərini dilinə gətirməyə imkan vermədi. Oğlunu qucağına alıb bağrına basdı. Təhminənin yanağından öpüb dedi:

– Təhminə, özünə fikir ver. Oğlumuzu qoruyacağına əminəm! O, mənim sənə olan əmanətimdir... O yarımçıq qal-

mış rəsmim də mütləq tamamlanacaq. O rəsmim yarımçıq qalmayacaq. Mütləq tamamlanacaq. Buna əminəm.

Təhminə ağlamamaq üçün özünü güc-bəla ilə saxlayırdı. İstəməirdi ki, Məzahir onun göz yaşlarını görsün, ondan ayrı olanda ürəyinə salıb fikir çəksin. Ona görə də göz yaşlarını içinə axıdırdı. Təhminə belə hadisə olacağını ağlına belə gətirə bilməzdi. Yanında danışsalar idi, inanmazdı. Amma indi göz yaşları içinə axırdı...

Məzahiri yola saldıqdan sonra Təhminəyə elə gəldi ki, dünya bir anın içində boşaldı. Bu nəhəng dünyada o yap-yalqız qaldı...

Təhminə qəfəsə salınmış quş kimi günlərini keçirirdi. Bütün mehrini oğluna salmışdır. Fikri isə yalnız Məzahirin yanında idi. Məzahirdən bir xəbər gözləyirdi. Məzahirdən isə heç bir xəbər yox idi...

Təhminə çoxdan idi ki, Məzahirin atasıgilə köçmüşdü. Qayınatasıgilin evi balaca olduğundan narahatçılıq yaranırdı. Bütün bunlara Təhminə dözürdü. Dözməkdən başqa çarəsi qalmamışdı...

Oğluna yemək almağa imkanı belə yox idi. Ailə kasıb dolandığından körpə üçün hər şey almaq mümkün olmurdu. Qayınatasıynan qayınanasının təqaüdlərinin az olması və Təhminənin işləməməsi vəziyyətini daha da ağır etmişdi. Təhminə işləmək arzusunda olsa da, buna imkanı yox idi. O, işə çıxsa, körpəsinə kim baxacaqdır? Və işlədiyinin müqabilində veriləcək maaş ona və körpəsinə yetəcəkdimi? Yüksək maaş verən xarici şirkətlərə düzəlmək isə müşkül məsələ idi. Nə onun elə bir tanış var idi ki, onu elə bir şirkətə işə düzəltsin, nə də ki, o şirkətlərin qoyduqları şərtlərə uyğun gəlirdi. Yaşı iyirmi beşi keçmiş, özü də ki, ingilis dilini bilmirdi. Həm də körpə uşağı olduğunu da bildikdə işə heç götürməyəcəkdilər. Bir neçə şirkətə müraciət etmiş olsa da, onu işə götürməmişdilər. Himayəsində körpə uşağı olduğunu, xarici dildə mükəmməl

danışa bilməməsini səbəb gətirərək, ona yox demişdilər. Təhminə iş axtararkən, həmişə bu sual qarşısında aciz qalar, heç bir cavab tapa bilməzdi. Niyə iyirmi beş yaş? Otuz- otuz beş və ya daha çox olanda nə olar? Dövlət dili Azərbaycan dili ola-ola, niyə başqa, yəni xarici dil, xüsusilə də ingilis dilini bilməli idi? Körpə uşağı olanlar işləyə bilməzmi? O hansı qanunda yazılmışdı? Bəlkə Təhminənin xəbəri yox idi. Təhminə bütün bunlara baxmayaraq gələcəyə ümidlə baxırdı. Hər şeyin yaxşı olacağına ümid edirdi. Bircə narahatçılığı Məzahir idi...

Oğlunu gəzdirmək üçün həyatə düşmüşdü. Hava sakit olsa da, çiskinli idi. Bunun üçün də uşağı səhər tezdən həyatə düşürmüşdü ki, yağış yağmamış oğlunu gəzdirsin. Havanın da bir yandan buludlu və çiskinli olması onu lap darıxdırırdı...

Təhminənin özü də bulud kimi dolmuşdu. Ağlamaq istəyirdi. Bu halda çox gəzə bilməyəcəyini anlayıb körpəsi ilə birlikdə evə qayıtdı. Evin pilləkənlərini çıxarkən qayınanası Səriyyənin ağlamaq səsinə eşitdi. Təhminə nə baş verdiyini anlamayıb qorxdı. Uşaq qucağında pilləkənləri çətinliklə də olsa birnəfəsə çıxdı. Evdəkilərin hamısının sağ-salamat görüb təlaş daha da artdı. İlk ağlına gələn Məzahir oldu. Otağa girdikdə hamının onun üzünə dönüb baxmaları Təhminəni qorxutdu. Tez təlaş və qorxu içərisində qayınanası Səriyyədən soruşdu:

– Ay ana, nə oldu?

– Dağ boyda oğlum əldən getdi, ay gəlin. Mən anası ölmüş indi...– deyən qayınanası cümləsini bitirə bilmədi. Hönkürtü onu boğdu...

Təhminə nə edəcəyini, nə deyəcəyini belə bilmirdi. O, özünü tamam itirmişdir. Elə bil yuxuda idi. Sanki bir rəya görürdü, qorxulu bir rəya...

İllər Təhminə üçün Məzahirsiz ağır da keçsə, keçirdi... Təhminə tanışlıqla qonşuluqda yerləşən mağazaya satıcı düzəldi... Mağazada satıcı işləyib, Məzahirin yeganə və qiymətli yadigarı qalmış oğlunu böyütməklə yanaşı, ali təhsil aldı.

İndi məktəbdə müəllim işləyirdi. Maddi çətinliklər aradan qalxmış olsa da, Məzahirsiz keçən illər onun üçün bir iztirab idi. Oğlu atasının sənətini davam etdirib rəssam olmuşdur. Gənc rəssam kimi həm respublikada, həm də xaricdə artıq tanınırdı. Onun rəsmləri dünyanın müxtəlif sərgi salonlarında nümayiş edilirdi. Məzahir sağ olsaydı oğlu ilə fəxr edərdi... Xarici görkəmi ilə atasını xatırladan oğlu, əlinə fırça aldıqda da atasını xatırladırdı. Sanki Məzahir ölməmiş, sağ idi, rəsm çəkən də oğlu yox, o özü idi...

Bir gün Təhminə işdən evə qayıtdıqda oğlunu işdən tez qayıtmasını və həm də sevinc içərisində görüb təəccübləndi. İlk ağlına gələn o oldu ki, oğlu evlənmək üçün onu muştuluqlayacaq. Ona görə də fikrinin doğru olub- olmadığını bilmək üçün sevinc qarışıq təəccüblə soruşdu:

– Nə olub oğlum? Kefin kökdür.

– Ana, heç bilmirəm, necə deyim? Sizə bir balaca hədiyyəm var. Bir gör sizə nə göstərəcəyəm?

Anasının təəccüblə ona baxdığını görüb, anasının boy-nunu qucaqlayaraq dedi:

– Ay ana, qurbanın olum. Bir biləsiz, hansı rəsmi tamamlamışam. Bir tapın görüm...

Təhminə maraq içində oğlunu dinləyirdi. Tabloya baxmaq marağı ona güc gəldiyindən oğlunun sözünü yarımçıq kəsib dedi:

– Göstər görüm.

Oğlu anasının əlindən tutub iş otağına tərəf addımladı. Otağa daxil olub, üzərinə ağ örtük salınmış rəsm qabağında dayandılar. Oğlunun ağ örtüyü qaldırdıqda Məzahirin çəkdiyi rəsmi tamamlanmış variantını görüb, Təhminə əməlli-başlı karıxdı. Mat-məəttəl oğlunun üzünə dönüb baxdı. Sonra təkrar rəsme baxmağa davam etdi. Tablodan gənc Təhminə və qucağında körpəsi gülümsəyərək Günəşin doğmasını seyr

edirdilər. Şəkil elə bil canlı idi. Bu dəqiqə Təhminənin üstünə gələcəkdir. Oğlu anasının karıxdığını görüb soruşdu:

– Ana, nə oldu?

Təhminə sakitcə başı ilə yox desə də, yanaqlarından axan göz yaşları baş verənlərin ona möhkəm təsir etdiyini göstərirdi. Oğlu anasını gözəl başa düşürdü. Bu rəsmi atası tamamlamamış müharibəyə getmiş, şəhid olmuşdu. Araya sükut çökmüşdür. Ana və oğul sakitcə rəsme baxırdılar. Nəhayət yaranmış sükutu ana pozaraq dedi:

– Oğul, həyat qəribədir. Bir zamanlar bu rəsmi Məzahirin ömrü kimi yarımçıq qalacağını düşünmüşdüm. Onun yadigarı olduğundan bu yarımçıq işi bu uzun müddət qoruyub saxlamışdım. Özü də ki, ümitsiz. Yəni həmişə yarımçıq qalacağını, tamamlanmayacağını düşünmüşdüm. Amma həyatın qəribə işləri varmış...

Oğlu anasını sinəsinə basıb üzündən öpdü. Yanaqlarından axan göz yaşlarını silib dedi:

– Ana, heç vaxt ümitsiz yaşamayın və inanıram ki, siz heç vaxt ümitsiz yaşamamısınız. Bu rəsmi yarımçıq qalmasını istəmədiyim üçün bu işi tamamladım. Əgər səhv etmişəmsə, günahımdan keç.

– Oğul, sən nə deyirsən? Uzun müddətdir ki, mənə indiyə qədər belə sevindirən hadisə olmamışdır, səni sevinəsən oğul. Çox yaxşı bilirəm ki, atanın yolunu davam etdirirsən. Bilirsən, atanın dedikləri son sözlər hələ də qulaqlarımda səslənir. İndi də o sözləri xatırlayıram. O, müharibəyə gedəndə elə bir inamla mənə demişdir ki, «yarımçıq qalmış rəsm də mütləq tamamlanacaq. O rəsm yarımçıq qalmayacaq. Mütləq tamamlanacaq. Buna əminəm». Səninlə həmişə fəxr etmişəm, oğul. Tanrım səni mənə çox görməsin, bala.

Təhminə özünü saxlaya bilməyib hönkürtü ilə ağlamağa başladı. Oğlu onu sakitləşdirməyə çalışırdı. Təhminə oğlunun narahatçılığına son qoymaq üçün onu qucaqlayıb üzündən

öpdü, başını sıgallayıb bağrına basdı. Oğlu anasının əllərindən tutub dedi:

– Ana, sənə bir şad xəbərim yenə var.

Təhminə təlaşla oğlunun üzünə baxdı. Bayaq oğlunun ona evlənəcəyi xəbərini verməsini gözləyirdi. Ancaq oğlu ona Məzahirin tamamlanmamış rəsmnin tamamlanmış variantını göstərdi. İndi deyəcəyi nə ola bilərdi? Yəqin ki, elə ilk andan ağına gələn və çoxdan gözlədiyi oğlunun evlənəcəyi xəbəri. Ona görə də oğlunun bir başa mətləbə keçməsinə istəyərək dedi:

– De görüm, o nə xəbərdir elə?

Oğlu həyəcanla dedi:

– Anacan, bu rəsm Yaponiyanın «İmperator mükafatı» müsabiqəsinin təşkilatçıları maraqlandırır. Mən səndən gizli onu özümə Almaniyada keçirilən sərgiyə aparmışdım. Orada «İmperator mükafatı» təşkilatçıları nəzər diqqətinə düşmüşdür. Rəsmi Yaponiyaya göndərilməsini xahiş edirlər.

Təhminə özünü itirdiyindən nə deyəcəyini də bilmədi. Ancaq özünü toparlayıb dedi:

– Bəs nə vaxt göndərirsən?

– Bu yaxınlarda ana. Ümid edirəm ki, atamın çəkdiyi rəsm, o müsabiqədə öz layiqli qiymətini alacaq...

Təhminə evdə tək oturub televizorda qadınlar üçün verilişə baxırdı. Telefon zəng çaldığından, istər-istəməz verilişi yarımçıq qoyub dəstəyi götürdü. Zəng edən oğlu idi. Təhminə həyəcanından salamsız oğlundan soruşdu:

– Atanın rəsmi xoşlarına gəldimi?

Oğlu sevincdən qışqıra-qışqıra deyirdi:

– Ana, xoşuna gəldi nədir, atamın rəsmi ən yüksək mükafata layiq görüldü...

Təhminə oğlunun daha nə dediyini eşitmirdi, o ilk dəfə idi ki, sevincindən ağlayırdı. Ərinin yarımçıq qalmış işi rəsmlər arasında mükafata layiq görülmüşdür...

BANKOMATIN SƏRGÜZƏŞTİ

K

adzio Simadzaki həmkarı Sadzanami Mori və Toson Sudzukiyə təlaşla dönüb dedi:

– Siz onu azərbaycan dilində proqramlaşdırmalısınız. Aydındır? Başqa heç nə bilmək istəmirəm.

Toson Sudzuki Sadzanami Moriyə baxıb çiynlərini çəkdi. Sonra təəccüblə Kadzio Simadzakidən soruşdu:

– Məgər onlarda ingilis dili işlədilmir? İngilis dili oralarda başa düşülmür?

Kadzio Simadzaki çiynlərini çəkib dedi:

– Dəqiq bilmirəm. İngilis dilini də proqramlaşdırmalıyıq. Amma, bizə sifariş verən şirkət onun məhz Azərbaycan dilində də proqramlaşdırılmasını istəyir. Azərbaycan və ingilis dilləri ilə yanaşı, orada yaşayan digər xalqların dillərində də proqram yazılması da müqavilədə əksini tapmışdır.

Sadzami Mori maraqla soruşdu:

– Yenə hansı dildə proqramlaşdırma lazımdır? Hazır proqramlarımız olsa, işimiz çətin olmaz. Vaxt az itiririk.

Kadzio Simadzaki başını narazı-narazı bulayıb dedi:

– Təəssüf ki, yoxdur. İnanmıram, hazır proqramlarımız olsun. O dillər orda yaşayan millətlərin dilləridir. Aydındır.

Toson Sudzuki maraqla Kadzio Simadzakiyə baxıb soruşdu:

– Onlar kimlərdi?

Kadzio Simadzaki günah iş görmüş insanlar kimi utandı, sakitcə çiynlərini çəkib dedi:

– Əzbər bilmirəm. Qeydiyyat jurnalına qeyd olunmamış olmaz. İndi baxıb deyərəm.

Kadzio Simadzaki yazı masasına tərəf getdi. Masanın üzərinə qoyduğu yaşıl üzlü jurnalı əlinə aldı. Həmkarlarına tərəf dönüb baxdı. Sonra isə sakitcə jurnalı vərəqləyib qeyd olunmuş yazıları gözdən keçirdi. Qeyd olunanlar içərisində axtardığını tapıb sevincək dedi:

– Qeyd edin. Proqramlaşdırma üçün sizə lazım olacaq dillər hansılardır. Əvvəla, Azərbaycan dili, çin dili, yapon dili, sonra ingilis, türk, rus, alman, fransız, ispan, ərəb, fars, təbii ki, ən vacib amillərdən biri də, orada yaşayan millətlərin dillərinin əksini tapması əsas şərtlərdən biridir. Əsasən bu dillərdə aparat proqramlaşdırılmalıdır. İstehsala buraxacağımız aparat, əsasən o dillərdə düşünən insanların fikirlərini oxuya bilməlidir. Ona görə də proqramları nəzərdən keçirin, olmayanları tərtib edin.

Sadzami Mori həmkarı Kadzio Simadzakinin sözlərini təsdiqləyərək dedi:

– Elədi. Biz artıq 2039-cu ildə yaşayırıq. Elm, texnika inkişaf edir. Bu aparat bizim ən son nailiyyətlərimizdən biri hesab oluna bilər.

Toson Sudzuki qürurla Sadzami Morinin yanında dayanıb dedi:

– Bu son nailiyyətimiz hamının marağına səbəb oldu. Bu aparatın kütləvi seriyada buraxılışı da bundan doğur. Artıq bizim məhsulumuza dünya bazarlarında ehtiyac duyulur. Qürur duyulması bir haldır.

Kadzio Simadzaki gülümsəyərək yoldaşlarına baxıb dedi:

– İşinizi tezləşdirin. Bu aparatın azəricə interfeysimini yaratmalıyıq. İşimiz çoxdur. Yoxsa çatdıra bilmərik.

Toson Sudzuki və Sadzami Mori Kadzio Simadza-kiyə cavab verməyib işləri ilə məşğul olmağa başladılar...

Kadzio Simadzaki aparatı sifariş etmiş Beynəlxalq Azərbaycan Bankının səlahiyyətli nümayəndəsi Şaban İsmayılıya zəng edib sifariş verdikləri aparatın artıq Azər-

baycana yola salındığını xəbər verdi. Onu da xüsusi qeyd etdi ki, aparat haqqında bütün detallar və onun işə salınma mexanizmi, işlədilmə üsulları kitabçada yazılıb. Aparatın adı «Taro» olduğunu deyəndə Şaban İsmayılı aparatın məhz niyə «Taro» adlanması ilə xüsusi maraqlandı. Onda Kadzio Simadzaki bir müddət susmuş, sonra yavaş səsle demişdi:

– Cənab Şaban Qulamoğlu, bir az Sizin vaxtınızı ala-çağam. Amma maraqlı sual verdiniz. Qulaq asın. Bizim şifahi xalq ədəbiyyatımızda cəsur və qoçaq- əjdaha oğlu Taro haqqında maraqlı nağıl var. Anası sehirlili qüvvələrin təsiri ilə ağ ilana çevrilmişdir. Taro çox mübarizələr aparandan sonra anasını xilas edə bilməklə yanaşı, nəhəng dağı dağıdır ki, əkinçilərə su gəlsin. Anasının və xalqının xilaskarına çevrilir. Bu baxımdan aparatın adını «Taro» qoymuşuq.

Şaban İsmayılının dillənmədiyini görüb peşiman-peşiman soruşdu:

– Bilirsiniz, biz bu aparatın seriyasını bu cür adlandırmışıq. Əgər sizi narahat edən bir problem varsa deyə bilərsiniz. Bəlkə o söz sizin dildə gözəl səslənmir?

Şaban İsmayılı nəzakət xətinə dedi:

– Yox. Ehtiyac yoxdu. Daha ad qoymusunuz. Amma bizim də nağıl qəhrəmanlarımız çoxdu. Neyliyək, olan olub. Ancaq bir şərtim var, o biri seriyanı biz adlandıracağıq.

Kadzio Simadzaki razılığını bildirdikdən sonra sağollaşdı:

– Olar. Görüşənə qədər.

Şaban İsmayılı telefonun qalaqrammasını keçirib əllərini sıxdı. Sonra səliqə-sahmanı göz oxşayan kabinetini diqqətlə nəzərdən keçirdi. Qalxıb pəncərənin qarşısına gəldi. Pəncərədən yağan yağışa baxıb dərinlən nəfəs aldı. Sonra keçib yerində əyləşdi. Telefon dəstəyinin düyməsini basıb nömrəni diktə etdi. Telefonun qalaqrammasından işçisi Lamiyə Şaban İsmayılıni görüb dedi:

– Şaban müəllim, buyurun, Sizi dinləyirəm.

Şaban İsmayılı Lamiyəyə əmr etdi:

– Kərimliyə de, bu gün Yaponiyadan gələn aparatı qarşıləsın və quraşdırılmasını təşkil etsin.

Lamiyə baş üstə deyən kimi Şaban İsmayılı telefonun qalaqrammasını söndürdü. Dərin nəfəs alıb dəridən olan kreslosuna yayxanıb öz-özünə dedi:

– İndi, pul oğurlasınlar, görüm necə oğurlayırlar?

Şaban İsmayılı eksperimental olan bu aparatı şəhərin insanların sıx olduğu meydana yerləşdirəcəkdir. Bu meydanda yerləşdirilmiş əvvəlki bankomatdan bir neçə dəfə oğurluq hadisəsi baş vermişdi. Bankomatdan külli miqdarda pul çıxarılmışdır. İndi son texniki nailiyyətə malik olan aparatın bu meydançaya qoyulması Şaban Qulamoğlunu sevindirirdi. Oğurların vəziyyətini təsvir edib ürəkdən qəh-qəhə çəkib güldü. Katibə şefinin otağında səs eşitcək yerindən qalxıb kabinetin qapısını döyüb içəri girdi. Qapının ağzında dayanıb nazlana-nazlana soruşdu:

– Şaban, nə işə lazımdır?

Şaban İsmayılı katibəni başdan ayağa süzüb dedi:

– Seva, qəhvə gətir, sonra da qapını bağla, kürəklərimi masaj et.

Sevinc nazlana - nazlana otaqdan çıxdı. Bir az keçmiş qəhvəni gətirib masanın üzərinə qoydu. Qapını arxadan bağlayıb şefinin kabinetinin arxasındakı otağa keçdi...

Şaban İsmayılının tapşırığı ilə Yaponiyadan gələn «Taro» adlı aparatı bankın şəhərin mərkəzi meydanında olan binasının qarşısına yerləşdirdilər.

«Taro» zavodda proqlaşdırılmış proqramın əksinə olaraq burada rastlaşdığı mənzərədən hələ özünə gələ bilmirdi. Hələ qutuda olarkən hara yerləşdiriləcəyini özünə dərd etmişdi. Qutudan çıxanda gördüyü mənzərə onu məst

etmişdi. Ətrafını seyr edib onu yerləşdirən fəhlələrə baxırdı. Fəhlə bankomata baxıb düşünürdü:

– Kaş mənim olaydın. Evdə ac balalarımı doyunca yedizdirərdim.

Bankomat fəhlənin fikirlərinə gülüb düşündü:

– Bədbəxt, mən pul istehsal edirəm? Mən adi bir dəmir parçasıyam. Sizin kimi bəndələr pul qoyur, mən də paylayıram. Nə artıq, nə əskik pul verirəm. Hamısı qəpiyinə qədər hesablanır. Bir əyər-əksiklik olsa əgər, birbaşa metalona gedərəm.

«Taro» fəhlələrin işlərini nə vaxt bitirəcəklərini və nə vaxt işə düşəcəyini səbirsizliklə gözləməyə başladı. Yerləşdirildiyi məkanda əhali çox idi. «Taro» qarşısından keçən yaşlılara, gənclərə, uşaqlara baxıb düşünürdü:

– Mən də düşünürdüm ki, müsəlman ölkəsinə gedəcəm. Gənclərin əyin başlarına baxmaq olmur. Görən o qız don geyinib, yoxsa sadəcə mayka? Bu qızdı yoxsa oğlan? Yox deyəsən oğlandı? Bəs o damağında siqaret olan kimdi? Kamera məni aldatmırsa, qızdı deyəsən. Müsəlman ölkəsində qızın damağında siqaret? Qloballaşmanın təsiridi. Yoxsa qloballaşma budu?

İlk andan hər şey «Taro» üçün maraqlı görünürdü. Hələ Yaponiyada aparata yaddaş yükləndə elə düşünürdü ki, hər şey onun üçün müsəlman ölkəsi olan Azərbaycanda cansıxıcı olacaq. Proqramın yaddaşında müsəlman ölkələrində qadınların yalnız üzü görünürdü. Amma hər şey yüklənmiş proqramın əksinə idi. Görünür ki, buralarda darıxmayacaq.

Bankomatı düşüncələrdən pul gətirmiş inkassatorlar ayırdılar. Onlar bankomata pulu qoyub bir – biriləri ilə şit zarafat edirdilər. Alçaqboylu, kök kişi yanında dayanan yoldaşına deyirdi:

– Qərib, gəlsən bankomatı pulla bir yerdə oğurlayaq.

Qərib iş yoldaşına baxıb qəhqəhə çəkərək gülüb dedi:

– Pis olmaz.

Amma bankomat onların fikirlərini oxuyub öz-özünə gülməyə başladı. Qəribin yoldaşı haqqında fikirləşdiyi biədəb düşüncələrə əsəbləşdi də. Qərib dilində başqa söz desədə, başqa şey fikirləşmişdi:

– Duxun var, oğurla. Kişilənməyinə bax, bir bunun... Guya hamı bilmir, bu nəylə məşğuldu. İndi mənim üçün kişi olub, adını kişi qoyub. Kişidi bu...

Alçaqboylu, kök adamsa Qəribə baxıb düşünürdü:

– Kırısı. Əlini cibinə salıb bir şey almaz. Elə bil daş parçasıdır.

Onlar pulları yerləşdirdikdən sonra Qərib dedi:

– İşimiz bitdi. Nahar edə bilərik.

Alçaqboylu, kök kişi Qəribə baxıb dedi:

– Bəlkə gedək lahmacun yeyək?

Qərib saatına baxıb cavab verdi:

– Yox, yox. Sən get ye. Mənim işim var.

Bankomat alçaqboylu, kök kişinin sonuncu «kırısı, əlini cibinə salıb bir şey almaz. Elə bil daş parçasıdır» sözlərini xatırlayıb fikirləşməyə başladı. İnsanların bir-biriləri haqqında nə düşündükləri onun üçün maraqlı idi. Axı bu bədbəxt gombul Qəribi özü niyə qonaq etmir, ondan nə işə umurdu? Qəribin ona borcunu var? Hər gün ona niyə lahmacun almalıdır? Özü də Qərib ona niyə hər gün yemək almalıdır? Bir dəfə alar, iki dəfə alar. Səni nədir, öhdəçiliyə götürüb, bədbəxt Qərib. Onun da öz ailəsi var, arvad-uşağı var. Pul kəsmir... Bir qarının ona yaxınlaşdığını gördü. Diqqətlə qarını süzdü. Nimdaş paltar geyinmiş qarının fikirləri onu qəmləndirdi:

– İndi bankomatda pul olsa, təqaüdümü götürüm. Doxsan manatın altmış manatını ev kirayəsi, su pulu, qaz pulu, işıq puluna ödəyim. Qalır otuz manatım. Yəni, günə bir manat. Onun qırx qəpiyi hər gün çörəyə. Keçən ay şəkər almışdım. Bu ay almayacağam. Keçən aydan artırdığım iki manatın da üstünə üç manat qoyum rəhmətlik kişiye dua oxudum. Hər ay dua oxuda bilməsəm də, heç olmasa

bayramdan bayrama dua oxutdurum. Qəbir üstünə tanış molla aparanda da qəbiristanlığın mollaları dava salırlar. Axırıncı dəfəki, lap biabırçılıq oldu. Apardığım yazıq molları döydülər. Ona görə də üzüm gəlmir, həmin mollaya bir də deyəm, gəl mənimlə qəbir üstünə çıx. Oxuduqları da bir şey ola. Onları ora kim buraxıb. Onların oxuduqları duadan heç dua oxunmasa artıqdı. Səhv oxunan dua özü günahdı. Özləri də beş manatdan az pul verəndə deyirlər. Bu nədi? A qardaş, ay oğul, beş cümlə oxudun. Nədi, azdır?

Bankomat qarının saldıqı kartdakı pulları tez ödəməyə çalışdı. Qarı əlindəki əsasına söykəlib pulları əli əsə-əsə götürdü. Sonra kartla birlikdə əlindəki nimdaş sumkaya qoyub yoluna davam elədi. Bankomat qarının dalınca baxdı. Ürəyində qarının bu pula necə dolanacağını təsəvvür etməyə çalışırdı ki, ona bir qızın yaxınlaşdığını gördü. Bankomat əvvəl qızı başdan ayağa süzdü. Sonra utandığından proqramda bir dəqiqəlik sboy verdi. Qız aparatın ekranının söndüyünü görüb diksindi, bir addım arxaya çəkilib təəccüblə aparata baxdı. Aparatın ekranının açıldığını görüb öz-özünə düşündü:

– Bu niyə belə edir? Görən xarəbdimi?

Sonra ehtiyatla əlindəki kartı bankomata salıb gözlədi. Sonra öz-özünü danlamağa başladı:

– Oy mama... Gərək heç salmayaydım. Tələsməsəydim etməzdim. Papulya da, pul qoymayıb. İndi pulu çəke bilsəydim, sevgilim Toliki restorana dəvət edərdim. Tolik, ax Tolik... Pulu çəkim, yenə səni şəhərin ən gözəl, bahalı restoranına dəvət edəcəm. Aşqım mənim.

«Taro» hələ gördüklərindən özünə gələ bilməmişdi. Ona görə də key kimi donub qalmışdı. Heç bir proqram yerinə yetirilmirdi. Qız əyilib ekrana baxanda, «Taro» ilk dəfə gördüyü şeydən təəccüblənib diqqətlə ora baxdı. Sonra utandığından kamerasını bir dəqiqəliyinə söndürdü. Qız ekranın bir anlığa sönüb yandığını görüb təəssüflə dedi:

– Deyəsən bu aparatla ni vsyo poryadkadadı, dura kimi kartı da saldım.

Bankomat kameranı açdı. Diqqətlə qızı başdan-ayağa süzdü. Sonra kamera bir başa qızın qarın nahiyyəsinin açıq qalan yerinə baxdı. Qızın köbəyinə yaraşılıq brilyant qaşlı pirsinq taxılmışdı. Sonra belini qucan ilan şəklinin döyməsinə baxıb səksəndi. Bir anlıq kameranı qaldırıb qızın gözlərinin içinə baxdı. Qızın gözləri əsəbdən həlqəsinə çıxmışdı. «Taro» qızın baxışlarından qorxub özünü ələ aldı, tez qızın sorğusuna cavab verməyə başladı. Qız bankomatın onun istədiyi pulu ödədiyini görüb sevincək dedi:

– Nakoneç. Vse... Canım qurtardı. Yoxsa düşəcəydim onun bunun kabinetinə ki, kartım orda qalıb. Onlarda ki, qırsaqqız olub yapışacaqdılar. İstədiklərini qopartmasalar əl çəkməyəcəkdilər.

Tez əlindəki mobil telefonunu açıb Tolik dedi. Mobil telefonun qalaqrammasında Tolikin siması göründü. Toliki görən kimi qız dedi:

– Tolik, dorokuşa, bu gün səni nahara dəvət edirəm.

Tolik nazlana – nazlana soruşdu:

– Hara, canan?

Qız qırıla-qırıla dedi:

– Tolik hara olacaq? Həmişəki yerimizə, da...

Tolik bu sözü eşidən kimi dodaqlarını dişləyib, gözlərini oynadıb dedi:

– Oy... Bəs sonra?

Bankomat qızın fikirləşdiyi cavabı duyub tez kartı özündən kənara çıxartdı. Qız kartını götürüb çantasına yerləşdirdiyinə görə Tolikin sualına cavab vermədi. İri addımlarla «Taro»dan uzaqlaşdı. Amma yenə Toliklə qırıla-qırıla danışdı...

Bankomat qızın arxasınca baxıb dərindən nəfəs aldı. Sonra düşündü:

– Bu qız evdən çıxanda, bir güzgüdə özünə baxmır? Demir ki, nə geyinmişəm? Nə yadımdan çıxıb? Yazığın

evində bir adam yoxdumu ki, deyə ay qız paltar geyin get. Yoxsa bu, 2039-cu ilin dəbidi. Yaponiyada qızlar, qadınlar heç belə geyinmir. Yaddaş bazasında isə müsəlman qadınların geyimi tam fərqli idi. Üzlərindən başqa heç bir yerləri görünmür. Baş, bədən tam örtülü olmalı idi. «Taro» fikirli-fikirli yanından keçən insanlara baxırdı. İki gəncin oğrun-oğrun ətrafına baxdığını görüb diqqətini onlara yönəltdi. Onların fikirlərini oxumağa cəhd etdi. Qırmızı köynəkli, cins şalvarlı gənc aparata yaxınlaşıb diqqətlə cihazı nəzərdən keçirdi. «Taro» vaxtı boşa verməyib onun şəklini çəkməyə başladı. Oğlanların şəkillərini çəkdikdən sonra mərkəzə ötürdü. Sonra oğlanların hərəkətlərini izlənilməsi üçün proqramı yerinə yetirdi. Oğlanlar aparatı qurdalayıb pulu çıxartmaq istəyirdilər. Yoldaşı o birisinə dedi:

– Tez ol İmran, gələn olar.

İmran dönüb oğlanı tərs-tərs süzüb dedi:

– Nə oldu? İndi yaxınlaşmışıq. Nə bilirlər ki, biz burdan pul oğurlayırıq? Özü də ki, hələ baxırıq. Ağlımızdan keçənləri oxuyurlar?

Oğlan çiyinlərini çəkib dedi:

– Nə bilim, ürəyim nə isə narahatdı. Bir az tez ol.

İmran deyilən oğlan dönüb həmkarına tərs-tərs baxdı. Sonra istehzayla dedi:

– Ağciyər olma, Anar. Belə əsəcəkdinsə...

İmran sözünü bitirməmişdi ki, polislər onların başının üstünü kəsdirdilər. İmran da, Anar da özünü itirdiklərindən nə edəcəklərini belə bilmirdilər. Polis onları həbs edib aparanda «Taro» dərindən nəfəs dərib dedi:

– İlk iş günümdə oğrularım çatmırdı.

Artıq gecə düşmüşdü. «Taro» şəhərin səsli-küylü gecə həyatına baxıb kədərlə düşündü:

– Görən səhərə kimi belə olacaq?

Bir az keçmiş hay-küylə, boyalı bir dəstə qızın onun qarşısında yerləşən səkidə dayandıqlarını görüb təəccübləndi:

– Gecənin bu aləmində bunlar şəhərdə nə itiriblər? Qorxmurlar görən?

«Mercedes» maşının qızları siqnalladığını görüb düşündü:

– Nəhayət, yiyələri gəldi.

Ancaq qızların birinin maşına yaxınlaşıb qırıla-qırıla danışdığını görüb diqqətini ora yönəltdi. Qız birdən narazı halda maşından uzaqlaşdı qışqırdı:

– Çuşka. İndi o qiymətə kim gedir?

Sonra əvvəlki yerinə qayıdıb dayandı. Maşın uzun müddət siqnal verəndən sonra maşından kimsə düşdü. «Taro» indi maşında sürücüdən başqa kiminsə də olduğunu gördü. Maşından düşən kişi qızlara yaxınlaşdı. Bir az danışandan sonra iki qız onunla gedib maşına əyləşdilər. Qızlar və maşından düşən kişi maşına əyləşdikdən sonra maşın yerindən tərpəndi, bir saniyənin içində gözdən itdi. «Taro» maraqla qızları seyr edirdi. Elə bu vaxt hardansa bir dəstə qız onun yanında dayandılar. Onlardan gələn ətir «Taro»nu məst edirdi. Qızların ayaqlarına baxıb kameranı bir dəqiqəliyinə söndürdü. Sonra kameranı açıb yenə qızlara baxdı. Amma qızların səsinə nə isə hiss edib onları diqqətlə dinləməyə başladı. Gördüklərindən dəhşətə gəldi. Nə edəcəyini bilmədi. Bunlar qadın paltarları geyinmiş kişilər idi. «Taro» onları oğru zənn edib şübhəli şəxslər kimi şəkillərini çəkib mərkəzə göndərdi. «Taro»dan siqnal alınan kimi mühafizə dəstəsi özünü ora yetirdi. Gələn mühafizəçilər aparatın yanına yığılmış qadın paltarlı «kişiləri» görüb irişməyə başladılar. Onlarla bir az söhbət etdikdən sonra Fariz adlı mühafizəçi yoldaşlarına dedi:

– Mən bu gözəlçəylə on beş dəqiqəliyinə sizləri tək qoyacam.

Sonra qırmızı paltar geyinmiş, özünü Tanuşa kimi təqdim edən «qız»ın qoluna girib gözdən itdi. «Taro» əvvəl onlar gözdən itənə qədər arxalarınca baxdı. Sonra isə gələn mühafizəçiləri diqqətlə seyr etməyə başladı. Onların fəaliyyətsizliyini görüb təəccübləndi. Bu vaxt yanlarında qara rəngli cip dayandı. «Qız»lardan ikisi qaçıb maşının yanına gəldilər. Onlar qırıla-qırıla danışdı maşına əyləşdilər. Maşın yenidən gözdən itmişdi ki, Farizlə Tanuşa dalanda göründülər. Fariz şalvarının belini düzəldirdi. Tanuşa isə çiyinlərini silkələyib saçlarını qaydaya salırdı. Fariz yoldaşlarının yanına gəlib dayandı. Yoldaşından biri hirsə soruşdu:

– On beş dəqiqəliyinə getmişdin, düz bir saat keçib. Tez ol, işimiz-gücümüz var. Evdə arvad-uşaq bizi gözləyir.

Fariz narazı-narazı deyindi:

– Arvad-uşaq bircə sən var? Elə alındı. Neyliyim? Vur öldür.

Sükan arxasında oturan kişi yerindən istehza ilə dedi:

– Ölmüşün nəyini öldürəcəyik?

Fariz hirsə keçib maşında əyləşdi. Sonra sükan arxasında oturan kişiye dedi:

– Sən bilməzsən. Sən bilmirsən, heç onların nə ləzzəti var.

Sükan arxasında oturan kişi Farizə cavab verməyib, maşına minməyən həmkarına dönüb qışqırdı:

– Tahir, tez ol. Mən gedək.

Sonra özünü Farizə tutub dedi:

– Adam sən kimlərinin hərəkətinə baxanda iyrənir.

Tahir maşına minib dedi:

– Deyişməyi buraxın. Bu da belə psixiki xəstədi. Fikir vermə. Maşının sürətini artır. Gec qaldıq. Evdəkilər indi narahatdılar...

«Taro» sürətlə şütüyüb gedən mühafizəçilərin gəldikləri avtomobilin arxasınca baxdı. Sonra o biri səkidə duranlara ikrahla baxdı. Bir az keçmiş bütün «qızlar»

maşınlarla dağılışıdılar. Biri qalmışdı. Sarışın saçlı, dizindən bir qarış yuxarı yubka, sinəsi açıq mayka geyinmiş bir «qız» qalmışdı. O, çantasından siqaret çıxarıb hirsle sümürməyə başlamışdı ki, bir gənc ona yaxınlaşdı. «Qız»la razılığa gəlib «Taro»nun yanına gəldilər. «Qız» əlindəki çantanı bankomatın üzərinə qoyub oğlanla işlə məşğul olanda, «Taro» onların etdikləri əxlaqsızlığa baxa bilməyəcəyini düşünüb avtomatik olaraq özünü söndürdü...

Şaban İsmayılıya aparatın keçdiyini söyləyəndə az qala tüstüsü təpəsindən çıxacaqdı. Axı necə ola bilər? Aparata qaranti verildə elə deməmişdilər. Fikirli-fikirli Yaponiyadakı həmkarı Kadzio Simadzaki ilə telefon əlaqəsi yaratmaq üçün telefonun düyməciyini basdı. Sonra nömrəni dedi. Bir az keçməmiş Kadzio Simadzaki telefonun qalaqrammasında göründü. Şaban İsmayılı Kadzio Simadzaki ilə salamlayıb dedi:

– «Taro» gecələr öz-özünə sönmür.

Kadzio Simadzaki eşitdiklərinə inanmayıb dedi:

– O partiyadan çıxan məhsulların heç birisinə narazıçılıq deyilməyib. Üçünü Pribaltika ölkələrinə, birini Gürcüstanı, üçünü Rusiyaya göndərmişik. Heç bir narazıçılıq yoxdu.

Şaban İsmayılı Kadzio Simadzakini dinlədikdən sonra soruşdu:

– Peşəkarlar baxıblar. Heç bir problem yoxdu. Ancaq gecələr öz-özünə sönmür. Problem ondadır ki, gecə üzərinə üzlük keçirib səhər çıxardıqda heç nə olmur. Axşam temperaturun aşağı düşməsi ona təsir edə bilərmi?

Kadzio Simadzaki bir az susduqdan sonra inamsızlıqla dedi:

– İnanmıram. Ağla batan deyil. Ona qalmış Rusiyada havalar sizdən soyuq olur.

Şaban İsmayılı Kadzio Simadzakini dinlədikdən sonra dedi:

– Bəs işçilərə nə deyim? Deyim gecələr keçirin, səhər qurun.

Kadzio Simadzaki udquna-udquna dedi:

– Məncə onu gecələr nə işə narahat edir. Səbəbini öyrənin. Mənim üçün də maraqlıdır. Həm də ki, nə problem edirsiniz, xarab olmayıb. Gecələr söndə, səhərlər qurarsınız.

Şaban İsmayılı həmkarı ilə razılışıb dedi:

– Düzsən. Çalışaq, səbəbini öyrənək.

Sonra Kadzio Simadzaki ilə sağollaşıb qalaqrammanı söndürdü. Mərkəzə zəng edib «Taro»nun onlara göndərmiş olduğu gecə görüntülərini çatdırmağı əmr etdi...

Mərkəzin işçilərindən biri olan Teyyub əlində «Taro»nun gecə görüntüləri əks olunmuş fleşkanı xəcalətlə Şaban İsmayılıya uzatdı. Şaban İsmayılı onun utandığını görüb soruşdu:

– Təzə gəlinlər kimi niyə qızarırsan? Nə olub?

Danışa-danışa «Taro»nun gecə görüntülərini seyr etməyə başladı. Görüntüləri izlədikcə gözü bərəlirdi. Rəngi ağarıb ağappaq oldu. Sonra dönüb ona mat-məətəl baxan Teyyuba dedi:

– Ədə, bu nədi, belə? Ay evin dağılsın. Bu nədi, mənə gətirmisən? Buna «Taro» necə dözər, heç bu görüntülərə insan davam gətirməz, maşın necə davam gətirər? Hara baxır ə, polis? Ə... Ay oğul, ay qardaş... Bu nə murdarçılıqdı. Hələ utanmaz-utanmaz bu azlıqlara azadlıq da istəyirlər. Ay Avropa belə getdi, ay Amerika belə gəldi. «Taro» işləməz da... İşləyər ə bə? Bu nədi? Biabır olmuşuq? Ə, başınıza dönüm, bunu yaponlara nə təhər göndərim? Niyə susursan, ə?

Teyyub başını aşağı salıb dinmirdi. Nə deyəcəyini belə bilmirdi. Şaban İsmayılı onun yazıq görkəminə baxıb narazı-narazı başını buladı. Sonra düyməni basıb dedi:

– Sevinc xanım! Məni «Taro» yerləşən Səbayel rayon polis idarəsinin rəisi ilə birləşdir.

Sevinc baş üstə deyəndən sonra Şaban İsmayılı dikəlib Teyyuba baxdı. Sonra əsəbi halda qışqırdı:

– Ay haramzadələr, bunu çoxdan bilirdiniz?

Teyyub başı ilə hə deyib yenə susdu. Teyyubun susduğunu görüb Şaban İsmayılı hırlənib özündən çıxdı. Ağzını açıb nə isə demək istəyirdi ki, katibə qapını döyüb içəri girdi:

– Polis rəisi Güloğlan Atakişili sizi xətdə gözləyir.

Sonra nazlana-nazlana otaqdan çıxdı. Şaban İsmayılıyla Teyyub bir müddət katibənin arxasınca baxdılar. Şaban İsmayılı tez özünü ələ alıb telefonun düyməsini basdı. Otaqdakı qalaqrammada polis rəisi göründü. Şaban İsmayılı özünü toparlayıb dedi:

– Güloğlan, hər vaxtın xeyir.

– Hər vaxtın xeyir, Şaban!

– Necəsən?

– Sakitçilikdir. Səndən nə əcəb, yadına düşmüşəm?

Buyur, qulluğunda hazıram.

Şaban İsmayılı fikirləşib dedi:

– Güloğlan, sənin rəhbərlik etdiyin rayonun ərazisinə aparat qoymuşuq. Bilməmiş olmazsan?

Güloğlan Atakişili bir az udqunub dedi:

– Hə. O ağıllı bankomatı deyirsən? İşçilərimiz onun yanında çox durmurlar. Polislərimiz çalışırlar ki, onun həndəvərində görsənməsinlər.

Şaban İsmayılı Güloğlan Atakişilinin sözlərini təsdiqləyib dedi:

– Bilirəm, bankomatın ətrafında dolanmadıqlarını.

Güloğlan Atakişili təəccüblə soruşdu:

– Nə olub? Bir problem yaranıb? Xəbərim yoxdu.

Şaban İsmayılı polis rəisinin təlaşlandığını görüb dedi:

– Yox, yox. Kiçik bir problem var.

Güloğlan Atakişili Şaban İsmayılının fikrini bitirməsinə imkan verməyib təlaşla soruşdu:

– Nə problemidi?

Şaban İsmayılı haradan başlayacağını bilməyib udqundu. Sonra dedi:

– Bir başa mətləbə keçirəm. Səndən bir xahişim var, gecələr o maviyələri bizim bankomatın yanına toplaşmasına icazə verməyəsən. Onları ayrı yerə köçürəsən. İmkan varmı?

Güloğlan Atakişili təəccüblə soruşdu:

– Elə bu? İmkan olmağına sənün üçün hər şey mümkündür. Səbəbin nədir? Bəs niyə?

Şaban İsmayılı fikrini necə izah edəcəyini anlamadığından kəkələdi. Sonra özünü toparlayıb dedi:

– Aparat onların hərəkətlərinə etirazını bildirir.

Güloğlan Atakişili qəh-qəhə çəkib güldü:

– Aparat? Bu ağ oldu...

Şaban İsmayılı polis rəisini inandıra bilmədiyini görüb pərt oldu. Amma yavaş səslə dedi:

– Xahiş edirəm, o cür məxluqların cihazın ətrafına toplaşmamalarını tapşırısan.

Güloğlan Atakişili telefonda qəh-qəhə çəkib güldü. Sonra dedi:

– Narahat olma. Əmr verərəm, bir daha bizim qızlar ora toplaşmazlar.

Şaban İsmayılı sağollaşib qalaqrammanı söndürdü. Hələ də başını aşağı salıb susan Teyyuba baxıb deyindi:

– Orda niyə ayaq üstə durmusan? Otursaydın?

Sonra Teyyubun gətirdiyi fleşkanı onun üzərinə atıb qışqırdı:

– Gedin aparatı qurun. Bu zibili də heç kimə göstərməyin. Bizim bankomat çox həyalı çıxıb. Rusiyada, Pribaltika dövlətlərində, Gürcüstanda aparatlar əməlli-başlı işləyir. Bizimki isə hələ baykot elan edir. Get, nə deyə bilərəm? İşnlə məşğul ol.

Teyyub qapıdan çıxanda Şaban İsmayılı qışqırdı:

– Seva, qəhvə.

Teyyub ona baxan katibəni kinayə ilə süzüb otaqdan çıxdı. Qapını örtüb liftə doğru addımladı. Liftlə aşağı düşüb onu gözləyən iş yoldaşlarına dedi:

– «Taro» nu özünə gətirək.

Onu bayaqdan səbirsizliklə gözləyən iş yoldaşları başlarını narazı-narazı yelləyib bir ağızdan dilləndilər:

– Sabah yenə xarab olacaq. Yaxşısı budur növbə ilə onu təmir etməyə gələk.

Teyyub qətiyyətlə dedi:

– Ehtiyac yoxdu. Daha xarab olmayacaq.

İş yoldaşları ona təəccüblə baxıb yenə bir ağızdan soruşdular:

– Hardan bilirsən ki, xarab olmayacaq?

Teyyub çiyinlərini çəkib dedi:

– Şaban İsmayılı problemi həll edib. İndi gedək «Taro»nun yanına.

Sonra onlar birlikdə «Taro»nun yanına yollandılar.

«Taro» kameranı açıb ətrafına baxdı. Onunla əlləşən ustaları nəzərdən keçirib düşündü:

– Bunların da ki, lap zəhlələrini tökdüm. Canlarını boğazlarına yığdım. Olmaz belə. Gərək özümü ələ alam. Artıq yarım ildən artıqdır ki, burdayam, hələ də axşam mənzərələrinə öyrəşə bilmirəm ki, bilmirəm. Ustaların getdiyini görüb ətrafına boylandı. Hamı başını sallayıb harasa tələsirdi. «Taro» indi anladı ki, hələ səhərdi, hamı işə tələsir. Budu hərbiç qatibəni ilə danışa-danışa ona tərəf gəlirlər. Hərbiç qatibəni deyirdi:

– Gedək, pul olmalıdır. Olmasa, get qardaşımdan borc istə, mən utanıram. Ona görə yox ki, mən özümü çəkirəm. Yox, yox. Nə isə... Özümə sığışdırı bilmirəm. Deyərsən ki, ən gec üç-dörd günə maaş olar. Geciksə ancaq o qədər gecikər. Məncə maaş olmalıdır.

Arvadı isə yazıq səslə dedi:

– Bəlkə gözləyək.

Hərbiç qatibəniylə dedi:

– İndi birlikdə baxırıq. Maaş olmasa, sözümüz sözdü. Gedib istəyərsən.

Sonra həyəcanla kartı bankomata saldı. Kartın kənarları xarab olmuşdu. «Taro» hərbiçinin sorğusuna imkan daxilində tez cavab verməyə çalışırdı. Hərbiçinin və arvadının fikirlərindən uşaqlarının ac qaldıqlarını bilmişdi. Hərbiçinin arvadı işləmədiyi üçün özü-özünü qınayırdı. Amma bir yandan uşaqlar, bir yandan da amansız düşar olduğu xəstəlik ona imkan vermirdi ki, işləsin. Xərçəng xəstəliyi döşlərində tapılmışdı. Hər iki döşlərini kəsmişdilər. Gələcəkləri üçün bir az pul yığmışdılar, o da müalicəsinə xərclənmişdi. Əlillik təqaüdünü düzəldənə qədər də ki, onunku ona dəymişdi. Rayonlarındakı sosial – təminat idarəsi təqaüd vermək istəmirdi. Bəhanə gətirirdi ki, işləməmişən. Həkim arayışlarına əsasən ona təqaüd, yəni əlillik təqaüdü verməkdən imtina edirdilər. Ərinə də demirdi ki, əsəbləşməsin. Amma ömrü boyu atelyədə dərziləmişdi. Nəhayət, söz vermişdilər ki, təqaüdünü verəcəklər. Ancaq şərt qoymuşdular. O, da ələcsizliqdan razılaşmışdı. Belə ki, üç ay təqaüdünü onlara verəcəkdə. Deməli gələn aydan təqaüd ala biləcəkdə. Buna da sevinirdi. Sevinirdi ki, işini qaydaya sala bilib. Həyəcanla bankomata baxırdı. Tələşlə pulun olub-olmadığını öyrənmək istəyirdi. Hərbiçinin kartının kənarları əzildiyindən aparatda problem yaranmışdı. «Taro» bu kartın onun döş cibində məhz döyüş bölgələrində əzildiyini bilirdi. «Taro» diqqətlə hərbiçiyə baxdı. Sonra hərbiçinin 200 manat pulunu sayıb verdi. Pulun bankomatdan çıxdığını görən hərbiçinin arvadı sevinib dedi:

– Şükür sənə Allahım, pul oldu.

Hərbiç arvadının gülən üzünə baxıb dedi:

– Gedək uşaqlara yemək alağ.

Onlar uzaqlaşanda bankomat narazı-narazı başını bulayıb dedi:

– Sən o düşmənlərlə yox, millətini uçuruma yönəldən daxili düşmənlərlə vuruşsan, bəlkə o günə qalmazdın.

Bankomat uzaqdan ləngər vurub gələn kişini görcək öz-özünə deyindi:

– Bu bədbəxtə bax. Arvad-uşaq da deyir, indi kişi evə pul gətirəcək. Bunun üçün ancaq iynə olsun, uyusun.

Qəqəş kartını aparata saldı. Kartın kodu yadından çıxdığından mobilindən arvadına zəng etdi. Qalaqrammada arvadı göründü. Baladadaş arvadının sifətini görüb dedi:

– Az, kodu de. Yadımdan çıxıb, e...

Arvadı deyinməyə başladı:

– Baladadaş, başüva dönüm, uşaqları ac qoyma.

Baladadaş gözlərini geniş açıb qışqırdı:

– Uşaq var, sən varsan deyə, mən kef etməyəcəyəm?

Tez ol, Anaxanım, kodu de. Yoxsa, az... Sənin...

Anaxanım ərinin xasiyyətinə bələd olduğundan tez kodu dedi. Baladadaş kodu yığıb pullarını götürdü. Onun bu cür həyat tərzini sürməyini başa düşməyən «Taro» Baladadaş kimilərinin o zəhrimarlarda, iynələrdə nə gördüklərini başa düşmək istədi. Baladadaş isə dozasını alıb, ləzzət alacağını xəyal edirdi. Bankomat onun arxasınca mat-məətəl baxırdı ki, bu vaxt qarşısında bir maşın dayandı. Bankomat onu görəndə istədi sönsün. Amma xasiyyətinə bələd olduğu üçün bütün diqqətini oğlanın kartına yönəltməyə çalışdı. Papasının gül balası olan belə uşaqların xasiyyətinə bələd idi. Yarım ildən artıq müddət idi ki, xidmət edirdi. Artıq çox şeyə öyrəşmişdi. Bilirdi ki, aparat bir az ləngiyəndə onu bir günə salırdılar ki, şəxsən «Taro» özünə bir ay gələ bilmirdi. Bu gün papasının gül balasının cib telefonuna pul qoymaq üçün bankomatdan çəkdiyi pulun miqdarı «Taro»nu təəccübləndirdi. Ömründə bir qəpik də olsun pul qazanmayan papasının gül balası bu həcmdə pulu yalnız telefon danışığına işlədəcəkdi? Kimsəsiz, ömrünü millətinin uşaqlarına savad öyrətməklə keçirmiş qarının təqaüdü doxsan manat, həyatını Vətən torpağı

uğrunda qurban verməyə hazır olan hərbiçinin maaşı iki yüz manat, daha kimləri desin, bu qədər az maaş və təqaüd alırlarsa, bu təkcə telefon danışığına iki min manat çəkirdi. Papasının gül balasına bax... Nə yoğurdu, nə yaptı, hazırca kökə tapdı. Papasının gül balası pulunu çıxardıb banka daxil oldu ki, telefonu ilə danışmağa pul keçirsin. «Taro» onun arxasınca baxıb köksünü ötürdü. Baxdı, baxdı, sonra gözünü uzaqlara, sonsuzluğa zilləyib baxdı. Avtomatik olaraq özünü söndürdü...

Ustalar gəlib onunla nə qədər məşğul oldularsa özünə gətirə bilmədilər. Ekranında sonsuz səma görünürdü. Ustalar bankomatın ekranındakı bu sonsuzluğa baxanda, onun dərinliyində özünü itirirdilər. Onlar bankomatın nəyə etiraz etdiyini bilmək həvəsi ilə onu qurdalayırdılar...

MUSİQİ MÜSABİQƏSİ

C elcan kabinetdən çıxıb dəhlizdəki stullardan birində əyləşmiş anasının yanına qaçdı. Anasının boynuna sarılıb üzündən öpüb dedi:

– Müəlliməm mənim müsabiqədə iştirak etməyimi istəyir. Gərək ciddi hazırlaşam.

Əfsanə qızının sevincini görüb soruşdu:

– Nə müsabiqəsidir, qızım?

Selcan müəlliməsinin xahişini anasına çatdırıb dedi:

– Ana, müəlliməm səni başa salacaq. İndi kabinetdə səni gözləyir. Tapşırı ki, yanına keçəsən.

Əfsanə oturduğu stuldan ayağa duraraq dedi:

– Gedək müəllimənin yanına. Görüm hara gedir mənim balam?

Əfsanə bayaq qızının çıxdığı musiqi kabinetinin qapısını astaca taqqıldadıb açdı. İcazə alıb içəri keçdi:

– Salam Təhminə xanım, olar?

Təhminə Əfsanəni görüb gözəl simasına daha da yaraşlıq verən təbəssümlə dedi:

– Salam. Keçin.

Əfsanə qızı Selcanı irəli buraxıb, arxasınca otağa daxil olub, qapını örtüdü. Təhminənin əli ilə göstərmiş olduğu stulda əyləşib soruşdu:

– Təhminə xanım, Selcan dərslərində necədir? Pianinoda ifası Sizi qane edirmi?

Təhminə gülümsəyib Selcana baxaraq dedi:

– Selcan, pianinoda ifa etməyinə yaxşı ifa edir. Hər-dən tənbellik etməyi də olur. Müəlliməsi kimi qətiyyətlə deyirəm ki, ifa etdiyindən yüksək səviyyədə də ifa edə bilər.

Əfsanə Təhminənin dediklərini dinləyib dedi:

– Təhminə xanım, Selcanı çox məcbur etmirəm. Daha doğrusu edə bilmirəm. Məktəbdəki dərsləri də çətindir. İstəmirəm ki, məcbur edəm, əvəzində musiqidən uzaqlaşsın. Düşünürəm, hələ körpədir, böyüyər, ağıl kəsəndə daha məsuliyyətli olar. Musiqinin ciddiliyini tam anlayar.

Təhminə Əfsanəylə razı olduğunu bildirərək dedi:

– Mən sizinlə tamamilə razıyam. Uşağı məcbur etmək pədaqoji təcrübə baxımından düzgün deyil. Selcan bacarıqlı qızıdır. Mən onu respublikamızda təşkil olunan beynəlxalq müsabiqədə iştirak etməsini istərdim. Selcan məşqlərə vaxtı çox ayırmalıdır. Çox istərdim Selcan kimi şagirdlər o cür müsabiqələrdə iştirak etsinlər.

Əfsanə Təhminəni dinləyib dedi:

– Məsləhət bilirsinizsə, bu bizim üçün şərəfdir. Bəs əlavə məşqlərə nə vaxt gələk?

Təhminə bir az fikirə gedib dedi:

– Mən vaxtlarımı deyim, sizə hansı gün münasibdirsə, buyurun seçin.

Təhminə masanın üzərindəki yaddaş kitabçasını götürüb vərəqlədi. Axtardığı səhifəni tapıb orada qeyd etmiş olduğu yazıları nəzərdən keçirib Əfsanəyə müraciət etdi:

– Selcan bazar ertəsi və cümə axşamı öz dərsləri üçün gəlir. Çərşənbə günü saat üçün yarısı, şənbə günü isə saat bir də gəlir. Sizə bu vaxtlar əlverişlidirmi?

Əfsanə çiynlərini çəkib sakitcə onları dinləyənlər Selcana baxaraq dedi:

– Çalışırıq gələk. Münasib vaxtdır. Əsas odur ki, Selcanın dərsləri ilə üst – üstə düşmür.

Təhminə Əfsanəyə, sonra da Selcana baxıb dedi:

– Deməli, heç bir problem yoxdur. Razılaşdığımız vaxtlarda gələrsiniz.

Sonra onları maraqla dinləyənlər Selcana üzünü tutub dedi:

– Selcan, qızım, sən də dediklərimi yaddan çıxarma. Gələn dərsə tapşıracağım musiqi kitablarını gətir. Evdə çox məşq et.

Əfsanə yavaşca dedi:

– İndi vaxtınızı çox almayaq. Salamət qalın, Təhminə xanım.

Əfsanə və Selcan Təhminə müəlliməylə sağollaşıb dəhlizə çıxdılar. Əfsanə Selcanın gödəkçəsini geydirərək dedi:

– Gedək evə. Ciddi məşq etməlisən.

Əfsanə qızıyla küçə ilə addımlayırdı. Fikrə dalmışdı. Selcan anadan olmamışdı ki, atası avtomobil qəzasında dünyasını dəyişmişdi. Ərinin ölümündən sonra kirayəşin qaldığı evin kirayə pulunu verə bilmədiyindən məcburən atası evinə gəlmişdir. Əfsanə məktəbdə işlədiyi müəllimlik üçün cüzi əmək haqqı alırdı. Bu əmək haqqı onlara belə çatmırdı. Selcanın ata tərəfindən olan qohumları isə heç elə bil onları tanımırdılar. Oğullarının yeganə yadigarına kömək etmirdilər. Əfsanə onlardan heç nə istəmirdi. Heç olmasa, Selcanın ad günü bir dəftər, bir qələmlə onu anıb, könlünü alaydılar. Bağçada müəllimə işləyən anasının, xaricdə yaşayan qardaşının yardımı hesabına Əfsanə heç kəsin qarşısında əksilmirdi. İndi qızının əlavə hazırlaşması üçün Təhminə müəlliməyə müəyyən bir məbləğ ödəməliydi. Bu pul onun büdcəsinə böyük təsir edəcəkdi. Selcan istədiyi gödəkçə və çəkmə alınmalıydı. Hələ özünün çəkməsi su keçirirdi. O da təzələnməliydi. Paltosu nimdaş olsa da, bu il qışı həmin palto ilə çıxarmaq olardı. Yox, yox... Nə olursa olsun, Selcanın həmin müsabiqədə iştirak etməsi üçün şərait yaratmalıydı. Qızı üçün gödəkçəni və çəkməni qardaşından xahiş edərdi, o, alıb göndərər. Özü isə bu qışı bir təhər yola verər. Selcanın onu səsləməsi fikirlərindən ayırdı. Qızının dediklərini eşitmədiyi üçün Selcandan soruşdu:

– Hə qızım, nə deyirsən?

Selcan anasına baxıb dedi:

– Ana, riyaziyyat dəftərim dolub. Mənə riyaziyyat dəftəri alarsan?

Əfsanə başı ilə «hə» deyib mağazaya tərəf addımladı.

Artıq payız idi. Selcanın səbirsizliklə gözlədiyi müsabiqə başlamışdı. Müsabiqədə iştirak edən Selcan həyəcanla anasına baxırdı. Əfsanə qızının saçına bağladığı ağ lentləri düzəldib, başını sıgallayıb deyirdi:

– Həyəcanlanma. Özünü itirmə. Təhminə müəllimə necə ifa etdirirdisə, eləcə də ifa et. Zalı, tamaşaçıları, münisflər heyətini bir anlığa yaddan çıxart. Oldumu qızım?

Selcan həyəcanını gizlətməyə çalışsa da, bacarmırdı. Bu vaxt müsabiqənin təşkilatçılarından olan bir qadın onlara yaxınlaşıb dedi:

– On - on beş yaş aralarında olan iştirakçılar mənə yaxınlaşsınlar.

Selcan dönüb anasına baxdı. Əfsanə qızının həyəcan keçirdiyini görüb gülümsədi. Qızının yanaqlarından öpüb dedi:

– Get, qızım, get. Özünü itirmə. Sənə inanırıq.

Selcan təşkilatçının ətrafına toplaşmış uşaqlara yaxınlaşdı. Təşkilatçı qadın müsabiqə iştirakçılarını süzüb dedi:

– Sizləri müsabiqədə görməyimə çox şadam. İndi kimin adını çəksəm, mənə yaxınlaşsın.

Sonra siyahını oxumağa başladı. Mirzəyeva Selcan adını çağıranda Selcan irəli çıxdı. Selcanla bərabər qara, dolu bir qız da irəli çıxdı. Təşkilatçı qadın hər iki qızı diqqətlə nəzərdən keçirib dedi:

– Mən, Mirzəyeva Selcanın adını çəkdim.

Selcan özü yaşında olan qıza baxıb təşkilatçıya dedi:

– Mən Mirzəyeva Selcanam.

Qara qız Selcanın sözünü bitirməyinə imkan verməyib dedi:

– Mən də Mirzəyeva Selcanam.

Təşkilatçı qadın məsələni anlayıb güldü. Sonra hər iki iştirakçıya -adaşlara - Selcanlara baxıb dedi:

– Deməli, iki Selcanımız var. Bu oldu lap əla.

Sonra üzünü qızlara tutub soruşdu:

– Sizləri fərqləndirmək üçün atanızın adını deyin.

Ümid edirəm ki, onlar da eyni olmaz.

Qara qız qürurla dilləndi.

– Mən Bəhramın qızıyam. Bəhram Sərdaroğlunun.

Təşkilatçı qadın qızın atasının adını eşidib udqundu.

Üzünə yaltaqcasına gülüş verib dedi:

– Lap əla. Bəhram müəllimin qızı Selcan sənsənmiş?

Nə qəşəng qızsan. Özün kimi də fortepianoda qəşəng ifa edirsən?

Selcana isə heç nə deməyib sözünə davam etdi.

– İndi yaş qruplarına görə ifa edəcəksiniz.

Sonra yenə Selcan Bəhram qızına dönüb dedi:

– Müsəbiqəni Selcan Bəhramqızı açacaq. İndi isə ar-xamca gəlin.

Selcan təşkilatçının dediklərini dinləyib hələ də uzaq-dan onları izləyən anasına dönüb baxdı. Anasının ona baxdığını görüb gülümsədi, sonra cəld addımlarla müsəbiqə iştirakçıları ilə bərabər təşkilatçının arxasınca yollandı.

Mədəniyyət nazirinin çıxışından sonra müsəbiqənin başlanmasına start verildi. Ən kiçik yaş qrupu on yaş olduğundan müsəbiqəyə on yaşlıların ifası ilə başlandı. Müsəbiqəni Selcan Bəhram qızı Mirzəyeva açdı. Musiqi parçasını ürəksiz ifa etməsi ilə tamaşaçıları, münşiflər heyətini yormuşdu. Hamı bu topuş, qara qızın monotonlu ifasını tez bitirməsini istəyirdilər. Selcan Bəhram qızı musiqi parçasını ifa edib qurtarandan sonra zala bir sükut çökmüşdü...

On yaş qrupunda ən sonda Selcan öz musiqi parçasını ifa etmək üçün səhnəyə çıxdı. Həyəcanından əli – ayağı əsirdi. Forteplanoya gedən yol onun üçün ucu-bucağı

görünməyən bir yola çevrilmişdi. Selcana elə gəlirdi ki, ora çata bilməyəcək, indicə yıxılacaq. Forteplanonun yanına nə vaxt çatdığını belə təxmin edə bilmədi. Tamaşaçılara, münşiflər heyətinə hörmət əlaməti olaraq baş əydi. Sonra musiqi parçasını ifa etmək üçün forteplanonun arxasına keçib əyləşdi. Başını döndərüb zala nəzər saldı. Orda – burda işıldayan işıqlardan başqa heç nə görə bilmədi. Özünü toparlayıb əlini forteplanonun dillərinə vurdu. Musiqi parçasını ifa etdikcə özünü başqa bir aləmdə hiss etdi. İfa edilən həzin musiqi sədaları altında sükuta qərq olmuş zal sanki nəfəs almırdı. Tamaşaçılar Selcanın ifa etdiyi musiqi parçasının təsiri altında diqqətlə onu dinləyirdilər. Selcanın ifa etdiyi musiqi parçası payız yağışını xatırladırdı... Selcan musiqi parçasını nə vaxt ifa edib bitirdiyinin fərqiində olmadı. Pianonun dillərinə barmaqları ilə son notu vurub ifa etdiyi musiqi parçasını bitirib ayağa durdu. Zalda alqış sədaları bir – birinə qarışdı. Selcan özünü itirmişdi. O, özünü real aləmdə yox, yuxuda hesab edirdi. Sanki bir rəya görürdü. Baş əyə-əyə səhnədən uzaqlaşib pərdə arxasına endi. Anasının səhnə arxasında onu gözlədiyini görüb özünü onun üstünə atdı. Anası Selcanın üz - gözündən öpüb oxşayaraq deyirdi:

– Sağ ol mənim balam.

Selcan hələ də həyəcan içərisində dili topuq çala-çala anasından soruşurdu:

– Ana, anacan, necə ifa etdim? Səhvlərim oldumu?

Əfsanə qızının başını sıgallayıb deyirdi:

– Əla. Ondan o yanası ola bilməzdi.

Münşiflər heyətinin üzvləri çıxılmaz seçim qarşısında qalmışdılar. Bu müsəbiqədən hər yaş üzrə bir nəfər laureat seçilib xaricdə keçiriləcək müsəbiqədə iştirak etmək üçün beynəlxalq müsəbiqəyə göndərilməli idi. İndi on yaş qrupundakı seçim qarşısında qalmaları onları mənən əzirdi.

Bəstəkar Arif Məlikli həmkarı Yaşar Savalanlıya baxıb dedi:

– Necə edək? On yaş qrupundan olan sonuncu piano ifaçısı məni valeh etdi. İndi necə edək? Necə o qıza səs verməyək? O, qız əsil istedaddır. Bizim xaricdə üzümüzü ağarda biləcək ifaçılarımızdan biridir.

Bayaqdan münşiflər heyətində sakitcə oturan, dodaqlarını al qırmızı boyamış sarışın saçlı qadın dilləndi:

– Niyə mübahisə edirsiniz? Sonuncu ifa edən Selcan Mirzəyeva kimin qızıdır? Amma müsabiqəni öz ifası ilə açan Selcan isə Bəhram müəllimin qızıdır. Sərdar müəllimin nəvəsidir. Aydındır? Kimi kimlə müqayisə edirsiniz? Ay nə bilim istedad belə getdi, istedad belə gəldi... O qızın pulu var ki, gələcəkdə təhsilini davam etdirsən? Amma Bəhram müəllimin imkanı var. Sabah Bəhram müəllimin üzünə necə baxacağıq? Selcan Bəhram qızı hələ öyrənəcək. Atası ona yaxşı müəllimlər tutacaq. Konservatoriyada oxudacaq. Bəs o biri Selcan nə edəcək? Hə bu gün çala bilir. Bəs sabah? Sabah valideynlərinin imkanı olacaq ki, ona müəllim tuta bilsinlər? Selcanın valideynlərinin gücü çatacaq ki, qızlarını konservatoriyaya qəbul etdirləsinlər?

Yaşar Savalanlı sarışın qadınla razı olmadığını bildirmək üçün dedi:

– Nazan xanım, sizinlə razı deyiləm. İstedadlılara yol açmalıyıq. Şərait yaratmalıyıq.

Sarışın qadın Yaşar Savalanlının sözünü yarımçıq kəsib hiddətlə qışqırdı:

– Nə? Nə istedad? İstedad puldur. Pulun var, istedadın da var. Ən çətin musiqi əsərlərini o qıza kim öyrədəcək? Valideynlərimi? Xəzinə tapacaqlar? Amma Bəhram müəllim dövlətimizin hörmətli məsul şəxslərindən biridir. Bəhram müəllim qızı üçün bütün şəraiti yaradacaq ki, gözəl musiqiçi olsun. Sənin o biri Selcan kimi istedadlıların isə... Küçələrdən ac-gic yığacağıq? Get işlə

məşğul ol. Günah səndə deyil, səni bu münşiflər heyətinə üzv seçəndədir.

Yaşar Savalanlı qadına cavab vermək istəyirdi ki, yanında oturan ağ saçlı kişi dedi:

– Heç nə demə. Yuxarıların adamıdır.

Yaşar Savalanlı günah iş tutmuş adamlar kimi susdu. Münşiflər heyətinin üzvlərini bir – bir nəzərdən keçirib düşündü:

– Gör uşaqlarımızın taleləri kimlərin əlindədir? Ay yazıq millət, nə günə qalmısan? Gör millətinin balaları nə günə qalıb? Gələcəkləri ilə kimlər oynayır...

Mətbəxdə səhər yeməyi hazırlayan Əfsanə Selcanın qışqırdığını eşidib özünü yataq otağına saldı. Selcan hələ yuxudan oyanmamışdı, yuxuda öz-özüylə danışdı. Qızının narahat yatdığını görən Əfsanə onu oxşayıb oyatmağa çalışdı:

– Selcan, canım, gözümün nuru, oyan bala.

Selcan qan-tər içində gözlərini açıb anasına baxdı. Sonra dikəlib yatağında oturdu. Anasının hələ də ona baxdığını görən Selcan həyəcanla soruşdu:

– Nə olub, ana?

Əfsanə gülümsəyib qızının başını sıgallayaraq dedi:

– Yuxuda qışqırırdın. Yuxuda nə görürdün?

Selcan qurumuş dodaqlarını dili ilə yalayaraq cavab verdi:

– Müsabiqəni görürdüm.

Əfsanə qızını bağrına basıb dedi:

– Müsabiqənin xofu hələ canından çıxmayıb. Bu gün müsabiqəyə tam yekun vurulur. Qalıblar açıqlanacaq. Bütün münşiflər heyətinin üzvü səni tərifləyirdi.

Selcan anasına baxıb kədərlə dedi:

– Yuxuda görürdüm ki, adaşım Selcan mənim sifətimi əlimdən alıb, öz sifətini mənə verir. Bədən mənim bədənim, amma üzüm onun üzü. Elə bil hər şeyimi əlimdən

almaq istəyirdi. Sonra bədənimi aldı. Mənim bədənimin yerinə onun bədənini aldı. Məndə qalan bir öz fikirlərim, düşüncələrim idi. Onu da əlimdən almaq istəyirdi ki, müqavimət göstərirdim. O məqamda da sən məni oyatdın.

Əfsanə Selcanı bağrına basıb dedi:

– Dur. Gecikərik. Səhər yeməyimizi yeyək, bir başa müsabiqəyə. Görək bizi nə gözləyir.

Selcan fikirli - fikirli anasını dinləyib dedi:

– Mən bilirəm. Bizim yaş qrupunun içərisindən qalib Selcan Bəhram qızı olacaq. O, qız yuxumda mənim hər şeyimi əlimdən almaq istəyirdi. Hər şeyimi.

Əfsanə qızını rahatlaşdırmaq üçün dedi:

– Qızım, yuxudur. Bütün yuxular çin olur? Ürəyinə salma. Dur, əl – üzünü yu, hazırlaş gedək.

Əfsanə özü isə ayağa durub mətbəxə keçdi. Qızı üçün səhər yeməyi hazırlamağa başladı. Selcan yatağından durub hamam otağına yollandı...

Aparıcı müsabiqənin laureatlarının adlarını elan etməyə başladı. Selcan özünün adını eşitməyəndə heç də təəccüblənmədi. Selcan buna hazır idi. Müsabiqədə ürəksiz, monotonlu ifası ilə tamaşaçıların rəğbətini qazana bilməyən Selcan Bəhram qızı Mirzəyeva isə müsabiqənin laureatı olmuşdur. Selcan kədərlə anasına baxdı. Əfsanə qızının başını sıgallayıb dedi:

– Gedək, gözəlim.

Əfsanə vestböldə qızının gödəkçəsini geyindirib dedi:

– Ürəyinə salma. Əsas iştirak etməyin idi. Tamaşaçıları səni bəyənmişdilər. Səni alqışlamışdılar. Nə tez yadından çıxıb?

Selcan əlində tutduğu papağı başına qoyub anasından təəccüblə soruşdu:

– Ana, mən ki, musiqi parçasını gözəl ifa etdim. Mən ki, Vətənim çox sevirəm. Millətimə ləyaqətli qız olmağa çalışıram. Mən ki, məktəbdə əlaçıyam. Onların mənə qarşı

bu haqsızlığı nə deməkdir? Münsiflər heyətinin bu əməllərini nə adlandırmaq olar?

Əfsanə qızının başını sıgallayıb dedi:

– Selcan, münsiflər heyətinin üzvlərini ədalətsiz çıxarıqları nəticə o demək deyil ki, bu tamaşaçıların fikirləridir, sən ifanı bəyənən insanların sən haqqında olan rəyləridir. Ona görə ürəyinə salmağa dəyməz.

Selcan anasına cavab verməyib başını aşağı salıb susdu.

Bəhram kişi səfirlə danışib cib telefonunu söndürüb ona qulaq asan qızına üzünü tutub dedi:

– Selcan, müəllimlərə niyə qulaq asmırsan? Yazıqlar evə gəlib səni hazırlayırlar, sənə nə olub? Qudurmusan bala?

Sərvinaz ərinin Selcanın üstünə qışqırmasına dözməyib dilləndi:

– Bəhram, uşağın üstünə niyə qışqırırsan? O cür müsabiqədə laureat oldu. Daha nə istəyirsən?

Bəhram narazı-narazı arvadını süzüb dedi:

– Kütlükdə sənə oxşayıb. Pianoçular müsabiqəsinin laureatı o olmadı, mənim pulum, adım oldu. O, qızı gördün? Qızınla yaşıddı. İfasını eşitdin? Elələri qalır kənarda, amma bunun kimilərinin qarnına sancı dolub, hazırlayıb öyrənmək belə istəmirlər. Ən məşhur müəllimlər evinə, ayağına gəlir. Evdən bayıra da çıxmır. Əziyyət çəkmir. Öyrənməyə qarın ağrısı çəkir?

Sərvinaz narazı - narazı ərinə baxdı. Sonra keçib qapının yanında yerləşdirilmiş qırmızı dəri üzlü divanda əyləşdi. Özünü divana yaxıb ərindən soruşdu:

– Bəs səfirlə danışdın? Qızın işini danışacaq?

Bəhram əlindəki cib telefonunu masanın üzərinə tullayıb qapıda duran xadiməyə dedi:

– Ay qız, qəhvə hazırla. Südlə. Mehmana da maşını hazırlasın, bir azdan çıxacam.

Sonra divana yayxanmış arvadına ikrahla baxıb dedi:

- Sən də fərə kimi harda gəldi, yatırsan.
- Sərvnaz ərinin sözlərindən inciyərək deyindi:
- Bəs nə edim? Oturmayım?

Bəhram arvadıyla söz güləşdirməyin mənasız olduğunu anlayıb dedi:

– Selcanı məcbur et, pianoda məşq etsin. Aqlınız buralara getməsin. Oralarda ciddidi. Səfir bəzi mötəbər adamları görüb. Özü də xahiş etdi ki, Selcan ciddi məşq etsin. Bizlərə arxayın olub, məşqləri dayandırmasın. Məşq etsin ki, müsabiqəçilər içərisində birinciliyi Selcana versinlər.

Sərvnaz narazı-narazı deyindi:

– Başa düşmürəm, paylarını, pullarını alırlarsa, yenə nə məşq etməyi?

Bəhram otağa girən xadimənin gətirdiyi qəhvəyə belə baxmadan ayağa durub hiddətlə qışqırdı:

– Sənin ömrü boyu bir şey başa düşdüyün olmadı.

Sonra qəzəblə otaqdan çıxdı. Xadimə əlindəki məcməyidəki qəhvəyə baxıb Bəhramın arxasınca yavaşca dedi:

– Bəhram müəllim, bəs qəhvəniz?

Ərinin getdiyini görən Sərvnaz xadiməyə dedi:

– Problem yoxdu. Bir az şirinini artıq et. Mən içərəm.

Xadimə baş üstə deyib otaqdan çıxdı. Sərvnaz oturduğu divandan əziyyətlə ayağa durub qızı Selcanı görmək üçün onun otağına getdi...

Sərvnaz ərinin telefon dəstəyində qışqırdığını eşidib əsəbi halda dedi:

– Mənim nə günahım var? Yeri sən danışmışdın?

Bəhram arvadının sözlərinə hiddətlənib səsini daha da qaldırdı:

– Mən nə bilim, qızın balaca bir musiqi parçasını ifa edə bilməyəcək. Bəhram Sərdaroğlunun qızı həvəsləndirici

prizlə, tamaşaçı simpatiyası nominasiyası ilə mükafatlandırılacaq. Ayıb olsun sizə. Mən dost-tanışın üzünə necə Baxacam? Onların üzünə necə çıxacam? Deyəcəklər ki, qızına bir yer ala bilmədi.

Sərvnaz ərini dinləyib dedi:

– Düz deyirsən, a kişi. Vallah, mən də rəfiqələrimin yanında dili gödək olacağam.

Sonra nə fikirləşdisə tez dedi:

– A kişi, tanış-biliş çox qanır ki, Selcan nə qazanıb? Təm-təraqlı gəlişini təşkil etdir. Qəzet – jurnallarda məlumatlar getsin, Selcan haqqında məqalələr çap etdir.

Bəhram arvadının məsləhəti qarşısında donub qalmışdı. Bu fikir onun aqlına gəlməmişdi. Tez arvadına dedi:

– Narahat olma. Onlar mənim əlimdə heç nədir. Xaricdə əlim müəyyən dairələrə çatmasa da, buralarda əlim uzundur. Narahat olma. Dediysin kimi, hər şeyi yüksək səviyyədə həll edəcəyəm...

Hamı aeroporta yığılıb Selcan Bəhramqızının gəlişini gözləyirdi. Münsiflər heyətinin üzvləri də Selcanı qarşılayanlar arasında idilər. Münsiflər heyətinin tərkibində olan, do-daqlarını yenə al qırmızı boyamış, sarı saçlı Nazan xanım Yaşar Savalanlıya baxıb özündən razı şəkildə dedi:

– Mən sizə nə demişdim... Yadınızdan çıxıb? Deməmişdim ki, Selcan Bəhramqızı qalib gələcək. Bəhram müəllimin qızından başqa nə gözləmək olardı? Sən də deyirdin, ay istedad belə, nə bilim nə elə... Gördün, Bəhram Sərdaroğlunun qızı qalib gəldi. Görürsən, Bəhram müəllimin qızının gəlişini millət gör necə ruh yüksəkliyi ilə qarşılayır. Selcan Bəhramqızı haqqında mötəbər qəzet və jurnallarda, televiziya verilişlərində necə materiallar verildi? Sənin o istedadlın bunları edə biləcəkdimi? Cəmiyyət, millət Selcan Bəhramqızını istedadlı bir pianoçu kimi qəbul etdi.

Yaşar Savalanlı Nazan xanıma baxıb cavab verə bilmədiyi üçün xəcalət çəkib susdu...

«TƏRBİYƏSİZ» ALİM

Cahib Səlimov beynəlxalq hüquqşünaslar ittifaqının təşkil etdiyi konqressdə iştirak etmək üçün təşkilat komitəsindən dəvət almışdı. Vətəninə uzaqda məşhur alim kimi tanınan Sahib xarici səfərləri o qədər də sevməzdi. Ancaq indiki konqressə gəlməyə məcbur idi. Onun elmi nəzəriyyəsinə qarşı irəli sürülmüş iddialara cavab vermək üçün yetişdirmələrini göndərməmiş, məcburiyyət qarşısında qalaraq özü gəlməli olmuşdur. Konqress proqramını nəzərdən keçirdikdə universitetdə müəllimi olmuş Rövşən müəllimin adını oxuyub çox Sevinmişdi. Doğma Universitetindən keçmiş tanışlarından birini görmək onun üçün çox xoş idi. Sahib üçün çox maraqlı idi ki, nəzəri baxımdan geri qalmış universitetin müasir vəziyyəti nə yerdə idi?

Konqress başlamışdı. Sahibin məruzəsi ətrafında qızğın mübahisələr gedirdi. Sahib irəli sürülən bütün iddialara elmi əsaslarla cavab verirdi. Sahib elmi nəzəriyyələrinə qarşı irəli sürülmüş əsassız iddiaları elmi əsaslarla dəf edə bilmişdi. Məruzəsi ətrafında baş verən disputlar onun elmi yeniliklərinin elmi dairələrdə qəbul olunmasından xəbər verirdi.

Təhsil almış olduğu universitet müəllimi olmuş Rövşən müəllimin isə elmi nəzəriyyəsini deyil, yaşadığı cəmiyyətin rejimini tərifi etməsi Sahibi pərt etmişdi. Konqress çıxışlarına fasilə elan etmişdi. Kofe-breke çıxan konqress iştirakçıları bir-birlərinə yaxınlaşırdılar. Sahib elmi dairələrdə müəllimindən qat-qat artıq nüfuza malik olmasına baxmayaraq, məqamdan istifadə edib Rövşənə yaxınlaşıb Azərbaycan dilində müraciət etdi:

– Salam professor. Sizə Vətəndən uzaqda rast gəlməyimə çox şadam.

Rövşən artıq qocalıb əldən düşmüşdü. Qıyqacı baxışlarıyla Sahibi diqqətlə süzüb dedi:

– Sahib salam, mən də çox şadam. Bayaqdan sənin məruzəni düşünürdüm. Çox sevindim. Sən savadınla, xüsusilə də inadkarlığınla o vaxtdan seçilirdin.

Sonra çiyinlərini çəkib təəccüblə dedi:

– Uzun müddətdir, Vətəndən uzaqlardasan, amma təmiz ana dilində danışsən.

Sahib təvazükarlıq edib soruşdu:

– Bəs nə dildə danışmalıyıq?

Rövşən söhbəti dəyişdirib dedi:

– Sənin çıxışlarındakı bəzi tezislərlə razı deyiləm. Sənin nəzəriyyə mənə irəli sürdüyüm elmi fikirlərə ziddir.

Sahib müəlliminin dediklərini dinləyib soruşdu:

– Mənim tezislərim, nəzəriyyə, əsərlərim tələbələrini də keçirilirmi?

Rövşən Sahibin verdiyi sualı tam anlamayıb dedi:

– Bizim universitetdə ayrı-ayrı siyasi mövqelər tələbələrə açıqlanır.

Sahib başını bulayıb dedi:

– Elmlə siyasəti qarışdırmayaq. Bizlərin yazıb-yazmamamızdan asılı olmayaraq, tarixi proseslər gedir. İctimai inkişaf dayanmayıb, inkişaf edir. Cəmiyyət dəyişir.

Sonra dərindən nəfəs dərib Rövşənə baxıb söhbətinə davam etdi:

– Necə mənə dərs demisiniz, eləcə də davam edirsiniz. Otuz il keçməsinə baxmayaraq, eyni nəzəriyyəni təkrar edirsiniz.

Rövşən Sahibin qoluna girib dedi:

– Akademik, Sizin dediklərinizi inkar etməli olacam. Amma bu auditoriya imkan vermir ki, öz nəzəriyyəni tam açıqlayasan.

Sahib Rövşənə baxıb dedi:

– Professor, bəlkə adicə Sahib deyəsəniz. Necə ki, dərs deyəndə deyirdiniz.

Rövşən keçmiş tələbəsinin sözlərinə qımışaraq dedi:

– İnadkarlığından yenə qalmırsan. Necə seçilirdin, indi də konqressdə elə seçilirdin. Sənin yerinə qürur keçirirəm.

Sahib Rövşənin dediklərini dinlədi. Sonra astaca dedi:

– Seçilirdim, ona görə də məcbur olub Vətənimə tərk etdim. Cəmiyyət məni qəbul etmədi. Kursumuzun ən savadsız tələbəsini, dəhlizlərdə spirtli içki içib qaytaran Cəsarəti qəbul etdi.

Rövşən təəccüblə soruşdu:

– Akademik Dəmirli deyirsən?

Sahib başı ilə Rövşənin sözlərini təsdiq edib sözünə davam etdi:

– Keçmiş fakültə dekanı, indi isə universitetin təlim-tərbiyə işləri üzrə prorektoru. Akademiyamızın həqiqi üzvü.

Rövşən dayanıb zəndlə Sahibə baxıb soruşdu:

– Sən bizim Akademiyamızın niyə akademiki seçilmək istəmirsən?

Sahib dayandı. Rövşən Sahibin dayandığını görüb qolunu buraxdı. Sahib lap qocalıb əldən düşmüş müəlliminə baxıb dedi:

– Özümə rəva bilmirəm, professor. Mənim adımdan Cəsarət kimlərinə səs verilib akademik seçilsin. Professor, onun Sizə imtahan verməsi yadıңызdadır?

Rövşən Sahibin dediyini yada sala bilməyib dedi:

– Yox, yadımda deyil.

Sahib müəllimini diqqətlə nəzərdən keçirib təəccüblə soruşdu:

– O hadisə adamın da yadından çıxar? Mənim yadımdadır. İmtahanda Cəsarətə düşən biletin suallarından biri belə idi. «Dövlət başçısının səlahiyyətləri». Cəsarət Sizə nə cavab versə yaxşıdır. «Dövlət başçısının hüququ baxımdan səlahiyyətləri məhdud deyil. Nə istəsə edə bilər.

Hər qanunu verməyə sərbəst şəkildə haqqı çatır». Siz Cəsarətin o cavabına əla yazdınız. Ona görə də. Nə isə...

Rövşən Sahibin fikrini bitirmədiyini görüb dedi:

– Niyə? Davam et. Fikrini sona kimi söylə.

Sahib Rövşənə baxıb dedi:

– Professor, fikrini tamamilə deyirsinizsə, tamamlayım da. İndi Siz kafedrada professorsunuz, Cəsarət isə Akademiyamızın həqiqi üzvüdür, universitetinizin də prorekturudur.

Rövşən konqressə verilmiş tənəffüsün başa çatdığını görüb dedi:

– Tədbir başladı. Gedək iştirak edək.

Sahib Rövşənlə razı olduğu üçün dedi:

– Oldu. Amma axşam tədbirdən sonra Sizi şam yeməyinə dəvət edirəm.

Rövşən gülümsəyib başı ilə razılıq verib Sahibin qoluna girdi. Onlar bərabər akt zalına tərəf addımladılar...

Sahib Rövşənlə vədələşdiyi yerdə görüşdülər. Onlar italiyan restoranına daxil olanda Rövşən dedi:

– Səlimov, yaddan çıxarmayın ki, Siz akademiksiz. Mənim də dərs dediyim tələbələrdən biri akademik olub.

Sahib gülümsəyib dedi:

– Bilirəm. Amma ilk növbədə Sizin tələbəsiniz olmusam. Cəsarəti unutmayın?

Ofisiant oğlanın çəkdiyi stulu işarə edərək müraciət etdi:

– Professor, əyləşin.

Özü isə Rövşən müəllimlə üzbəüz əyləşmək üçün keçib onun qarşısındakı stulda əyləşdi. Ofisiant onlara uzatdığı menyunu götürüb vərəqləməyə başladı. Sonra Rövşənə üzünü tutub soruşdu:

– Professor, nə sifariş etmək istərdiniz?

Rövşən gülümsəyərək cavab verdi:

– Sən elə bilirsən ki, müəllimin menyuda yazılanları görüb oxuya biləcək? Ay gördü... Ay oxudu... Qocalmışam Sahib.

Sahib əlindəki menyunu vərəqləyərək təklif etdi:

– Onda bizim mətbəxə yaxın olan yeməklərdən sifariş etsəm etiraz etməzsiniz?

Rövşən Sahiblə razı olduğunu başı ilə bildirdi. Sahib hələ başlarının üstündə dayanmış ofisianta sifarişlər etdi. Ofisiant sifarişləri qəbul edib cəld masadan uzaqlaşdı. Az müddət keçməmiş Sahibin sifariş verdikləri yeməkləri masanın üzərinə yerləşdirməyə başladı. Rövşən yeməyin boluğunu görüb narazı-narazı dilləndi:

– Sahib, bunların hamısına nə ehtiyac var idi?

Sahib gülümsəyərək dedi:

– Professor, nuş olsun.

Rövşən qarşısındakı yeməkdən yeyib dedi:

– Amma ana dilində danışmağı heç yadırgamamısan.

Təmiz, aydın azərbaycanca danışsən. Çox sevindim.

Sahib müəlliminə başı ilə razılığını bildirib soruşdu:

– Professor, universitetdə vəziyyət necədir? Yenə də vəziyyət əvvəlki kimidir?

Rövşən bakala süzülmüş mineral sudan içib cavab verdi:

– Universitetdi. Həmişəki universitet. Divarları, pilləkənləri mərmər universitet. Sən bəs niyə heç o tərəflərə gəlmirsən? Vətənə qayıtmaq istəmirsən? Məşhur alımsən. Tanınmış akademiksən. Sən bizim elmimizə lazımsan. Bilir-sən, sənin Azərbaycanda hüquq elminin inkişafında nə qədər əvəzedilməz əməyin olar. Bir fikirləş. Qayıt Azərbaycana. Sənin öz məktəbin var. O məktəbi Azərbaycanda da tətbiq et.

Sahib müəlliminin sözlərini dinləyib başını aşağı saldı. Sonra dedi:

– Azərbaycanda olmağına oluram. Cənubi Azərbaycanda, Borçalı avtonomiyasında, Dərbənddə dərs deyirəm.

Gərək sizin mərmər pilləkənli universitetinizdə də dərs deyəm? Görürsünüz ki, o xoşbəxtlik hələ mənə qismət olmayıb.

Elmə gəldiyi, daha doğrusu namizədlik işini müdafiə etməyi gözünün önündə canlandı. Başına gələnləri müəlliminə necə anlada bilərdi. Müəllimini necə başa sala bilərdi ki, ona müdafiə prosesində müdafiə şurasının sədri, institutun direktoru tərbiyəsiz demişdi. O hadisə, o söz Sahibin heç vaxt yadından çıxmıyacaqdır. Sahib rəsmi opponentinin rəsmi iradlarına cavab verdiyi üçün tərbiyəsiz sözünü eşitmişdi. «Tərbiyəsiz» alim Azərbaycanın nəyinə gərəkdir? İndi olanları müəlliminə başa sala bilərdimi? Sahibi xəyallar həmin uzaq illərə apardı. Onda Sahibin iyirmi üç-iyirmi dörd yaşı ancaq olardı. Sahib Bakı Dövlət Universitetini bitirib, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının aspiranturasına qəbul olunmuşdu. Doğma universiteti onun sənədlərini aspiranturaya qəbul etməmişdi. Daha doğrusu ərizəsinin üzərinə universitetin rektoruna imza atdırı bilməmişdi. Aspiranturaya qəbul başlananda universitetin rektoru ezamiyyətə gedirdi. Artıq bu bir ənənə halını almışdır. Aspiranturaya sənəd qəbulunun tarixi bitəndə rektor məzuniyyətdən qayıdırdı. Aspiranturaya qəbul edilən ərizələrə də əvvəlcədən imza atmırdı ki, hələ elan çıxmıyıb. Aspiranturaya sənədə də özündən başqa heç kimin səlahiyyəti çatmırdı ki, imza atsın. Təbii ki, universitetin rektoru öz tanış adamlarının sənədlərinə əvvəlcədən imza atıb gedirdi... Kafedra müdiri Cəfər müəllim isə Sahibdən xahiş etmişdi ki, onun kafedrasına sənəd verməsin. Çünki onun kafedrasına bir yer ayrılmışdı. O yerə də rektorluqdan əmr verilmişdi ki, bir nəfərə, yəni Cəsarətə əla qiymət yazılsın. Başqa kim sənəd vermiş olsa, əla qiymət yazılmasın. Sahib onda Cəfər müəllimə demişdi ki, nəyə cavab versə, o qiyməti də yazsın. Kafedra müdiri olan Cəfər müəllim çox xahiş etmişdi ki, onun kafedrasına sənəd verməsin, onu alçatmağa imkan

yaratmasın. Sahibə aşağı qiymət yazıb, Cəsarətə isə əla qiymət yazmaq onun üçün ölümdən bətdir. İndi xarici işlər nazirinin müavini işləyən, o vaxt fakültə dekanı əvəzi olmuş Namiq müəllim isə zəmanətə imza atmaq istəmirdi ki, Sahib gəlib məndən gələcəkdə dosent adı davalayacaq. Sahib bunları unutmamışdı... Sahib Akademiyada namizədlik işini müdafiə etməsini də unutmamışdı. Sahib elmi işini tamamlayıb şöbənin müzakirəsindən keçirmişdi. Şöbədən müvəffəqiyyətlə müzakirə olunan elmi işin müdafiəyə göndərilməsinə razılıq verilmişdi. Aspiranturanı vaxtından əvvəl bitirdiyi üçün, yəni elmi işini vaxtından əvvəl yerinə yetirib tamamladığı üçün növbədənəkar müdafiəyə buraxılmalıydı. Amma bir ildən artıq idi ki, institutun müdafiə şurası fəaliyyətini dayandırmışdı. Nə vaxt fəaliyyətə başlayacaqları məlum deyildi. Bu gün, sabah deyə-deyə vaxt bir ili keçmişdir. Axşam şöbənin laborantı evlərinə zəng edib elmi rəhbərinin onun şöbəyə gəlməsini demişdir. İndi Sahib elmi rəhbəri Şükürü görmək üçün işdən iki saatlığa icazə alıb şöbəyə gəlmişdir. Şöbə işçiləri otaqda idilər. Sahib şöbəyə daxil olub nəzakətlə qadın işçilərinə salam verib, hal-əhvallarını soruşduqdan sonra, pəncərənin qarşısına toplaşmış kişi işçilərinə yaxınlaşıb hamısı ilə bir-bir əl verib salamladı. Həmidə üzünü tutub soruşdu:

– Şükür müəllim gəlməyib?

Həmid Sahibə baxıb gülümsəyərək dedi:

– Buralardadır. Deyəsən direktorun yanında.

Sonra Sahibə sataşmaq məqsədi ilə dedi:

– Xəbəri eşidən kimi nə tez özünü yetirmisən.

Sahib heç nədən xəbəri olmadığı üçün təəccüblə soruşdu:

– Başa düşmədim, nə xəbərini eşidib gəlmişəm?

Həmid Sahibin heç nədən xəbəri olmadığına inanmadığı üçün kobud şəkildə dedi:

– Yəni, müdafiə şurasının fəaliyyətə başladığını eşidib gəlməmişən?

Sahib Həmidin nə demək istədiyini anladığı üçün rix-şəndlə soruşdu:

– Tutaşım onun üçün gəlmişəm? Sənin üçün niyə yanır? Səhər-səhər istiot yemisən?

Həmid pərtliyindən qıpqırmızı qızardı. Nə cavab verəcəyini bilməyib pərt halda şöbədən çıxdı. Arzu Həmidin şöbədən çıxdığını görüb dilləndi:

– Həmid hara?

Sonra üzünü Sahibə tutub dedi:

– Sən də bir az yumşaq ola bilməzsən? Xətrinə dəydin? İncidi.

Sahib Arzunu başdan-ayağa süzüb sərt şəkildə cavab verdi:

– Cəhənnəmə küsüb? İnciyib, getsin bir stəkan soyuq su içsin. Mən nə edim? Dilini dinc qoyaydı...

Sonra bir anlığa susub Arzudan soruşdu:

– Şükür müəllim gec gələcək?

Arzu qaş-qabağını tökərək cavab verdi:

– Direktorun yanına gedib. Gəlib, şöbəyə iclas keçirməlidir.

Arzu sözünü bitirməmişdi ki, Şükür şöbəyə daxil oldu. Sahib Şükürə yaxınlaşıb salam verdi. Şükür Sahibə baxıb dedi:

– Keç əyləş. Səninlə uzun söhbətim olacaq.

Sahib Şükürün masasının qarşısına qoyulmuş stulda əyləşdi. Şükür əlindəki qovluğu masasının gözlüyünə yerləşdirib dərinə ah çəkdi. Sonra Sahibə baxıb soruşdu:

– İş-güc nə yerdədir, ay qaçaq oğlan?

Sahib Şükürün sualına başı ilə sakitcə razılığını bildirdi. Şükür Sahibin cavab vermədiyini görüb sözünə davam etdi:

– Bayaq sən məsələni Yusif müəllimlə danışdım. Nəhayət, birtəhər, sən müdafiəni gələn ilin əvvəlində müdafiə etməyə razı saldım. Razısanmı?

Sahib fikirli-fikirli Şükürdən soruşdu:

– Şükür müəllim, məndən əvvəl heç kim yox idi. İnsanlar o növbəyə hardan gəlib düşüb?

Sahibin sərt cavabına tuş gələn Şükür qaşlarını çatıb dedi:

– Vallah yaxşılıq da keçmir.

Sahib Şükürün danışmağına imkan verməyib cümləsini yarımçıq kəsib dedi:

– Nə yaxşılığı müəllim? O tarixdən də o tərəfə salmağa imkan olsa idi, Yusif müəllim salardı. Xahiş edirəm, məni növbəmə salın.

Şükür hadisələrin gedişatını belə gözləmədiyindən dilxor olmuşdu. Çarəsiz halda dedi:

– Sahib, mənlilik deyil. Məsələni, yəni növbə məsələsini özün həll et.

Sahib yaxşı deyib ayağa durdu. Sonra üzünü Şükürə tutub dedi:

– Direktor getməmiş, mən qəbuluna gedim.

Şükür başı ilə hə deyəndən sonra Sahib şöbədən çıxıb direktorun kabinetinə doğru addımladı...

Sahibin səyi nəticəsində onun müdafiəsi noyabr ayına salınmışdı. Rəsmi opponetlərindən biri gənc xanım idi. Digər bir opponenti isə onunla eyni gündə müdafiə edəcək Eltonun elmi rəhbəri Əbülhəsən idi. Sahib onunla yaranmış problemin səbəbini başa düşə bilmirdi. Elmi işini oxuyan Əbülhəsən Sahibi evinə dəvət etmişdi. Təbii ki, Sahib onun evə niyə dəvət etməsini gözəl anlayırdı. Ancaq elmi rəhbəri Şükür Sahibə dönə-dönə tapşırırmışdı ki, Əbülhəsəngilə gedəndə heç nə təklif etməsin. Sahib elmi rəhbərinə üzde hə demişdi. Amma ilk dəfə getdiyi evə necə əli boş getsin? Mağazadan bahalı konyak və bahalı bir konfet qutusu almışdı. Şərt qiymətdə deyildi. Sahib onları götürüb Əbülhəsəngilə getdi. Əbülhəsən vaxtı əvvəlcədən müəyyənləşdirdiyi üçün Sahibi gözləyirdi. Sahib Əbülhəsənin yaşadığı mərtəbəyə çıxıb qapını döyəndə, məhz qapını Əbülhəsənin özü açıb gülümsəyərək dedi:

– Vaxtında gəlmisən. Bir dəqiqə nə o tərəfə, nə bu tərəfə.

Sonra Sahibdən soruşdu:

– Qapıda gözləyirdin? Vaxt tamam olanda qapının zəngini çaldın?

Sahib Əbülhəsənin səviyyəsiz suallarına cavab verməyib dedi:

– Xoş gördük Əbülhəsən müəllim.

Əbülhəsən Sahibin gödəkçəsini asması üçün əli ilə dolabı göstərərək dedi:

– Qapısını aç. İçəridən as.

Sonra əli ilə Sahibin sol tərəfində yerə qoyulmuş ev şapşapılarını göstərərək dedi:

– Onu da ayaqlarına keçir.

Özü kabinetinə tərəf gedib qapısının ağzında dayandı. Sahib gödəkçəsini dolabdan asdı. Ayaqqabılarını çıxarıb, şapşapıları ayağına keçirib Əbülhəsənin arxasınca getdi. Əbülhəsən qapını açaraq dedi:

– Sənin işini oxudum. Özü də diqqətlə oxudum. Bir çox qüsurlar var. Amma müdafiəyə qədər onları düzəltmək olmaz. Sənə yaxşılıq edib deyirəm. Hazırlıqlı ol. Özünü müdafiədə itirmə. Sonra məndən incimə ki, Əbülhəsən demədi.

Sahib əlindəki konyak və şokalad qutusu qoyulmuş paketi divanın üzərinə qoyub, Əbülhəsənin əli ilə göstərdiyi kreslodə əyləşdi. Əbülhəsən Sahibin dissertasiya işini gətirib onunla üzbəüz əyləşdi. Dissertasiyanı vərəqləyərək dedi:

– O nədir gətirmisən? Mən rüşvət götürən deyiləm.

Sahib tərzini pozmadan Əbülhəsənə cavab verdi:

– Rüşvət deyil. Birinci dəfədir ki, evinizə gəlirəm. Əli-boş gəlməyəcəkdim?

Əbülhəsən Sahiblə söz güləşdirməyin mənasız olduğunu görüb sözünə davam etdi:

– Səhvlər çoxdur. Onları düzəltməyə vaxt lazımdır. Bəlkə sən işi geri götürəsən, səhvləri rahat düzəldəsən. Sonra

müdafiəyə verəsən. Belə vəziyyətdə sən müdafiə edə bilməyəcəksən.

Sahib əsəbini cilovlayıb sakit tərzdə Əbülhəsənə dedi:

– Əbülhəsən müəllim, mən nə bacarmışamsa, onu da etmişəm. İnanmıram ki, artıq nə isə edə biləm.

Əbülhəsən Sahibə baxmadan dissertasiyanı vərəqləyərək dedi:

– Onda, sənə 5-6 qüsurlar deyim, ona hazır ol. Yəni bəzi səhvlərini, daha doğrusu 5-6 səhvin qaralama variantını yazıb sənə verirəm. İndidən deyirəm, sən işi bu vəziyyətdə müdafiəyə çıxartsan, sənə mənfi rəy verəcəyəm. O rəylə də heç cür müdafiə edə bilməyəcəksən.

Sahib Əbülhəsəni dinləyib dedi:

– İradlarınızı deyərsiniz. Baxaram.

Əbülhəsən Sahibi fikrindən döndərə bilmədiyini görüb dedi:

– Deyəcəklərimi müdafiəyə qədər düzəltmək yoxdur. Yoxsa vəziyyət gərgin olar. Rəyi yazmağa vaxt çatmır. Rəyi müdafiə günü şuraya təqdim edəcəyəm. Yadında saxla ki, mən institutda böyük nüfuza malikəm. Mən nə deyəcəm, o da olacaq. Sən nəhaq özünə belə güvənirsən. Dissertasiyanı potensiallıq var, amma iş çiydi. Mən belə çiy işə müsbət rəy verə bilmərəm. Səs də verə bilmərəm. Mən məşhur aliməm axı.

Sahib «məşhur alimə» cavab verə bilmədiyini üçün özünü bağışlaya bilmirdi... Sahib dişi bağıracağını kəssə də cavab verməyib susurdu. Əbülhəsən dissertasiyanı vərəqləyərək bir-bir tutduğu qüsurları göstərirdi. Sahib Əbülhəsənə diqqətlə qulaq asır, özünü elə aparırdı ki, guya Əbülhəsənin dediklərindən xəbəri yoxdu, o qüsurları necə düzəldəcəyini belə bilmir. Sahib Əbülhəsənlə ikili oyun oynamaq qərarına gəldi. Əbülhəsən Eltonun elmi işini yazıb, onu müdafiə etdirməyə hazırlaşır, Sahibin işinə isə bu qədər irad tutub. Ona görə də Əbülhəsənlə ikili oyun oynamaq qərarını

qətiləşdirib onun dediklərini təsdiqləyirdi. Əbülhəsən fikrini bitirib susdu. Sonra dili ilə dodaqlarını yalayıb dedi:

– Bütün bu dediklərimi qaralama variantını yazmışam. Apar, evdə bir də nəzərdən keçir.

Sahib Əbülhəsənin hərəkətinə qəzəblənsə də, nə edə bilirdi... Sabahı günü Əbülhəsənin rəhbərlik etdiyi şöbəyə gəlmişdi. Oranın aspirantı Arif Sahibi görüb ona yaxınlaşıb dedi:

– Sahib, səni göydə axtarırdım, yerdə əlimə düşmüşsən.

Sahib Arifin həyəcanlı olduğunu görüb soruşdu:

– Xeyir ola?

Arif özündən razı halda dedi:

– Xeyirdir.

Sahibin diqqətlə ona baxdığını görən Arif dedi:

– Səhər Əbülhəsən işə gələndə mənə yazı verdi ki, bunu təcili kompyuterdə yığım. Nə görsəm yaxşıdır?

Sahib Arifin dediklərini anlamadığı üçün çiyinlərini çəkdi:

– Nə bilim, nə görmüsən.

Arif əlini Sahibin çiyinə vurub dedi:

– Sənin dissertasiyana Əbülhəsənin rəyi. Mən yığdım. Sən üçün də çap etmişəm. Gözlə, indi gətirim.

Arif şöbədən çıxıb getdi. Bir az keçmiş şöbəyə gəldi. Sahibə başı ilə bayıra çıxmağını işarə etdi. Sahib şöbədən çıxanda özü də cəld arxasınca çıxıb dedi:

– Götür, heç kim görməsin.

Özü isə cəld addımlarla Sahibdən uzaqlaşdı. Sahib Arifin verdiyi vərəqləri bir-bir nəzərdən keçirdi. Ordan bir-başə kitabxanaya getdi. Əbülhəsənin tutmuş iradları əsaslandırmaq üçün düz bir həftə gərgin halda kitabxanada gecə-gündüz işlədi. Əbülhəsənin tutduğu iradların dissertasiyada niyə əksini tapmamasını və hansı məqamda açıqlanmasını əsaslandırmaq üçün gecəsini gündüzünə qatmışdı...

Müdafiə günü gəlib çıxdı. Sahibin namizədlik işinin müdafiə prosesi başlamışdı. Müdafiə şurasının elmi katibi Mahmud Sahib haqqında məlumat verib dedi:

– İddiaçı Sahib Səlimovun iki monoqrafiyası və otuz ikiyə yaxın elmi məqaləsi var. Xarici ölkələrdə elmi konfrans, simpozium və konqresslərdə iştirak edib.

İnstitutun direktoru və müdafiə şurasının sədri Yusif od götürmüş adamlar kimi əsəbi-əsəbi Mahmudun sözünü ağzında qoyub qışqırdı:

– Nə iki monoqrafiya. Bilmirsiniz ki, monoqrafiya nəyə deyilir? Hər çıxan kitaba monoqrafiya deyilməz. Monoqrafiya konkret elmi problemə həsr olunmalıdır.

Mahmud Yusifin dediklərinin diktafona yazıldığını bildiyi üçün yavaşca onun sözünü kəsməyə çalışdı:

– Ay Yusif müəllim, monoqrafiyanın birinə sizin rəhbərlik etdiyiniz elmi şuranın qərarı ilə nəşrinə icazə verilib. Hər iki kitab monoqrafiyadı. Kitabın biri iddiaçının magistr işi, digər monoqrafiyası isə namizədlik işidir. Hər iki elmi iş monoqrafiya şəklində çap olunub.

Yusif müdafiə şurasının üzvlərinin və zalda əyləşən qonaqların baxışlarını öz üzərində hiss etdi. Mahmudun sözünə inanmayıb, monoqrafiyaları əlinə aldı. Bir-bir monoqrafiyaları nəzərdən keçirməyə başladı. Yusifin monoqrafiyanı vərəqlədiyini görən və zaldakı sakitliyini pozmaq üçün Mahmud ayağa durub dedi:

– İndi isə söz iddiaçı Sahib Səlimovun opponenti Əbülhəsən Tahirliyə verilir.

Əbülhəsən özündən razı şəkildə tribunaya yaxınlaşdı. Öz iradlarını pafosla səsləndirməyə başladı. Əbülhəsənin iradlarından sonra artıq elmi şura üzvləri iddiaçı Sahib Səlimova qarşı idilər. Elmi şura üzvlərindən biri yerindən replika atdı:

– Başa düşmədik, iddiaçı bu qədər elmi qüsurla müdafiə etməyə çıxarmı? Nə düşünürmüş? Bu qədər qüsurla varsa, onun müdafiəsini niyə təşkil edirsiniz?

Mahmud elmi şuranın Sahibə qarşı olduqlarını görüb özündən razı şəkildə ayağa qalxıb dedi:

– İndi isə söz iddiaçı Sahib Səlimova verilsin. Aparıcı müəssisə olan Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rəyi gəlib. Xahiş edirəm iddiaçı Səlimov aparıcı müəssisənin iradlarına dəmünəsibətini bildirsin.

Sahib aparıcı müəssisənin iradlarını cavablandırdıqdan sonra rəsmi opponentlərin iradlarına cavab verməli idi. Sahib rəsmi opponentlərin iradlarını əvvəlcədən bildiyi üçün yaxşı hazırlanmışdı. Xanım opponentin iradlarına cavab verəndən sonra, Əbülhəsənin iradlarına cavab verməyə başladı. Sahib indi Əbülhəsəni sözün həqiqi mənasında yerində oturtmalıydı. Cılız savadı ilə savadlı aspirant və dissertantlara qan udduran Əbülhəsəni yerində otuzdurmağın məqamı çatmışdı. Sahib tələsmədən, aramla Əbülhəsənin iradlarına münasibətini bildirdikcə, zalda əyləşən qonaqlar arasında, həmçinin müdafiə şurasının üzvləri arasında qəhqəhə başlamışdı. Əbülhəsən çay xərçəngi kimi qıpqırmızı qızarmışdı. Ayağa qalxıb nə isə demək istəyəndə yanında əyləşən müdafiə şurasının üzvü qolundan tutub üstünə təpinmişdi:

– Hansı üzlə ayağa durursan? Tutduğun iradları, cavabını verir. Gözlə, bitirsin. Əsaslı iradın olarsa, deyərsən.

Əbülhəsən pərt halda yerinə əyləşdi. Sahib Əbülhəsənin tutduğu bütün iradlara münasibətini bildirib, fikrini yekunlaşdırmaq üçün Əbülhəsənin onun dissertasiyasında tutduğu qrammatik səhvlərin düzəltməsi təklifi ilə razı olduğunu bildirib, çıxışını dinlədikləri üçün təşəkkürünü bildirdi. Yusif yerindən vulkan kimi partlayıb qışqırdı:

– Təbəbiyəsiz.... Bu təbəbiyəsizlikdir, ən böyük təbəbiyəsizlik. Axırda da opponentin tutduğu iradla razıyam. Razı olduğu irad nəymiş, qrammatik səhvlər.

Müdafiə Şurasının nüfuzlu üzvlərindən biri olan Şərif yerindən dillənib dedi:

– Sənin alimin elə yazmayaydı, iddiaçı da belə cavab verməyəydi. Elə o iddiaçı tərəfindən opponentə bu cür cavab vermək özü bir dissertasiya işidi. Buna görə ona alimlik elmi dərəcəsi düşür. Yusif müəllim, nə deyirsiniz, iddiaçı opponentin xətrinə dəyəcək deyə, cavabını verməməliydi. Opponent o qədər qüsurlu yazanda nə fikirləşirdi? Elmi şuraya buraxılan bütün elmi işlər qüsursuzdur, bircə bu elmi iş qüsurludur? Elmi şuranın üzvləriyik. Bilirik şuraya hansı səviyyədə işlər təqdim olunur. Şərt vərəqi yazıb doldurmaq deyildi. Opponent əsaslı qüsurlu tutmalıydı ki, bu vəziyyətə düşməyəydi.

Elmi şuranın digər üzvü olan Rəsul müəllim də yerindən dilləndi:

– Əbülhəsən müəllim elə düşünüb ki, iddiaçı Səlimov ona cavab verə bilməyəcək. Yaxşı yerdə axşamladıq...

Əbülhəsən pörtmüş halda yerindən dilləndi:

– Mənim tutmuş olduğum iradlardan onun xəbəri yox idi.

Müdafiə Şurasının başqa bir üzvü İsmayıl yerindən dilləndi:

– Əbülhəsən müəllim, iddiaçı Sahib Səlimov, elmi işində bir dəyişiklik edibmi? Sizin tutduğunuz iradları dəyişibmi?

Əbülhəsən burnunun altında mızıldanıb başı ilə yox dedi. İsmayıl Əbülhəsənin susduğunu görüb sözünə davam etdi:

– İddiaçı Səlimov, nə dissertasiya işinə bir əlavə edib, sizin oxuduğunuz variantı deyirəm, nə də ki, iradlarınıza. Ancaq tutduğunuz iradları, dissertasiyada yazdığı fikirlərlə inkar edir. Ortaya bir sual çıxır. Siz işi necə oxumusunuz? O cür iradlar yazmaqda məqsədiniz nə idi?

Yusif söhbətin axarından çıxdığını görüb ayağa durub dedi:

– Fasilə elan edək. Sonra da o biri iddiaçını dinləyərlik...

Fasilədə Sahib Yusifə yaxınlaşdı. Yusif Sahibi görüb dilləndi:

– Təbrik edirəm. Elmi işini çox gözəl müdafiə etdin.

Sahib Yusifin dediklərində səmimiyyət görmədiyini üçün cavab verməyib bir başa soruşdu:

– Yusif müəllim, nə etdim ki, tərbiyəsiz oldum. Niyə rəsmi tədbirdə mənə tərbiyəsiz deyirsiniz? Hüquqi baxımdan bunun axırı nə ola bilər? Nə haqla mənə tərbiyəsiz dediniz?

Yusif Sahibin dediklərini ətrafındakıların eşidib-eşitmədiyini bilmək üçün dönüb ətrafına baxdı. Sonra yaltaq təbəssümlə Sahibə gülümsəyib dedi:

– Elə-belə dedim, bağışla oğul. Bağışla Sahib, sözdü ağzımdan çıxdı. Bağışla. Mən elə demək...

Mahmud müəllimin onlara yaxınlaşması Yusifin demək istədiklərini ağzında qoydu. Mahmud Yusifə müraciət edib dedi:

– Yusif müəllim, ikinci müdafiəni, yəni Eltonun müdafiə prosesini başlayırıq.

Yusif göydən düşmə bu bəhanəyə sevinib dedi:

– Başlayaq. Nə qədər tez bitirsək, bir o qədər də qonaqlığa tez gedərik.

Sahib müdafiə prosesində ona tərbiyəsiz deyilməsi sözünü illər keçməsinə baxmayaraq unutmamışdı. Yusif də, Mahmud da, Əbülhəsən də, Şükür də dünyalarını dəyişib çoxdan haqq dünyasına qovuşmuşdular.

O biri dissertasiya işinin, yəni Eltonun müdafiə prosesi başlamışdı. Eltonun işini Əbülhəsənin yazdığını hamı bilirdi. Eltonun atası müdafiə nazirliyində məsul vəzifə sahibi idi. Nazirlikdə idarə rəisi olan Eltonun atası zalda əyləşmişdi. Eltonun elmi işindən çox, onun necə zati ailədən çıxması, tərbiyəli, qanacaqlı, mərifətli oğlan olması haqda danışmışdılar. Eltonun onun üçün Əbülhəsənin yazdığı elmi iş bir kənarda qalmışdı. Elmi şura üzvləri Eltonu tərifləməkdə sanki yarışa girmişdilər...

Bu ikrahdoğurucu hadisə hələ də Sahibin yaddaşında yaşayırdı. Rövşənin sözləri Sahibi fikrindən ayırdı:

– Sahib, nə fikrə dalmısan?

Sahib dərindən nəfəs alaraq gülümsədi. Sonra Rövşənə dedi:

– Nə isə ...

Rövşən Sahibə baxıb dedi:

– Başa düşə bilmədim, sən Azərbaycana qayıdırsan ya yox? Doğma Universitetə qayıt. Öz məktəbini orda tətbiq et.

Sahib gülümsəyib çiyinlərini çəkdi. Rövşənə baxıb soruşdu:

– Soruşursunuz ki, universitetə qayıdırammı? Bilmək istərdim, Siz şəxsən son on ildə həqiqi savada malik olan neçə nəfər müdafiə etdirmisiniz?

Rövşən günah iş tutmuş adam kimi başını aşağı saldı. Sahibin sualına cavab verə bilməyib susdu...

BAŞI BƏLALI MƏQALƏ

Cürəyya təzə yazıb qurtardığı məqaləsini sevinc içərisində nəzərdən keçirib düşündü: «qaldı bu məqalənin universitetin xəbərlərində çap etdirmək».

O, məqaləsini Şəhriyarın 100 illik yubileyinə həsr etmişdir. Şəhriyar irsinin yadlar tərəfindən mənimsənilməsi cəhdləri Sürəyyanı laqeyd qoya bilməzdi. Guney Azərbaycanın cəvahiri Məhəmmədhüseyn Şəhriyarın yaradıcılığındakı milli inqilabçılıq ruhunu açmağa çalışmışdır. Sürəyya sabahı gözləməyib kafedra müdirləri Aydın müəllimə telefonla zəng etdi. Telefon dəstəyini Aydın müəllimin həyat yoldaşı Nəzrin xanım qaldırdı. Sürəyya nəzakətlə Nəzrin xanımın hal – əhvalını soruşdu. Sonra Aydın müəllimi xahiş etdi:

– Nəzrin xanım, Aydın müəllim məşğul deyilsə, vaxtını bir neçə dəqiqəliyinə ala bilərəmmi?

Nəzrin xanım məmuniyyətlə Aydın müəllimi çağırdı. Aydın müəllim dəstəyi götürüb dedi:

– Sürəyya, qızım axşamın xeyir!

Sürəyya tez cavab verdi:

– Aydın müəllim, axşamınız xeyir! Sizi belə gec narahat etdiyim üçün üzr istəyirəm.

– Nə narahatçılığı qızım. Nə deyirdin Sürəyya?

– Aydın müəllim, bilirsiniz ki, böyük şairimiz Şəhriyarın yubileyidir. Onunla əlaqədar olaraq, balaca bir yazı hazırlamışam. Mümkündürsə, kafedrada müzakirəyə qoyardınız. Universitetin xəbərlərində çap olunmasını istəyirəm.

– Olar qızım. Məqaləni sabah gətirərsən.

Sürəyya soruşdu:

– Aydın müəllim, məqalənin elmi redaktoru və rəyçiləri kim olsun?

Aydın müəllim bir az susduqdan sonra cavab verdi:

– Məqalənin elmi redaktoru Qurban müəllim, rəyçiləri isə qoy Şamil müəllimlə Sabir müəllim olsunlar. Onlara yaxınlaşarsan.

Sürəyya Aydın müəllimin fikri ilə razı olduğu üçün razılığını bildirib soruşdu:

– Aydın müəllim, minnətdaram. Bir xahişim də var. Biz sənədləri gələn həftə keçiriləcək elmi şuranın iclasına çatdırı bilərikmi?

Aydın müəllim qətiyyətlə dedi:

– Bir problem olmasa, niyə də yox? Yəqin ki, hə.

– Aydın müəllim, onda sabah məqaləni gətirərəm.

– Hə qızım, məqaləni sabah gətir. Mən də oxuyaram.

– Aydın müəllim sizi çox yormayım. Gecəniz xeyrə qalsın! Sağ olun.

– Yaxşı qızım, sağ ol - deyər Aydın müəllim mehribanlığıla sağollaşdı.

Sürəyya dəstəyi telefon aparatının üzərinə qoyub fikrə getdi. Sonra təkrar telefon dəstəyini əlinə alıb, məqaləsi üçün Qurban müəllimə, rəyçilər Şamil müəllim və Sabir müəllimlə əlaqə yaratmaq istədi. Sabah onları işdə görəcəyini düşünüb dəstəyi yerinə qoyub ayağa durdu. Bərk acdığını hiss etdi. Bu gün başı məqaləyə qarışdığından heç nə yeməmişdi. Asta addımlarla mətbəxə keçdi...

Məqalə elmi şura üzvlərinə müsbət təsir göstərdi. Rəyçilər məqalənin yüksək səviyyədə yazıldığını qeyd etmişdilər. Aydın müəllim də məqalənin universitetin xəbərlərində çap olunmasını təqdirəlayiq bir iş olduğunu elmi şuranın iclasında səsləndirmişdir.

Aydın müəllimin kafedraya daxil olması elmi şuranın başa çatmasından xəbər verirdi. Aydın müəllim kafedraya girəndə Sürəyya narahat halda əyləşib jurnal vərəqləyib, ordakı yazıları nəzərdən keçirirdi. Aydın müəllim Sürəyyanı görüb dedi:

– Sürəyya, qızım, səni təbrik edirəm. Məqalən elmi şuradan müvəffəqiyyətlə keçdi.

Pəncərənin qarşısında dayanıb söhbət edən kafedra əməkdaşları Aydın müəllimin təbrikini eşidib onlara yaxınlaşdılar. Ülviyyə dözməyərək narazılığını bildirdi:

– Aydın müəllim, Sürəyyanın universitetin xəbərlərinin demək olar ki, hər nömrəsində bir yazısı çıxır. Buna da hünər lazımdır.

Gənc həmkarın yersiz iradı Aydını qəzəbləndirdi:

– Sən də Sürəyya kimi yazmağı öyrən, onda bəlkə sən də yazılarını çap edərlər.

Ülviyyə Aydın müəllimin cavabından bərk pərt olmuşdu. Sürəyya araya düşmüş qanqaraçılığı aradan qaldırmaq üçün əlindəki jurnalı masanın üzərinə qoyub ayağa durdu:

– Aydın müəllim, çox sağ olun. Məni sevindirdiniz.

Aydın müəllim Sürəyyaya yox, Ülviyyəyə baxaraq dedi:

– Qızım, sən öz əməyindir. Layiq olan hər şey öz yerini tapır.

Sürəyya evə getmək istəyirdi. Ülviyyəyə müraciət edərək dedi:

– Ülviyyə, evə gedirsənsə, gedək. Mən evə gedirəm. Metroya qədər bərabər gedə bilərik...

Ülviyyə pərtliyini üzə verməmək üçün gülümsəyərək gedək dedi. Sürəyya əl çantasını götürüb, kafedrada olan həmkarları ilə sağollaşdı. Ülviyyə birdən-birə qəh-qəhə çəkib dedi:

– İnşallah sabah görüşərik.

Sonra Sürəyyaya dönüb süni təbəssümlə müraciət etdi:

– Getdik. Gecikirəm.

Sürəyya Ülviyyəyə heç nə deməyib dəhlizə çıxdı...

Sürəyya məqaləsinin elmi şuradan keçdikdən xeyli müddət sonra iş gəlib-getdiyi adi iş günlərindən biri idi. Universitetin elmi katibi Nadir müəllimin onu axtardığını dedilər. Sürəyya Nadir müəllimin qəbuluna getdi. Elmi katib fakültənin dekanı Hidayət Həsənovun onu yanına çağırıldığını bildirdi. Sürəyya həyəcan içində Hidayət müəllimin onu niyə çağırtdırması haqqında düşündü. Nəhayət özünü toparlayıb dekanlığa doğru addımladı. Qəbul otağının qapısını açıb içəri daxil oldu. Hidayət müəllimin katibəsi Təranə xanım onu görcək sevincək dedi:

– Salam Sürəyya, nə yaxşı gəldin. Hidayət müəllim yenə səni soruşurdu.

Sürəyya Təranə xanımdan nə baş verdiyini soruşdu:

– Salam Təranə xanım. Necəsiniz? Nə olub, bilmirsiniz?

Təranə xanım çiynilərini çəkib dedi:

– Heç nə bilmirəm. Amma bayaqdan səni üç-dörd dəfə soruşub. Keç içəri.

Sürəyya həyəcanla soruşdu:

– Olar?

Təranə xanım gülümsəyərək dedi:

– Sürəyya, niyə həyəcanlısan, keç. Darıxma.

Sürəyya qapını açıb içəri girdi.

– Salam Hidayət müəllim, olarmı?

Hidayət müəllim Sürəyyanı qapının ağzında dayandığını görüb dedi:

– Salam, Sürəyya. Keç.

Əli ilə qarşısında yerləşən stulu göstərüb dedi:

– Keç əyləş.

Sürəyya göstərilən yerdə keçib əyləşdi. Həyəcan içində dekanın nə deyəcəyini gözlədi. Professorun həyəcanlı olması onun nəzərindən qaçmadı.

Nəhayət Hidayət müəllim araya çökmüş sakitliyi pozub sözünə başladı.

– Sürəyya, məqalə maraqlıdır. Amma...

Hidayət müəllim bir az susduqdan sonra sözünə davam etdi:

– Keçən həftə İranın Azərbaycandakı səfirinin təpki-sindən sonra bu yazının verilməsi... Nə isə... Çapa verilməsi, mənəcə doğru çıxmaz.

Sürəyya bu olayı çox gözəl bilirdi. Ona görə də professorun ona nə demək istədiyini gözəl anlayırdı. Hidayət müəllim Sürəyyanın onu dinləmədiyini, fikrə daldığını görüb dedi:

– Sürəyya, bir az məqaləni dəyiş. Qeydlər etmişəm. Baxarsan, qane edən qeydləri işlə. Gətirərsən, çapa verərik.

Sürəyya pərt olduğundan heç nə demək istəmədi. Sakitcə çıxıb getmək istəyirdi. Amma professora dərin hörmət bəslədiyindən cavab vermək məcburiyyətində qaldı:

– Böyük məmuniyyətlə. Qeydlərinizi nəzərə alaram. Sağ olun.

Sabahı günü Sürəyya yenə də dekanlığa gəldi. Evdə məqalədəki qeydləri diqqətlə nəzərdən keçirmişdi. Ağlabatan iradları düzəltmişdi. Bir neçə irad isə onun üçün qəbul edilməz idi. Onlar Şəhriyarı Şərq və fars şairi kimi təqdim etməsini tələb edirdilər. Ona görə o, narahatçılıq keçirirdi – iradların inkar edilməsini Hidayət müəllim necə qəbul edəcək...

Sürəyya sakitcə qapını döyüb içəri keçdi. Hidayət müəllim gündəlik qəzetləri vərəqləyirdi. Sürəyyanı görcək əlindəki qəzetləri kənara qoyub dedi:

– Keç qızım.

Sürəyya irəli addımlayaraq dedi:

– Sabahınız xeyir Hidayət müəllim.

Dekan başı ilə hə deməsinə baxmayaraq cavab verdi:

– Sabahın xeyir.

– Hidayət müəllim, məqaləmi gətirmişəm.

Hidayət müəllim fikirli-fikirli soruşdu:

– Bəs qeydləri işləmişən?

Sürəyya çiyini çəkərək cavab verdi:

– Hidayət müəllim, qeydlərin hamısını olmasa da, müəyyən qismini düzəltmişəm.

– Bütün iradları nəzərə alsan yaxşı olardı – Hidayət müəllim dedi.

Sürəyya professorun məqaləni götürməkdə həvəssiz olduğunu anlayıb birbaşa mətləbə keçdi:

– Hidayət müəllim, olarsa, mən məqaləmi geri götürüm. Məqaləni başqa mətbuat orqanlarının birində çap etdirərəm.

Hidayət müəllim eşitdiklərindən şok vəziyyətinə düşmüşdü. Handan - hana özünə gəlib soruşdu:

– Edə bilərsən? Yəni məqaləni geri götürmək istəyir-sən?

Sürəyya tərzini pozmadan dedi:

– Bəli, əgər bir problem yoxdursa, mən məqaləmi geri götürərdim.

– Yox, heç bir problem yoxdur.

Sürəyya sakitcə başı ilə hə deyib ayağa durdu:

– Hidayət müəllim, icazə versəniz çıxardım. Çox sağ olun.

Hidayət müəllim ayağa qalxıb Sürəyyanın yanına gəldi. Bərabər qapıya tərəf getdilər. Hidayət müəllimin rənginin ağarmasından onun daxili sarsıntılar keçirməsi aydın idi. Hidayət müəllim Sürəyya qapıdan çıxarkən dedi:

– Qızım, bu bir siyasətdir. Şəhriyarın milli inqilabçı bir şair olduğunu isbat etmişən. Bu gün bu məqaləni universitetdə çap etmək çətinidir. Amma sən elmdə öz qələmini tanıtdıracaqsan. Sənə uğurlar.

Sürəyya gülümsəyərək dedi:

– Sağ olun. Hidayət müəllim Sizə də əziyyət verdim.

Sürəyya yazısına digər bədii jurnalların maraq göstərəcəyi ümidində idi. Yazısını «Azərbaycan» jurnalında çapa vermək üçün, universitetdə həmkarı olan, ancaq yazıçılar

birliyində məsul katib vəzifəsində işləyən iş yoldaşı Məmməd müəllimə müraciət etmək qərarına gəldi. Ona heç vaxt ağız açmamışdır. Düşündü ki, bu onun ondan ilk xahişidir. Yəqin imtina etməz. Həm də ki, qardaşının toyunda iştirak etmişdi. Bunların hamısı bir yana, məqalə samballı yazıdır. Əgər universitetin elmi şurasından keçibdirsə, niyə yazıçılar birliyinin jurnallarının birində çap olunmasın? İş yoldaşının yanına əli boş getmək istəmədi, qiymətli hədiyyə aldı. Məqaləsini və bir də təzə qələmə almış olduğu hekayəsini götürüb Yazıçılar İttifaqına yollandı.

Katibə Sürəyyanı görcək soruşdu:

– Xanım, nə lazım idi?

Sürəyya katibəyə diqqətlə baxdıqdan sonra dedi:

– Salam xanım! Mən Məmməd müəllimin qəbuluna gəlmişəm. Olarmı? Deyərdiniz ki, Sürəyya...

Katibə Sürəyyanı axıra kimi dinləməyib Sürəyyanın sözünü yarıda kəsdi:

– Yanında qonağı var. Bir az gözləyin. Keçin əyləşin.

Məmməd müəllimin kabinetindən çıxan qonağı Sürəyya tanıdı. Onu universitetdən tanıyırdı. Həm də qardaşının dostu idi. Vaqif müəllim salam verib soruşdu:

– Sürəyya xanım, salam. Necəsiniz?

Sürəyya hörmət əlaməti olaraq ayağa durdu:

– Sağ olun Vaqif müəllim. Yaxşıyam. Siz necəsiniz?

Vaqif müəllim diqqətlə Sürəyyaya baxıb soruşdu:

– Məmməd müəllimə işin düşüb?

Sürəyya başı ilə hə dedi. Vaqif müəllim katibənin Sürəyyanı çağırdığını görüb dedi:

– Yaxşı, sizin vaxtınızı almayım. Qardaşınıza salam söyləyin. Sağ olun.

Sürəyya Vaqif müəllimə sağ ol deyib Məmməd müəllimin otağına keçdi. Məmməd müəllim Sürəyyanı görüb ayağa durdu. İrəli gəlib əl uzatdı. Sonra stullardan birini çəkib Sürəyyanın oturmasını təklif edib dedi:

– Sürəyya xanım, xoş gəlmisiniz.
Sürəyya Məmməd müəllim tərəfindən səmimi qarşılanmasından ürəklənərək dedi:

– Məmməd müəllim, hər vaxtınız xeyir. Sizə işim düşüb. Jurnalınıza məqaləmi və bir hekayəmi gətirmişəm.

Məmməd müəllim sakitcə Sürəyyanı dinləyirdi:

– Nə olar ki. Lap əla. Ver oxuyum.

Sürəyya çap edilmiş məqalə və hekayəsini çıxardıb Məmməd müəllimə uzadaraq soruşdu:

– Məmməd müəllim. Cavab nə vaxt verərsiniz?

Məmməd müəllim məqaləni gözdən keçirərək dedi:

– Mən bir oxuyum. Bir - iki gündən sonra gələrsən. Cavabını onda verərəm.

Sürəyya Məmməd müəllimi sona qədər dinləyib ayağa durdu:

– Onda, mən gedim. Sizi artıq məşğul etməyim.

Məmməd müəllim Sürəyyanın ayağa durduğunu görüb dedi:

– Sürəyya xanım əyləşəydiniz. Çay içərdiniz.

Sürəyya başı ilə yox dedi:

– Yox. Əziyyət çəkməyin. Çox sağ olun. Mən sonra gələm.

Məmməd müəllim dedi:

– Sürəyya xanım onda mən telefon nömrələrimi verim. Gələndə zəng edin, elə gəlin ki, mən iş başında olum.

Sürəyya Məmməd müəllimin telefon nömrələrini yazmış olduğu vərəqi götürdü:

– Çox sağ olun.

Sonra günah iş tutmuş insanlar tək əlindəki paketi Məmməd müəllimə uzadaraq dedi:

– Məmməd müəllim bu sizə çatacaq.

Məmməd müəllim Sürəyyanın əlindəki paketi görüb dedi:

– Niyə əziyyət çəkmisən? Lazım deyildi. Lap əziyyət çəkmisiniz.

Sürəyya hədiyyənin nə olduğunu deməyib sadəcə dedi:

– Nə əziyyəti?

Paketi Məmməd müəllimin masasının üstünə qoydu. Məmməd müəllim paketi götürüb şkafa qoyaraq minnətdarlığını bildirdi:

– Çox sağ olun.

– Salamət qalın, Məmməd müəllim – deyərək Sürəyya otaqdan çıxdı.

Məmməd müəllim Sürəyyanın arxasınca baxıb dedi:

– Görüşənəcən.

Sürəyya bir neçə gündən sonra məqaləsi ilə əlaqədar olaraq Yazıçılar İttifaqına yollandı. Məmməd müəllim onu qəbul edib birbaşa mətləbə keçdi:

– Sürəyya xanım, yazılarınızı oxudum. Amma...

Sürəyya diqqətlə Məmməd müəllimi dinləyirdi. Məmməd müəllim Sürəyyanı onu diqqətlə dinlədiyini görüb qətiyyətlə dedi:

– Əvvəl hekayən haqqında fikir bildirmək istərdim. Pis deyil. Amma «qaçqın şəhərciyi» terminini mən qəbul edə bilmirəm.

Sürəyya Məmməd müəllimin sözünü kəsib təmkinlə dedi:

– Siz qəbul etsəniz də, etməsəniz də bu termin dilimizin leksikonuna daxil olub. Dövlət sənədlərində də bu ifadə işlədilir. Məmurların çıxışlarında da bu termini eşidirik. Bunu ədəbiyyatçı kimi gözəl bilirsiniz.

Məmməd müəllim məsələnin uzanmaması üçün Sürəyya xanımla mübahisə etmədi:

– Hə, indi isə məqalən haqqında. Şəhriyar barəsində çox yazılıb, həm bizdə, həm də İranda. Sənin məqaləndə də elə bir yenilik yoxdur ki...

Sürəyya qəzəblə Məmməd müəllimin sözünü kəsərək dedi:

– Aydındır Məmməd müəllim. Sizə əziyyət verdim üçün üzr istəyirəm.

Sürəyya yazılarını masanın üzərindən götürüb kabinetini tərk etdi. Burdan uzaqlaşmağa, daha doğrusu qaçmağa çalışdı.

Sürəyya nə edəcəyini bilmirdi. Məqaləsini çap etdirə bilməməsi onu sanki boğurdu. Kafedrada əyləşib yazısını hara verəcəyi barəsində fikirləşirdi ki, həmkarı Ülviyyə kafedraya daxil oldu. Sürəyyanı görüb ona yaxınlaşdı. Əyilib Sürəyyanın üzündən öpərək dedi:

– Salam Sürəyyacan. Necəsən?

Sürəyya həvəssiz cavab verdi:

– Salam. Pis deyiləm. Sən necəsən?

Ülviyyə Sürəyyanın biki olduğunu görüb dedi:

– Mən əlayam. Bəs sən niyə bikiyənsən? Nə gizlədirsən? Demək istəmirsən?

Sürəyya Ülviyyənin onun yaxasından əl çəkməyəcəyini görüb cavab verdi:

– Məqaləmi fikirləşirəm. Harda çap etdirim? Onu fikirləşirdim.

– Ay səni sağ olmuş. Ay qız məqalənin çap olunmasını da problem edib ürəyinə salırsan?

– Başa düşmədin məni. Başa düşsəydin belə deməzdin.

– Nə oldu? Danış görək.

Sürəyya başı ilə yox deməsinə baxmayaraq cavab vermək məcburiyyəti qarşısında qalaraq dedi:

– Heç nə olmayıb. Fikirləşirəm ki, məqaləmi çap üçün hara verim. Pullu nəşr yerlərində də çap etdirmək istəmirəm.

Ülviyyə təəccüblə soruşdu:

– Niyə?

Sürəyya həmkarına baxıb cavab verdi:

– Bilirsən də, həmkarların pullu nəşrlərə ciddi baxmırlar. Deyirlər ki, kimin pulu var, səviyyəli-səviyyəsiz yazısını harda gəldi çap etdirir.

Ülviyyə sakitcə Sürəyyanı dinləyirdi. Başı ilə də onun dediklərini təsdiqləyirdi. Sürəyya söhbəti yekunlaşdırmaq istəyirdi:

– Baxaram. İndi getməliyəm. Sağ ol.

Ülviyyə Sürəyyanı başdan-ayağa süzdükdən sonra dedi:

– Bəlkə qəzetə verəsən. Özün də universitetdə hamı tərəfindən oxunur.

Ülviyyənin təklifi Sürəyyanın ağlına batdı. Fikirli-fikirli dedi:

– Pis olmazdı.

Ülviyyə dedi:

– Mən indi həmin redaksiyaya gedirəm. İstəyirsən gedək. Məqaləni götürmüşsən?

Sürəyya Ülviyyə baxaraq dedi:

– Hə, götürməyinə götürmüşəm. Gözlə, gedim zəng edim. Məni gözləməsinlər. Sonra redaksiyaya gedərik...

Sürəyya ilə Ülviyyəni redaksiyada çox hörmətlə qarşıladılar. Ülviyyə Rza müəllimə yazısını verəndə, Sürəyya da yazı gətirdiyini dedi. Rza müəllim Sürəyyanın yazısını götürüb oxudu. Oxuduqca üzündəki ifadələrin dəyişilməsi, məqalənin ona bərk təsir etdiyini göstərirdi. Rza müəllim məqaləni bitirib Sürəyyaya baxdı. Sürəyya Rza müəllimin məqaləni bitirdiyini görüb soruşdu:

– Rza müəllim, məqaləni çap edəcəksinizmi?

Rza müəllim gülümsəyərək Sürəyyaya dedi:

– Qızım, belə məqaləni kim çap etməz ki? Çox sevini-rəm ki, belə yazılar hələ də yazılır. Şəhriyar əsil qiymətini ala bilər. Bu məni çox sevindirir. Amma...

Sürəyya dözməyib soruşdu, o qorxurdu ki, yenə da ona imtina edəcəklər:

– Nə amması?
Rza müəllim başını razılıq əlaməti olaraq yelləyərək dedi:

– Amması odur ki, mən yazını qəzetdə hissə-hissə verəcəm. Ola bilsin üç dəfəyə. Olarmı?

Sürəyya sevinc içərisində tez cavab verdi:

– Niyə də olmasın? Çox sağ olun, Rza müəllim.

Rza müəllim dərindən köks ötürüb dedi:

– Siz sağ olun ki, bu cür yazılar qələmə alırsınız.

Rza müəllim qızlara muraicət etdi:

– Ülviyyənin yazısını verəcəm. Onu gələn nömrədə verəcəm. Sənin yazını isə Sürəyya, ondan sonrakı nömrələrə verəcəm.

Ülviyyə ilə Sürəyya bir ağızdan sağ ol dedilər. Sürəyyanın ayağa qalxdığını görən Ülviyyə də ayağa durdu. Onların ayağa durduqlarını görən Rza müəllim dedi:

– Niyə durdunuz? Əyləşin. Çaya qonaq olun.

Sürəyya Ülviyyənin cavab vermədiyini görüb tez diləndi:

– Rza müəllim, çox sağ olun. Tələsirik. Sizin də vaxtınızı çox almayaq.

Rza müəllim onları dəhlizə qədər yola saldı...

Sürəyya Akademiyaya çox hörmət bəslədiyi Əlibala müəllimin yanına getmişdi. Lakin onu şöbədə görə bilmədi. Əlibala müəllim hələ gəlməmişdi. Ancaq şöbədə Söhrab müəllimlə İlqar müəllim idi. Sürəyya qapının ağzında salam verib Əlibala müəllimi soruşdu. Söhrab müəllim təəccüblə Sürəyyaya baxıb dedi:

– Qızım, təzə gəlinsən?

Sürəyya pərt olub cavab verdi:

– Yox.

Söhrab müəllim qəhqəhə çəkib dedi:

– Bəs qapının ağzında utana-utana niyə dayanmısan?

Keç içəri. Əyləş.

Sürəyya sakitcə içəri keçib əyləşdi. Söhrab müəllim söhbətinə davam edərək dedi:

– Sürəyya, qızım, yazmış olduğun məqaləni oxudum.

Sürəyya narahatçılıqla soruşdu:

– Söhrab müəllim, hansı məqaləmi?

Söhrab müəllim mehribanlıqla dedi:

– Şəhriyar haqqında yazdığın məqaləni deyirəm, qızım.

Sürəyyanın ürəyi yerindən qopdu. Söhrab müəllimin onu danlayacağını düşündü. Söhrab müəllim Güney Azərbaycan azadlıq hərəkatının iştirakçısı idi. Düşündü ki, Söhrab müəllim də Məmməd müəllim kimi deyəcək ki, hamı onun haqqında yazıb. Yeni nə isə yaza bilməmişəm...

Söhrab müəllim onu düşüncələrindən ayırdı:

– Qızım, Sürəyya! Mən Şəhriyar haqqında çox yazılar oxumuşam. Onun haqqında çox yazılıb. Sənin yazını da qəzetdə görəndə də elə düşündüm. Fikirləşdim ki, bu yazı da o yazılardan biridir. Amma oxudum, heç elə deyilmiş. Sən Şəhriyarı ilk dəfə inqilabçı şair kimi vermişən. Ən təqdirəlayiqi də odur ki, sən Şəhriyarın inqilabçı şair olmasını onun bədii yaradıcılığına əsaslanaraq açıqlamısan.

Sürəyya özünü itirmişdi:

– Minnətdaram, Söhrab müəllim. Mənə belə qiymət verdiyiniz üçün çox təşəkkür edirəm. Çox sağ olun.

Söhrab müəllim gülümsədi:

– Layiq olduğun sözləri eşidirsən, qızım. Şəhriyarı sevmən və onun yaradıcılığına dərindən bələd olan bir insan kimi deyirəm ki, Şəhriyarla bağlı tədqiqat sahəsində yenilik etmişən. Bir də təşəkkür edirəm. Səni təbrik edirəm.

Sürəyyanın sevincinin həddi-hüdudu yox idi. Nə deyəcəyini bilmirdi. Nəhayət ayağa durdu:

– Söhrab müəllim, xoş sözlər üçün çox təşəkkür edirəm. Vaxtınızı almayım. İzin versəniz gedərdim.

– İzin sənindir. Vaxtın olanda gəl.

– Oldu, Söhrab müəllim. Sağ olun.

Sürəyya şöbədə olanlarla da sağollaşıb çıxdı.

Dəhlizdə sevincindən göz yaşlarını saxlaya bilmədi. Göz yaşları yanaqlarına axırdı. Bu sevinc göz yaşları idi. Bu məqalə üçün nə qədər həyəcan keçirmişdi. Hətta hirsənib cırıb atmaq da istəmişdi... Artıq onun bu məqaləsinə müsbət qiymət verən tapılmışdı. Yox, məqaləsi elə ilk gündən özünə mövqe qazanmışdı. Onun məqaləsinə qiyməti inqilab hərəkəti ilə bağlı azərbaycanlı vermişdi! Bu təkcə Sürəyyanın deyil, həm də dahi Şəhriyarın uğuru idi. Onun bir inqilabçı şair kimi şərəflə ürəklərdə yaşaması idi.

ZİBİL ƏHVALATI

C adıq zəhləsini tökən milçəklərin vızılısından bərk əsəbləşmişdi. Əsəbindən yata bilməyə-cəyindən deyilərək yatağından qalxıb pəncərənin qarşısına gəlirdi. Pəncərədən həyəətə baxıb başının üzərində vızıldayan milçəkləri əli ilə qovaraq qışqırırdı:

– Ay Ziba, yenə eyvanın qapısını açıq qoymusan? Bu zəhlə tökmüşlər evə hardan doluşublar? Adama neçə dəfə demək olar, eyvanın qapısını açıq qoyma. Kimdi, mənə qulaq asan? İstədiyini etməsən, sən də Ziba olmazsan.

Ziba ərinin səsinə eşitcək tələsik mətbəxdən qaçaraq gəlib təəccüblə soruşdu:

– Nə oldu, ay Sadıq? Niyə hirsənirsən? Səsin aləmi başına götürüb...

Sadıq üz-gözünü turşudaraq arvadını tərs-tərs süzüb yatağına uzanıb deyilməyə başladı:

– İşdən yorğun-arğın gəlirsən... Bunlarda ki, imkan vermir ki, bir az gözünü aldadasan...

Ziba ərinin dediklərindən bir şey anlamadığı üçün soruşdu:

– Kim imkan vermir ki, bir az gözünü aldadasan?

Sadıq narazı-narazı başını bulayaraq dedi:

– Kim yox, nə... Milçəkləri doldurmusan evə, imkan vermirlər ki, yatam. Yuxusuzluqdan da ki, az qala başım çartlaya.

Ziba ərinin xasiyyətinə yaxşı bələd olduğundan mülayim səslə dedi:

– Sən rahatlığına bax, mən indi onları otaqdan çıxardam.

Sadıq arvadını tərs-tərs süzüb qışqırdı:

– Onları evə niyə doldurmusan ki, indi də çıxardasan?

Ziba əsəbləşsə də, heç nə deməyib susdu. Arvadının susduğundan daha da qəzəblənən Sadıq qışqırdı:

– Bu murdarları evə niyə doldurmusan?

Ziba daha ərinin tənələrinə dözməyib cavab qaytardı:

– Dəvətnamə göndərmişdim? Elə bil mən çağırımışam... Bilmirəm, nədənsə çoxalıblar. Qapı-pəncərəni açmağa peşimansan. İnsana aman vermirlər. Doluşurlar evə. Heç belə olduğu da yox idi. Blokun qapısını açanda da insanı üfunət vurur.

Sadıq narazı halda yenə yatağından durdu. Dəhlizə gedib qapını açıb bloka çıxdı. Blokdakı xoşagəlməz iyi duyub qapını tez bağladı:

– Bəlkə yuxarı mərtəbədə yaşayan qonşular bayıra zibil yığıblar. O da qalib üfunət verir.

Ərinin arxasınca dəhlizə gəlmiş Ziba çiyinlərini çəkib dedi:

– Üstümüzdəkilər zibil vedrələrini qapılarının ağzına qoyublar. Düz bloka.

Sadıq əsəbləşdi:

– Onlar niyə elə edirlər? Bəlkə onda mənzilləri daha təmiz olur və avtomatik mədəni insanlar qrupuna aid olurlar?

Ziba Sadıqın dediklərini qonşularının eşidəcəklərindən çəkinirdi:

– Ay kişi, sənin onlarla nə işin var? Sənin işin milçəklərlə deyil? Qonşuları niyə hallandırırısan? Eşidən olar...

Sadıq əsnəyib, başını bulayaraq arvadının sözünü kəsib soruşdu:

– Bəs sən əminsən ki, onlardı?

Ziba ərinə baxdı. Sadıqın ona diqqət kəsildiyini görüb dedi:

– O günü Rəhiməyə qarpız aparanda gördüm. Rəhimə də, qabağındakı qonşusu Şəfiqə də zibil vedrələrini bloka, qapılarının ağzına qoyublar.

Sadıq keçib qonaq otağındakı divanda əyləşdi. Ziba ərinin arxasınca otağa keçib soruşdu:

– Çay içirsən?

Sadıq arvadına çay istəmədiyini bildirərək, soyuducudan soyuq su gətirməsini xahiş etdi. Ziba mətbəxdən bir şüşə mineral su və stəkan gətirib ərinə uzatdı. Sadıq stəkanı götürməyib şüşənin ağzını açıb bir dəfəyə başına çəkdi. Sonra dönüb arvadından soruşdu:

– Uşaqların otağının pəncərəsini niyə bağlamısan. Birlirsən ki, istiyə davamım yoxdur. Kondinsoner işlətmirəm ki, adamı tam qurudur. Zəhrimarı quranda, o günü hər tərəfim tutulub.

Ziba günah iş tutmuş insanlar kimi boynunu bükdü:

– Pəncərəni açan kimi içəri üfunət iyi dolur. Ona görə bağlamışam.

Sadıq təəccüblə arvadına baxıb başını buladı.

– Niyə? Pəncərə blokun qabağına açılır. Orada ki, gül kimi.

Sonra nə fikirləşdisə əlindəki boş şüşəni Zibaya uzadıb divandan ayağa durdu. Tələsik addımlarla uşaqlarının otağına keçdi. Pəncərəni açanda içəri üfunət iyisi doldu. Sadıq bu qoxudan iyirənsə də, tələsik pəncərədən həyəətə boylandı. Gördüyü mənzərədən özünü itirdi. Otağa təzə daxil olan Zibanın ayaq səslərinə dönüb ona baxdı:

– O qədər də zibil atılar?

Ziba heç nə başa düşmədi:

– Nə zibili ay kişi? Hara atıblar?

Sadıq narazı-narazı pəncərəni bağladı:

– Blokun qapısının üstündəki talvarın üzərinə zibillər atıblar. Gedim görüm onları ora kim atıb?

– İşin-gücün qurtarıb, ay kişi? Yıxıl yat. İşdən yorğun gəlmisən. Səhər həyəti süpürən qadına bir-iki manat verərəm, tam təmizləyər – deyər Ziba narazılıqla ərinə süzdü.

Sadıq arvadına fikir verməyib dedi:

– Yox, gedim görüm hansı əclaf onları bura atıb.

Ziba özündən asılı olmayaraq gülümsəyib istehzayla soruşdu:

– İndi peşəni burda da davam etdirəcəksən?

Sadiq cavab verməyib tələsik dəmir qapını açaraq dedi:

– İndi gəlirəm.

Sonra iri addımlarla pilləkənləri enib həyətə düşdü. Həyətdə var-gəl edib təkrar ikinci mərtəbəyə qalxdı. İkinci mərtəbədən blokun qapısının üzərindəki talvarı aydın görmək mümkün idi. Sadiq blokun üzərindəki talvara diqqətlə baxdı. Bura əməlli-başlı zibillə dolu idi. Sanki mini zibilxana idi. Sadiq əsəbi halda tində avaralanan qonşu uşaqlarını səslədi:

– Ay uşaq, biriniz bura gəlin görüm.

Uşaqlar təəccüblə bir-birilərinə baxdıqdan sonra tələsik Sadiqın yanına çıxdılar. İkinci mərtəbədə yaşayan Şamil özünü irəli salıb yaltaqcasına soruşdu:

– Buyurun, Sadiq müəllim, Sizi dinləyirik.

Sadiq uşaqları diqqətlə süzüb soruşdu:

– Bu zibilləri bura hansı meşə sakini töküb?

Uşaqlar çiyinlərini çəkib susdular. Onların key-key baxaraq susmaları Sadiqı özündən çıxardırdı. Sadiq özünü ələ alaraq uşaqlara əmr etdi:

– Yuxarı mərtəbələrə çıxın. Blokda yaşayan bütün qonşuların qapısını döyüb deyın ki, Sadiq müəllim sizi aşağıda gözləyir. Bir az əlli-ayaqlı olun.

Bir az keçmiş blokda yaşayan qonşular Sadiqın yanında idi. Sadiq Şamili blokun üstünə atılmış zibilləri bir-bir ehmalca aşağı tullamağını tapşırırdı. Aşağıdakı uşaqlar da ehmalca zibilləri kənara yığırdılar. Şamil işini bitirdikdən sonra Sadiq qonşularını başdan ayağa süzüb rişxəndlə dedi:

– Sizin zibilləriniz əlindən evdə oturmaq da olmur. Hardan gəlmisiniz belə? Mən özüm rayonlu balasıyam.

Kənd, şəhər bölgüsü etmirəm. Amma, bu dərəcədə də olmaz axı.

Dördüncü mərtəbədə yaşayan Elçin Sadiqa yaltaqlandı:

– Ay Sadiq müəllim, əsəbləşməyin. Bu zibillər Sizin əsəbinizə dəyərmə? Zibili bizim blokun qonşuları tökməz. Məncə...

Sadiq başını qaldırıb Elçinə baxdı. Elçin Sadiqın baxışlarından cümləsini yarımçıq kəsib susdu. Sadiq bütün qonşuları bir-bir süzürdü, özünü iş başında hiss edirdi:

– İndi deyirsiniz ki, bir-bir oturma zibilləri analiz edirəm. Zibilləri bizim blokda yaşayanlar tökməyəndə, bəs kim tökmüş olacaq? O biri blokda yaşayan qonşuların işləri-gücləri yoxdumu? Çıxalar ikinci mərtəbəyə, oradan zibili blokun üzərinə atıb, sonra da düşüb işlərinin arxasınca gedələr. Camaatın işi-gücü qurtarıb... Blok-blok gəzib zibil atacaqlar...

Sadiqın qonşular içərisində xüsusi hörməti, nüfuzu vardı. Həm maddi imkanı, həm də ki, vəzifəsi qarşısında qonşular onun bir sözünü iki etmirdilər. İndi də susub qulaq asırdılar. Yuxarı mərtəbədən olan cavan oğlan dedi:

– Sadiq müəllim, zibilləri uşaqlar atmış olacaqlar.

Sadiq Rahibin dediklərini başı ilə təsdiqləyərək dedi:

– Mən də bilirəm ki, zibili uşaqlar atıblar. Amma uşağa zibil atdıran böyük hara baxır?

Uşaqları olan qonşular bir ağızdan dilləndilər:

– Bizim uşaqlar ələ iş etməzlər.

Sadiq qonşularının uşaqlarını təmizə çıxarmaq istəklərindən əsəbləşirdi. Onun xəyalında qonşuların on beş sutka kamerada saxlanılıb yazılı ifadələr alınması səhnəcikləri xəyalına gəlirdi. Xəyallarından ayrılaraq qonşulara muraciət etdi:

– Hə, sizin uşaqlar hürü-mələkdilər. Onlar belə iş tuta bilməzlər. Sizin balalarınızda axı... Sizdən olan uşaqlar da ki, ələ qəbahətsiz iş görə bilməzlər.

Susub qonşularını diqqətlə nəzərdən keçirdi. Sonra aramla sözünə davam etdi:

– Nə deyim? Ona da min şükür ki, zibilin bura atılmasını qəbahət bir əməl bilirsiniz. Ona görə də uşaqlarınızın üzərinə götürməyi özünü ar bilirsiniz. Sizlərin sözündən belə çıxır ki, zibilləri bir-bir açıb baxmalıyam. Zibilləri açıdımsa, kimin zibili olduğu belli olacaq. Kimin zibili olduğu o dəqiqə bilinəcək.

Sonra yanında duran, adını da bilmədiyi qonşunun 13-14 yaşlı oğluna dedi:

– Get bir uzun çubuq tap, mənə gətir.

Uşaq baş üstə deyib uzaqlaşmışdı ki, Sadıq nə fikirləşdisə uşağın arxasınca qışqırdı:

– Ay bala, ağacdən sındırma. Atılmış ya da sındırılmış bir çubuq gətir.

Sonra uşaqdan cavab gözləməyib üzünü qonşulara tutdu:

– Bir azdan hər şey aydınlaşacaq.

Rahib qonşularının başını aşağı salıb pərt durmalarını görüb dilləndi:

– Sadıq müəllim, ağsaqqalımızsınız. Yaşıma görə qonşuların yanında söz deməyim yersizdi. Ancaq, bəlkə bu dəfəlik zibilləri ataq. Uşaqlara tapşırırlar ki, bir də zibilləri bura atmasınlar. Nə deyirsiniz?

Sadıq Rahibə, sonra da ona diqqətlə baxan qonşularına baxıb başını buladı:

– Yox. Qətiyyəyən yox. Bu işə indi aydınlıq gətirilməsə, çətin bu işə yekun vurula. İş təcrübəmdən də bilirəm ki, cina-yətkar cəzalandırılmasa, ağı başına gəlməz. İndi bu zibilləri bura atan müəyyənləşdirilməlidir.

Bayaq çubuq dalınca göndərdiyi oğlan təngnəfəs Sadığa yaxınlaşdı:

– Sadıq müəllim, buyurun.

Sadıq oğlanın gətirdiyi çubuğu alıb diqqətlə nəzərdən keçirdikdən sonra qonşularına müraciət etdi:

– İndi iş başına.

Sonra əlində çubuq zibillərə yaxınlaşdı. Bir-bir zibilləri çubuqla qurdalamağa başladı. Birinci zibil bağlamasına baxıb düşündü: «Bu ikinci mərtəbədə yaşayan kömrük işçisinin ola bilməz. Vasif ailəsinə yaxşı baxır. Onun qabağında yaşayan qonşusu ola bilər. Hə, ola bilər. Qoy bir o biri qonşuları da fikrimdən keçirim. Mənim qarşımdakı qonşu da ola bilər. Rəhimənin də, Şəfiqəgilin də zibilləri ola bilər. Son mərtəbədə yaşayanların biri elmlə məşğul olur. Gərək kağız, vərəq olaydı. Onun qonşusudakı, nə bilim vallah. Nə isə... Zibil ən çox Rəhimənin istifadə etdiyi əşya və yeməklərə uyğun gəlir. O biri qonşularla münasibəti pozmağa dəyməz. Elə Rəhimənin nəvələrini çağırırıb soruşum. Bununla da məsələ bitsin». Sonra fikirli-fikirli Elçinə dedi:

– Elçin, evinizdəki uşaqları bura çağır gəlsinlər.

Elçin Sadığın xasiyyətinə bələd olduğundan heç nə deməyib sakitcə bacısı uşaqlarının arxasınca getdi. Uşaqlar dayılarını görüb ona yaxınlaşdılar. Elçin bacısı oğlanlarını süzüb dedi:

– Zibili siz atmısınızsa, boynunuza götürün. Məsələ bitsin. Elə də Sadıq müəllim bilir ki, zibili siz atmısınız.

Sonra cavab gözləmədən dönüb qonşularının yanına döndü. Uşaqlar onlardan uzaqlaşan dayılarını dinməz izlədikdən bir müddət sonra günahlarını başa düşüb sakitcə dayılarının arxasınca getdilər. Sadıq uşaqları görüb əsəbi halda soruşdu:

– Bu zibilləri siz atmısınız?

Uşaqlar qorxularından etdikləri əməlləri boyunlarına ala bilməyib dilləndilər:

– Yox. Biz atmamışıq.

Sadığın başından elə bil bir qazan qaynar su tökdülər. Əsəbi-əsəbi ətrafını nəzərdən keçirib qışqırdı:

– Etdiyiniz əməlləri boynunuza almağa da cəsarətiniz yoxdu? Kim töküb? Rahibmi töküb? Vasifmi töküb? Mənmi tökmüşəm? Təbii ki, zibil sizin zibilinizdi.

Rahib söhbətin çox uzandığını görüb dilləndi:

– Sadıq müəllim, hirsələnməyə dəyməz. Bu zibilləri nə edəcəyiksə, deyin edək. Artıq gecdi.

Sadıq qolundakı saata baxdı. Bir balaca işdən ötrü qonşuları üç saatdan çox idi ki, bura toplamışdı. Rahibə baxaraq dedi:

– Zibilləri ataq, sonra da hərə öz işinə.

Rahib qaşlarını çatıb təəccüblə soruşdu:

– Niyə?

Sonra başı ilə uşaqları göstərib əlavə etdi:

– Onlar dura-dura niyə biz zibil atmalıyıq?

Sadıq Rahibə cavab verdi:

– İstəmirəm ki, söz-söhbət olsun. Uşaqların valideynləri arxamca deyinsinlər ki, bizim uşağa zibil atdırırb.

Sonra Sadıq bir zibil bağlamasını götürüb zibilxanaya aparıb tulladı. Özünü danlayıb fikirləşirdi: «Sadıq, bu sənə nə lazım idi. Sən öz evinin zibilini atmırsan. O böyüklükdə idarənin rəisisən. İşçilərindən bir sənə belə görsə, nə düşünər».

Həyətdə qonşularla sağollaşıb evə çıxdı. Zibə Sadıqı görən kim tez dilləndi:

– Nə oldu, Sadıq?

Sadıq əsəbi halda arvadına baxıb qışqırdı:

– Canına azar oldu... Nə olacaq? Get çay hazırla, mən düş qəbul edib çıxıram.

Zibə ərinə demək istəyirdi ki, çay artıq hazırıdı. Sadıq ona imkan verməyib üzünə bozardı:

– Hamam xələtimi gətir.

Özü isə tələsik hamam otağına keçdi.

GÖZLƏNİLMƏZ GÖRÜŞ

Cənubər avtobusa mindi. Boş oturacaq görüb ora tərəf addımladı. Gözəltildiyi yerə çatmağa az qalmışdı ki, kimsə qolundan tutub dedi:

– Bıy... Sənsən? Necəsən qızım?

Sənubər altmış beş yaşlarının içərisində idi. Onu kim qızım deyib çağırırdı? Ona görə təəccüb içərisində qolundan tutan qadına dönüb baxdı. Qarşısında ərinin uzaq qohumlarından olan və özündən on-on beş yaş böyük Emanı görüb dayandı. Onu başdan - ayağa süzüb cavab verdi:

- Salam Ema?

Emanın üzündəki yaltaq təbəssümü ikrah doğururdu. Emanın yanında əyləşən yaşlı kişi ayaq üstə durdu və

– Xanım, siz burda əyləşin. Mən ora keçərəm – deyərək Sənubərə müraciət edərək arxa cərgəyə keçdi. Ema pəncərənin qarşısında keçib əyləşdi. Ema Sənubərin əyləşdiyini görüb tez dilləndi:

– Anan necədi qızım?

Sənubər anasının təxminən otuz il əvvəl rəhmətə getdiyi üçün Emanın bu sualını başa düşməyib təəccüb içərisində soruşdu:

– Anam təxminən otuz il əvvəl rəhmətə gedib. Bunu bilmirsən?

Ema özünü itirmiş halda soruşdu:

– Ay bala, bəs sən Sənubərin qızı deyilsən?

Sənubər Emaya baxdı, başını narazı-narazı bulayıb dedi:

– Yox ay Ema. Mən Sənubərin özüyəm.

Ema əzilib-büzülərək dedi:

– Mən də bayaqdan ay Sənubər bacı sənə qızın Samirə bilmişəm.

Sənubər üçün söhbət xoşagəlməz idi. Hirslə Emaya dedi:

– Sənin böyük qızın az qala mən yaşdadı. Oğlun da qızım yaşda.

Sənubərin hirsləndiyini görüb Ema tez dilləndi:

– Cavanlaşıbsan. Ona görə elə deyirəm. Sən də ki, o dəqiqə...

Sənubər Emanın cümləsini bitirməsinə imkan vermədi:

– Nə qədər cavanlaşmışam? Otuz beş yaşında qız kimi olmuşam? Oğlun Vüsal otuz beş yaşındadır, altmış beş yaşında kişiye oxşayır?

Ema özünü itirmişdi. Nə deyəcəyini bilmirdi. Sənubəri tanımağına tanımışdı. Onu sancmaq üçün yalandan guya qızı ilə səhv saldığını demişdi. Sənubərin bu cür qəti reaksiyasını ağına gətirməmişdi. Emanın özünün üç qızı olmasına baxmayaraq, həmişə Sənubərin qızı Samirəyə qarşı qəlbinin dərinliklərində bir həsəd vardı. Bu həsəd bəzən kinə çevrilir, ona rahatlıq vermirdi. Samirənin ağıllı olmasını, cəmiyyətdə özünü kamil insan kimi aparmasını, başqa qızlardan özünün müsbət keyfiyyətləri ilə seçilməsini heç cür həzm edə bilmirdi. Bu həzm edə bilməmənin başlanğıcını isə heç cür unuda bilmirdi. Qayın arvadı Şərqiyyənin qohumu Mədədin oğlu Qiyası kiçik qızı Lalə üçün gözaltılamışdı. Lalənin yaşı artıq iyirmi yeddiyə çatırdı. Universiteti bitirib kafedrada laborant işləyirdi. Qızının yaşının ötməsi, qızı üçün evdə qalmış damğasının vurulması Emanın gecə-gündüzünü qara etmişdi. Bir rahatlıq tapa bilmirdi. Qiyas isə Şərqiyyə ilə tez-tez gəlib gedirdi. Emanın yalvarışlarından sonra Şərqiyyənin qızı Rübabə Qiyasla danışmağı boyun olmuşdu. Amma bir əmba var idi. Onlar Qiyasın sevgilisi olduğunu bilmirdilər. Ancaq onların çəkidiyi Qiyasın uşaqlıq deyiklisi olan Samirə idi. Ona görə də Rübabə Samirəni Qiyasın gözündən salmağa çalışmalı, Laləni Qiyasa təklif etməli idi...

Rübabənin Qiyasla danışığını qapı arxasından dinləyən Ema bu qıza qarşı daha kinli olmuşdu. Rübabə Qiyasa demişdi:

– Qiyas, ay oğul, nəyinə gərəkdir sənin Samirə? Onun elə imkanlı ata-anası yoxdur. Özü də adi bir pedaqoji institutda oxuyur. Atası özünə nə gün ağlayıb ki, sənə də nə gün ağlaya.

Qiyas Samirənin atasının etdiyi yaxşılıqları yadından çıxartmasa da, özünü ona borclu bilmirdi. Elə başa düşürdü ki, Rəhim kişi qızı Samirəni ona ərə vermək üçün bütün bu yaxşılıqları edir. Bilmirdi ki, Rəhim kişi Qiyasın atası Mədədin onun doğmaca dayısı oğlu olduğu və ona yazığı gəldiyi üçün əlindən gələn köməyi, yaxşılığı edir. Rəhim kişi qızı Samirənin bir gün ona qarşı etiraz etməsinə belə cavab vermişdi:

– Qızım, Mədədin beş uşağı var. Dağın başında adi traktorçudu. Traktoruyla nə qazanır? Mənim bu günkü gün imkanım var. Yaxşılıqdı edim. Goruma aparmayacağam yığdıqlarımı. Sabah da Mədədin uşaqları səninlə qardaşına yaxşılıq edər. Sizə hayan olarlar. Xeyirinizdə-şərinizdə iştirak edərlər. Qohumdular. Qohumluq etmək lazımdır. Onların dar günlərində yardımçı olmazsansa, gen gündə sən onların nəyinə gərəksən?

Samirə atasına baxıb kədərlə yenə etiraz etmişdi:

– Ata, onlar sənin etdiyin yaxşılıqları dəyərləndirmirlər. Özlərini elə aparırlar ki, guya onlara borcun var.

Rəhim kişi qızının başını sıgallayıb demişdi:

– Yaxşılığı əvəzsiz et. O, sənin içindən gəlməlidir, həyat kredona çevrilməlidir. Yaxşılıq etdiyin insan dəyərləndirər, lap yaxşı. Dəyərləndirməzsə də ki, neyliyəsen?

Amma Rəhim kişi bilmirdi ki, yaxşılıq edə - edə övladlarına düşmə bəsləyir. Həyatda övladlarına ən çox zərbə vuran insanlar da o yaxşılıq etdiyi qohumlar olacaq. İllər keçəcək, onlar qızının qayınanasına Rəhimin ailəsini pisləyəcəklər. Oğlunun qayınatasına da deyəcəkdilər ki,

Rəhimin oğlunu da Cabbar oxudub. Düşünmürdülər ki, Cabbar adam oxudan olsa idi, öz uşaqlarını oxudardı...

Qiyas cəmiyyətdə müəyyən yer tutduqca, Rəhim kişinin ailəsinə yuxarıdan aşağı baxmağa başlamışdı. Rəhim kişinin tələm-tələsik yazda oğlu üçün kiçik toy edib yığdığı pulla instituta girdiyini, tətildən instituta oxumağa qayıdanda Rəhim kişinin cibinə qoyduğu xərclik pulları, Sənubər arvadın qoyduğu balonlarla mürəbbələri, can dəsmallarını, bahalı köynəkləri və s. onların qızı Samirəni ona soxuşdurmaq istəmələri kimi qəbul edirdi. Mədədin Qiyası instituta düzəltmək üçün Rəhim kişidən aldığı pulu yeddi-səkkiz ilə qaytarmasını da yaddan çıxarmışdı. Mədədin borc aldığı pulun axırını gətirəndə Rəhim kişi evdə deyildi. Sənubərin Mədədin bu cür gəlişi ürəyincə olmasa da evə dəvət etdi. Sənubər yaxşı bilirdi ki, Rəhimlə Mədəd toya dəvət olunmuşdular. Mədəd Rəhimi görməmiş olmazdı. Ancaq Sənubər bilmirdi ki, Mədəd özü Rəhimdən tez onlara gəlib ki, arvadıyla çıxartdıqları qərarı Rəhim kişidən çəkindikləri üçün Sənubərə söyləsin. Samirə çay hazırlamaq üçün mətbəxdə idi. Mədəd qonaq otağına keçib Sənubərin göstərdiyi yerdə əyləşdi. Cibindəki pulu çıxardıb masanın üzərinə qoyub dedi:

– Gəlinbacı, bilirsən nədi, Samirəni oxutmaq lazım deyil, ona ev alın, oğluma alım. Oğluma qızlar təklif olunur, evli, məşinli.

Sənubər Mədədi başdan – ayağa süzüb demişdi:

– Əvvəl bir de eviniz mübarəkdir. Yeni təmir etdirmişik. Dilin gəlmirmi? Sonra da ki, nə edəcəyimizi özümüz billərik. Oğlunuza evli-əşikli qız alın.

Samirənin otağa daxil olduğunu görən Sənubər qızına dedi:

– Qızım, əziyyət çəkmə, Mədəd əmi gedir.

Samirə təəccüblə əvvəl Mədəd kişiylə, sonra da anasına baxdı. Heç nə deməyib mətbəxə qayıtdı. Mədəd

Sənubərin hərəkətini anlayıb sakitcə ayağa durub dəhlizə çıxdı. Sənubər qonaq otağından qızını səslədi:

– Samirə, qapını bağla.

Bütün olanları Qiyasa atası danışmışdı. Rəhim kişinin ailəsindən yanıqlı olan Qiyas Rübabəni dinləyirdi. Rübabə imkan daxilində Samirəni gözdən salmağa çalışırdı:

– Hə oğul, cavansan. Səhv hərəkət etmə. Samirə qəşəng qızdı. Amma bir az doludur. Yaşlananda gör nə günə düşəcək? Kökələcək. Ət basacaq. Yerindən tərpənə bilməyəcək.

Qiyasın susduğunu görüb dedi:

– Gəlsən sənə əmimqızı Laləni verək. Universiteti bitirib. Birotanı evi də var. Sonra atası da ki, tanınmış professordu. Gəl o qızı al. Peşiman olmazsan.

Qiyas günah işlətməmiş adam kimi çiyinlərini çəkib dedi:

– Mən dostumun bacısı qızı ilə görüşürəm. Mütləq o qızı almalıyam. Yəni evlənməliyik. Artıq gecdi. Biz evlənməli-yik. Özü də bu yaxınlarda bir ağsaqqalımız kimi Şərqiyyə xanımın əlini öpməyə gətirəcəm.

Rübabə pərt olmuşdu. Amma heç nə deməmişdi. Qapı arxasında söhbəti dinləyən Ema da pərt olmuşdu. O vaxtdan məhz Qiyasa deyil, Samirəyə qarşı ürəyində qəzəbin oyanmışdı. Qızının öz millətinin nümayəndəsi ilə deyil, başqa bir millətlə evlənməsində Samirəni günahkar bilirdi. Var - gücü ilə o qıza pislik arzulayırdı. İndi də Sənubərin bu cür cavabı Emanı tamam çaş-baş salmışdı. Nə deyəcəyini bilməyib, Sənubərə acıq vermək üçün dedi:

– Hə. Lalə də müdafiə etdi.

Sənubər gülümsəyib dedi:

– Gözün aydın. Xeyrini görsün.

Samirənin iyirmi beş yaşında müdafiə etməsi Emaya rahatlıq vermirdi. Ona görə dedi:

– Samirə mənə demişdi ki, Lalə müdafiə edəndə mənə çağırırsınız.

Sənubər istehzayla Emanı süzüb soruşdu:

– Bəs niyə çağırımadınız?

Ema nazlana - nazlana dedi:

– Başımız o qədər qarışdı ki, tamam yaddan çıxdı...

Sənubər Emayla razı olduğunu başı ilə bildirib dedi:

– Başa düşmədim, Lalə Samirənin müdafiəsində iştirak edib, yoxsa Samirəni müdafiə ilə bağlı təbrik edib, mənim yadıma düşmür. Samirəyə nə olmuşdu ki, o sözü deyirdi?

Ema yalanının üstü açılacağından pərt olub dedi:

– Nə bilim, yəqin Lalənin müdafiəsində iştirak etmək ürəyindən keçib.

Sənubər ağır-ağır başını tərpətib dedi:

– Ola bilər. Xeyrində - şərində iştirak etməyən, rəfiqəlik etmədiyi, marağında olmadığı bir insanın müdafiəsində iştirak etmək istəsin. Həyatda hər şey ola bilər.

Ema söhbətin bu cür qurtarmağını istəmədiyi üçün dedi:

– Niyə elə deyirsən?

Sənubər başını bulayıb dedi:

– Samirənin dağdan ağır atası rəhmətə getdi, Lalə Samirəyə başsağlığı verdimi? Yox. Samirə elə məqamlara çox diqqət yetirəndir.

Ema Sənubərə baxıb dedi:

– Hə, bizdə gələ bilmədik. Allah Rəhim kişiye rəhmət etsin.

Sənubər söhbətin mövzusunı dəyişmək üçün dedi:

– Çox sağ ol. Bəs Lalənin uşaqları məktəbi bitiriblərmi?

Ema sevincək dedi:

– Yox, qız bu il məktəbi bitirir. Oğlansa hələ altıdadır.

Sənubər fikrə daldı. İllər nə tez keçir. Hələ Lalə ərə getməmişdi. Laborant işləyəndə əlavə işlər götürüb makinada yazırdı. Samirə elmi işini makinada özü yığmaq

üçün rəhbərlikdən makina istəmişdi. Rəhbərlik də ki, Lalənin əmisi oğlu, daha doğrusu Şərqiyyənin oğlu Cabbar idi. Cabbar Samirəyə bir aylıq Lalənin laborant işlədiyi kafedradan yazı makinasını götürməyə icazə vermişdi. Samirə Cabbarın icazəsindən sonra Lalənin yanına çıxıb xahiş etmişdi ki, yazı makinasını versin. Lalə də əlində təcili iş olduğu üçün Samirədən makinanı bir az gec aparmasını xahiş etmişdi. Samirə Laləni pis vəziyyətdə qoymamaq üçün razılaşıb demişdi:

– Amma əvvəlcədən də, evdən maşın həmin gün gəlib makinanı aparsın.

Samirəylə Lalə razılaşıbmışdılar. Amma bu söhbətdən on gündən artıq vaxt keçdiyini görə Sənubər qızına demişdi ki, daha makinanı gətirdirməsin. Başqa birisinə makinada yazdırarsan. Samirə də anasıyla razılaşıbmışdı. Makinayı gətirməmişdi. Bu söhbətdən bir ay keçmişdi. Sənubər Şərqiyyəgilə qonaq getmişdi. Qiyas da orda idi. Rübabə, Ema, Qiyas masa arxasında əyləşmişdilər. Şərqiyyə Sənubərlə otağa daxil olanda masa arxasında əyləşmiş adamlar ayağa durdular. Sənubər Ema və Rübabəylə öpüşüb görüşdü. Qiyas Sənubərə yaxınlaşıb əlini uzadıb dedi:

– Əmidostu, Sizi xoş gördük.

Sənubər Qiyasa baxıb dedi:

– Sağ ol oğul.

Sonra keçib Emagilin yanında əyləşdi. Qiyasın əli havada qalmışdı. Pərtliyindən özünü itirmiş Qiyas masa arxasında oturmuş qadınlara baxıb dedi:

– Sizin icazənizlə mən gedim. İşim var. Sağ olun.

Şərqiyyə arvad Qiyası yola salıb geri masaya qayıtdı. Keçib masa arxasında əyləşdi. Bu vaxt içəri Şərqiyyənin gəlini Nabat girdi. Əlindəki məcməyiye yığıldığı çay stəkanlarını masa arxasında oturanlara paylayıb təəccüblə soruşdu:

– Bəs Qiyas hamı?

Şerqiyyə qısaca gəlininə cavab verdi:

– İşi vardı, getdi.

Nabat başını bulayıb dedi:

– Özü bu günü seçmişdi ki, boşdu. Özü də ki, Cabbarla da işi vardı. Onu gözləyəcəkdi.

Sənubərə baxıb dedi:

– Sənubər xanım xoş gəlmisiniz. Həmişə siz gələsiniz.

Sonra keçib Sənubərin yanında əyləşdi. Sonra mehribanlıqla soruşdu:

– Rəhim kişi necədi? Uşaqlar nə təhərdilər?

Sənubər razılığını bildirdi. Nabat Sənubərə baxıb narazı-narazı dedi:

– Siz məndən inciməyin, Samirənin kobudluğuna görə ondan çox incimişəm.

Sənubər qaşlarını təəccüblə çatıb təşvişlə soruşdu:

– Nə edib?

Nabat masa arxasında oturanlara baxıb dedi:

– Gedib Lalədən...

Ema Nabatın sözünü yarımçıq kəsib dedi:

– Nabat, lazım deyil.

Nabat əli ilə Emaya qarışmamasını işarə edib Sənubərə dedi:

– Hə, gedib Lalənin əlindən yazı makinasını alıb. Lalə əlavə iş götürübmüş ki, xeyiri olsun. Lalə Samirədən xahiş edib ki, iki-üç gün ona vaxt versin. Samirə də deyib ki, yox. Bu gün aparıram. Düzdü Cabbar Samirəyə icazə verib. İki-üç gün gec aparardı, iki-üç gün də gec qaytarardı.

Sənubər Emaya baxırdı. Ema başını aşağı salıb qarşısındakı çaya baxırdı. Sənubər Nabatı diqqətlə süzüb dedi:

– Nə yazı makinası?

Nabat özündən razı halda cavab verdi:

– Samirənin elmi işini yazmaq üçün bizdən istədiyiniz yazı makinası. Hansı ki, Samirə evə aparıb.

Sənubər Nabatın sözünü yarımçıq kəsib dedi:

– Samirə evə heç bir yazı makinası gətirməyib. Ona makina lazım olmadı. Lalədən makinanı istəmişdi, demişdi ki, pulla yazı yazır. Əlində işi var. Qurtaranda xəbər verər. On gün gözlədik, heç nə demədi, biz də Samirənin elmi işini başqa bir adama makinada yığdırdıq. Makinanın gətirməyə – gətirməyə bu söz-söhbət yaranıb, gətirsəydi nə olardı?

Nabat təəccüblə gah Sənubərə, gah da Emaya baxırdı. Aradakı gərginliyi aradan götürmək üçün Şerqiyyə diləndi:

– Nabat, qızım, çay gətir.

Nabat bir himə bənd imiş kimi tez ayağa durub otaqdan çıxdı...

İndi Sənubərin Emaya rast gəlməsi, Emanın səviyyəsiz danışığını dinləyib düşündü:

– Bəzi insanlar qocaldıqca müdrikləşir, bəziləri isə aqlını itirir. Deyəsən bu ikincilərə aiddir.

Avtobusun düşəcəyi dayanacağa çatdığını görən Sənubər tez dilləndi:

– Sağ ol, Ema. Səni gördüyümə şad oldum. Düşərsən, yol pulunu verəcəm.

Sənubər sürücüyə yol pulunu verib tələsik avtobusdan düşüb dərinə nəfəs aldı. Emanın əlindən azad olduğuna görə sevindi....

"QARA YEL"İN SORAĞINDA

Xavər Vətənindən çox uzaqlarda təhsil alması səbəbindən doğma yerlərdən qərib düşmüşdü. Vətənindən xəbər tutmaq üçün internetdə yerləşdirilmiş qəzet və jurnalları mütəmadi olaraq mütləq edirdi. Qərib ölkədə Vətəndə nəşr olunmuş qəzet və jurnalları əldə etmək qeyri-mümkün idi. Doğma yurtda çap olunan mətbu orqanlarının isə hamısının saytı yox idi. Olanların əksəriyyəti də bərbad şəkildə idi. Xavər internet səhifələrində doğma dilində nəşr olunmuş qəzet və jurnal saytlarını mütləq etmək həvəsində deyildi. Həmin saytları nəzərdən keçirəndə mütləq əsəbləşər, özündən çıxardı. Bu saytlarda yerləşdirilmiş məqalələrin əksəriyyəti öz bəsitliyi, daha doğrusu zəifliyi ilə oxucuda ikrah oyadırdı. Xavər günlərin bir günü internet səhifələrində qəzet və jurnalları mütləq edərkən diqqətini dövlət qəzeti hesab edilən "Azərbaycan" qəzetində Əsgər ağa Adıgözəlov-Goraniyə həsr edilmiş "Hacı Qaranın ilk ifaçısı" adlı məqalə diqqətini cəkdi. Əsgər ağa Adıgözəlov-Goraniyə həsr olunmuş məqaləni acgözlüklə oxumağa başladı...

Xavər XIX əsrdə yaşamış ziyalılarımızdan biri olan Əsgər ağa Adıgözəlov-Gorani haqqında çox maraqlanırdı. Onun haqqında olan məlumatları diqqətlə oxuyar və özü üçün bu şəxsiyyət haqqında geniş məlumat əldə etmək istəyirdi. Mütləq etdiyi məqalədə Əsgər ağanın "Qara yel" romanı haqqında yazılmış məlumat diqqətini daha çox cəlb etmişdi. Xavər sevincindən nə edəcəyini bilməyib o biri otaqda televizorda siyasi proqramı seyr edən qardaşına yaxınlaşdı. Xavərin şən əhval-ruhiyyədə olması Ceyhunun nəzərindən qaçmadı. Gülümsəyərək bacısından soruşdu:

– Beş dəqiqə bundan qabaq qaş-qabağın yer süpürürdü. Nə oldu ki, belə nəşə içərisindəsən.

Xavər qardaşının yanında əyləşib dedi:

– Tap görüm, internet səhifələrində nə tapdım.

Ceyhun çiyinlərini çəkib diqqətlə Xavərə baxdı. Xavər qardaşının susduğunu görüb sözünə davam etdi:

– Bilirsən də, uzun müddətdir ki, Əsgər ağa Gorani-nin "Qara yel" romanını axtarıram. Respublikamızda neçə arxiv və kitabxana var, hamısını ələk-vələk etdim. Burda da ki, axtarmadığım arxiv, kitabxana qalmadı.

Ceyhun bacısının sözünü yarımçıq kəsib dedi:

– Bunları bilirəm. O əsərlə lap zəhləmizi tökmüsən. Sözünün canını de.

Xavər qardaşının onu həvəssiz dinlədiyini görüb incimiş halda sözünə davam etdi:

– Sözümün canı ondadır ki, «Qara yel» romanı tapılıb. Özü də nə az, nə çox, düz dünya xalqlarının 20-dən artıq dilinə tərcümə olunub.

Ceyhun bacısına baxıb istehza ilə dedi:

– Doğrudan... Özü də dünya xalqlarının 20-dən artıq dilinə tərcümə edilib? Onu hansı axmaq yazıb? Yəqin səhv məlumatdır. İnternetdə belə hallar adi hala çevrilib.

Xavər çiyinlərini çəkib dedi:

– İnanmağım gəlmir. Amma, hər şey ola bilər. Mənim cib telefonumda kontur azdı. Telefonunu ver, redaksiyaya zəng edim. Məqalə müəllifinin telefonunu istəyim. Müəlliflə təcili əlaqə yaradım.

Ceyhun telefonunu bacısına uzadaraq dedi:

– Məsləhət görərdim ki, Bakıya gedəndə redaksiyaya zəng edib, müəlliflə də görüşəsən. İndi təcili nə danışacaq-sən. Orda ətraflı söhbət edərsən. Bacı, nə isə inanmağım gəlmir. Ağlıma batmır.

Sonra bacısına baxıb sözünə davam etdi:

– O məqaləni göstər, mənə çox maraqlıdır.

Xavər otaqdan çıxaraq qardaşına dedi:

– Buyur.

Sonra kompyuterin qarşısına keçib bayaq axtardığı <http://www.azerbaijan-news.az/index.php?Lng=aze&year=2007&Pid=14276> saytı açıb ayağa duraraq qardaşına müraciət etdi:

– Buyur canım. Oxu. Xasiyyətinə bələdəm. Öz gözlərinlə görməsən, inanmazsan.

Ceyhun kompyuterin qarşısına keçib məqaləni oxuyub başını buladı:

– Maraqlı faktdı. Dövlət qəzetində yanlış məlumat verilməz. Bəlkə də doğrudur. Sən neçə ildir ki, artıq o mühitdən uzaq düşmüşən. Yəqin tapıblar, sənin xəbərin yoxdu.

Xavər istehza ilə gülümsəyib narazı-narazı dilləndi:

– İnanmağım gəlmir. Əsər tapılıb. Özü də 20-dən artıq dünya xalqlarının dilinə tərcümə olunmuş variantları ilə. Nə isə... Absurd bir işə bənzəyir.

Ceyhun məqaləni bir də gözdən keçirib dedi:

– Nə bilim... Yazıçının nəvəsinin adını da çəkib, onun işlədiyi iş yerini də. Lap onu da gedib taparsan. Ünvanı yazılıb da, ondan artıq nə lazımdır. Məqalənin müəllifi Telman Mehdixanlı göstərir də. Yazır ki, "Göraninin nəvəsi, 40 ildən artıq Azərbaycan Dövlət Gənc Tamaşaçılar teatrında tərbiyəçi-müəllim işləyən Nigar Mikayıl qızı Adıgözəlova-Əzimovanın..." Bundan artıq daha nə istəyirsən?

Xavər başını bulayıb susdu. Bacısının xətrinə dəydiyini görən Ceyhun dedi:

– Xavər, ciyərim yanır, mənə çay verərsənmi?

Xavər sakitcə ayağa durub başı ilə hə deyib mətbəxə keçdi.

Xavər "Azərbaycan" qəzetinin səhifəsində qeyd olunmuş telefon nömrəsini yığdı. Dəstəyi bir kişi götürdü. Xavər soruşdu:

– «Azərbaycan» qəzeti redaksiyasıdı?

Kişi tələsik cavab verdi:

– Hə. Kim lazım idi?

Xavər bir başa mətləbə keçib soruşdu:

– Mənə Telman Mehdixanlı lazımdır. Onunla necə əlaqə yaratmaq olar?

Kişi təəccüblə soruşdu:

– Bilmək olar nə məsələdir?

Xavər udqunub dedi:

– Bəli. Telman Mehdixanlının 13 iyun 2007 - ci il tarixində qəzetinizdə "Hacı Qara rolunun ilk ifaçısı" adlı məqaləsi çap olunub. Mən həmin məqalənin müəllifi ilə görüşmək istərdim. Müəllif orada sensasiyalı bir xəbər işlədib. Məqalədə yazmışdır ki, Əsgər ağa Göraninin «Qara yel» romanı dünya xalqlarının 20-dən artıq dilinə tərcümə edilib.

Telefon dəstəyində onu dinləyən kişi sakitcə dedi:

– Bu xəbərdə sensasiyalı nə var ki?

Xavər danışdığı insanın məsələdən hali olmadığını anlayıb dedi:

– Məsələ odur ki, həmin əsər əlimizdə yoxdur. Yəni, əlimizdə olmayan əsərin birdən-birə dünya xalqlarının 20-dən artıq dilinə çevrilməsi və bu faktın olması təəccüb doğurur.

Telefon dəstəyində onu dinləyən kişi istehza ilə dedi, Xavər onun üzünü görməsə də səsindeki istehzanı duyurdu:

– Xanım, bilirsiniz, həmin məqalənin müəllifi yalan məlumatlar yazması ucbatından işdən xaric edilib. O, dırnaqarası müxbirimiz artıq bizim redaksiyanın işçisi deyil. Yəqin o yazıdakı fakt da onun növbəti fırıldığıdır.

Xavər eşitdiyi xəbərdən məyus olmasına baxmayaraq, tez soruşdu:

– Bəs o, insanın koordinatlarını kimdən öyrənmək olar?

Kişi bir az susub dedi:

– Məndə onun koordinatları yoxdu. Amma sizə onun işlədiyi mədəniyyət şöbəsinin telefonunu verə bilərəm.

Bəlkə o şöbədə işləyən əməkdaşlarda onun telefonu qalmış olsun.

Xavər tanımadığı adamın dediyi telefon nömrəsini yazıb sağollaşdı. Bir müddət əlindəki telefon nömrəsi yazılmış vərəqə baxdı. Həvəssiz-həvəssiz nömrəni yığmağa başladı. Telefon dəstəyini bir kişi götürdü. Xavər salamlayıb dedi:

– Mənə sizin şöbənin keçmiş əməkdaşı Telman Mehdixanlının koordinatları lazım idi.

Tanımadığı insan maraqla soruşdu:

– Sizə bu nömrəni kim verib.

Xavər bundan əlavə yığmış olduğu nömrəni yadına salıb dedi:

– Sizin qəzetin üzərindəki nömrəyə zəng etmişdim. Orada bu nömrəni verdilər. Dedilər ki, şöbə bilməmiş olmaz.

Kişi tərəddüdlə dedi:

– Bilmirəm. O, artıq bizdə uzun müddətdir ki, işləmir.

Xavər kişinin Telman Mehdixanlının koordinatlarını söyləmək istəmədiyini görüb tez dilləndi:

– Mən onu yazdığı məqaləsinə görə narahat etmək istərdim. Məqalədə yazır ki, Əsgər ağa Goraninin «Qara yel» romanı dünya xalqlarının 20-dən artıq dilinə tərcümə edilib. Mənə tədqiqat işimlə əlaqədar «Qara yel» romanı lazımdır.

Tanımadığı şəxs maraqla soruşdu:

– Siz elmi iş üzərində işləyirsiniz?

Xavər sakit halda dedi:

– Hə.

Tanımadığı adam tələsik dedi:

– Mənim adım Nərimandı. Mən də dissertantam. Məşhur bir ədibimizin yaradıcılığı mövzusunda namizədlik işi üzərində işləyirəm. Səkkiz kitab müəllifiyəm.

Xavər Nərimanın söhbətindən xoşhal olmasa da məcburən qulaq asırdı. Nəriman tez dedi:

– Xanım, siz telefon nömrəsini qoyun, mən öyrənib sizə zəng edərdəm.

Xavər naəlac qalıb ev nömrəsini Nərimana verdi. Nəriman axşamüstü zəng edib Telman Mehdixanlının cib telefon nömrəsini verib dedi:

– Çox, çox xahiş edirəm. Nömrəni sizə mən verdiyimi söyləməyin. Pis insandır. Mənimlə dalaşmasın. Çox xahiş edirəm. Sizin xətrinizə verirəm.

Xavər təşəkkür edib dedi:

– Nəriman müəllim, narahat olmayın. Nömrəni sizin verdiyinizi söyləmərdəm.

Nəriman narahatçılıqla bir də təkrar edib dedi:

– Xavər xanım, xahiş edirəm, bilməsin.

Xavər qətiyyətlə dedi:

– Narahat olmayın. Demərdəm. İndi isə sağ olun.

Sağollaşdıqdan sonra telefon dəstəyini asıb ayağa durdu. Cib telefonunu hara qoyduğunu yadına saldı. Cib telefonu ilə bayaq qızıyla danışdığını yadına salıb mətbəxə keçdi. Telefonu soyuducunun üstünə qoymuşdu. Cib telefonunu götürüb Telman Mehdixanlıya zəng etdi. Telman Mehdixanlı dəstəyi açıb dedi:

– Alo...

Xavər cəld dilləndi:

– Axşamınız xeyir, Telman müəllim.

Telman müəllim kobud şəkildə dedi:

– Kimdi?

Xavər tanımadığı insanın kobudluğundan xoşagəlməz bir hiss keçirdi. İstədi telefonu söndürsün. Amma onu uzun müddətdir ki, düşünməyə vadar etmiş olan əsəri görmək arzusunda olduğu üçün dedi:

– Telman müəllim, siz məni tanımırırsınız. Mənə sizin «Hacı Qara rolunun ilk ifaçısı» adlı məqalədə qeyd etdiyiniz «Qara yel» romanı maraqlandırır. O əsər əlinizdə varmı?

Telman əvvəl susdu. Onun susması Xavərə şübhəli gəldi. Telman Xavərin sualına cavab vermək əvəzinə soruşdu:

– Mənim telefon nömrəmi sizə kim verib?

Xavər Telmanın sualdan qaçdığını anlayıb dedi:

– Telman müəllim, mən sizə sual verdim. Sizin telefon nömrəsini mənə kim verib-verməməyinizin mətləbə nə dəxli? O əsər sizin əlinizdədirmi?

Telman Xavərin bir başa cavabından özünü itirmişdir. Nə deyəcəyini belə bilməyib dedi:

– Hə. Həm azərbaycanca, həm farsca var.

Xavər soruşdu:

– Mən sizinlə harda görüşüb o əsərə baxa bilərəm?

Telman bir az susub dedi:

– Sabah mənə saat 11- 12 radələri arasında zəng et.

Xavər sağollaşib dəstəyi asdı.

Xavər saat ikinin yarısı Telman Mehdixanlıya zəng etdi. Dəstəyi götürən Telman Mehdixanlı Xavərin səsini tanıyıb dedi:

– Mən sizə demişdim ki, saat 11-12 radələrində zəng edin.

Xavər pərt olmuş halda dedi:

– Bir şey dəyişibmi, Telman müəllim. Mən sizə zəng edib hər hansı bir günə görüş təyin etməliydim ki, kitabı mənə göstərsiniz. Daha doğrusu kitabı mənə verəsiniz.

Telman əsəbi halda dedi:

– Yaxşı. Onda mənə sabah səhər saat 9-da zəng edin.

Xavər yaxşı deyib sağollaşmaq istəyirdi ki, Telman dedi:

– Sizə mənim telefon nömrəmi kim verdiyini deməsəniz, mən sizinlə görüşməyəcəyəm.

Xavər Telmanın kobudluğuna bərk əsəbləşmişdi. Telefon nömrəsini ona vermiş olan Nərimanın xahişini yadına salıb dedi:

– Rəfiqəm verib. Adını çəksəm, tanıyacaqsınız?

Telman nə dediyini də özü də anlamayıb dedi:

– Nömrə verməməyindən bəllidir ki, necə alim olmusan?

Xavər əsəbi halda dedi:

– Siz mənim kim olduğumu bilmirsiniz. Nə adımı, nə soyadımı. Mən sizə özümü təqdim etməmişdim. Məni tanımaya-tanımaya belə danışmağınız qəbahətdir.

Telman əsəbi-əsəbi dedi:

– Nömrəni sənə verənin adını deməməyindən alimliyin bəllidir. Bir də məni narahat etməyin. Mənə zəng etməyin.

Telefonu yarımçıq söndürdü. Xavər əsəbi halda təkrar nömrəni yığdı. Telefonu Telman açanda dedi:

– Artıq hər şey aydındır. Əsər əlinizdə deyil.

Telman əsəbi halda qışqırdı:

– Özün hər şeyi yaxşı bilirsən. Bir də mənə zəng etmə. Məni...

Xavər onu sözünü bitirməyə imkan verməyib telefonunu söndürdü. Artıq bəlli idi. Əsər əldə yox idi. Ürəyində «Qara yel» romanının tapıldığına olan balaca bir ümidin söndüyünə təəssüflənirdi.

Xavər çalınan telefon zəngini eşidib əsəbi halda mətbəxdən gəlib dəstəyi qaldırdı. Zəng edən rəfiqəsi Leyli idi. Xavər Leylinin səsini eşidib dedi:

– A, Leyli sənsən? Rayondan nə vaxt gəldin?

Leyli Xavərin əsəbi olduğunu duyub dedi:

– Səhər gəldik. Ürəyimdən keçdi ki, sənə zəng edim. Sənin üçün yaman darıxmışdım. Sənin də kefin yox.

Xavər fikirli-fikirli dedi:

– Həmişə evində-əşiyində. Necə istirahət etdin?

Leyli təşəkkürünü bildirərək dedi:

– Şükür Allaha, yaxşı. Sənin niyə kefin yoxdu?

Xavər əsəbi halda danışmağa başladı:

– Canım, birinə zəng etmişdim ki, kitab versin. Dedi ki, bir də ona zəng edib onu narahat etməyim.

Leyli qəhqəhə çəkib güldü:

– O, hansı ağıldan dayazdı? Nəyin üstündə?

Xavər "Hacı Qara rolunun ilk ifaçısı" adlı məqaləylə bağlı hadisəni başdan-ayağa rəfiqəsinə danışdı. Leyli diqqətlə dinləyib dedi:

– Xavər, anlamadın? Əsər əldə yoxdu. Bəs nə deyəydi. Elə bilirsən ki, hər bir kişinin kişiliyi çatıb deyə bilər ki, əsər əldə yoxdur, yalan faktlar yazmışam.

Xavər dərindən ah çəkdi. Sonra Leyliyə dedi:

– Başdan deyəydi. Elə bil padşahdı. Ay mən sənə demişdim saat 11 ya 12 arası zəng et. Sən gec zəng etdin. Mənim nömrəmi sənə kim verib, adını de. Nömrəni verən adamın adını deməməyinlə sənə alimliyin bəlli oldu.

Leyli Xavərin hirsələndiyini hiss edib dedi:

– Vecinə alma. Elə axmaqlara fikir vermə. Nahaq fikir verirsən. Səviyyəsiz insanlara görə kefini pozmağa dəyərmə?

Xavər rəfiqəsinin sözünü kəsib dedi:

– Bacı, dərd orasıdır ki, mən heç özümü təqdim etməmişdim. Yəni adım, soyadımı bilmir. Alimlərə o cür qeyri-peşəkar insanların o cür münasibət bəsləməsi məni çox düşündürür.

Leyli istehza ilə dedi:

– Hər kəs hamını öz arşını ilə ölçür.

Xavər susub heç nə demədi. Leyli rəfiqəsinin susduğunu görüb dedi:

– Canım, mətbuatda müəyyən yanlış məlumatların verilməsi faktları son dövrlərdə daha çox yer almaqdadır.

Xavər Leylinin dediklərini dinləyib dedi:

– Bilirəm, mətbuatda yanlış məlumatların verilməsi bir çox aspektdən özünü göstərir. Müəllif yazmış olduğu yanlış məlumatlarla ictimaiyyətin diqqətini özünə cəlb

etmək və zorən öz imzasını oxucuya tanıtdırmaq, asan yolla şöhrət qazanmaq məqsədi güdür.

Leyli qəhqəhə çəkib rəfiqəsinin sözünə əlavə etdi:

– Bütün bunların ən başlıcası yanlış məlumat ötürən müəlliflərin savadsızlıqlarından xəbər verən ilk amillərdən biridir. Seçmiş olduğu peşəyə, xüsusilə də özünə hörmət qoyan müəllif yazmış olduğu tarixi faktları bilmədən oxucuya çatdırmamalıdır.

Xavər dərindən nəfəs dərib dedi:

– Ancaq təəssüf hissi ilə qeyd edirəm ki, bu cür tarixi yanlış faktlar yalnız mətbuatda deyil, həmçinin elmi tədqiqatlarda da rast gəlinir. Ən təəssüfedicisi hal isə, tədqiqatla məşğul olan insanların belə hadisələrə biganə qalmaları və susmalarıdır.

Xavər Leylinin ona diqqətlə qulan asdığını duyub dedi:

– Bədbəxt bilmir ki, dünya xalqlarının 20-dən artıq dilinə çevrilmiş əsər Qurban Səidin "Əli və Nino" əsəridir. Müəllifliyi Azərbaycan ədəbiyyatında mübahisəyə səbəb olmuş "Əli və Nino" əsəri. Hətta balaca uşağa da məlumdur ki, əsər dahi yazıçımız Y.V.Çəmənzəminliyə aid edilir, Qurban Səidə də. Leyli, Əsgər ağa Goraninin "Qara yel" romanının isə bizə yalnız adı məlumdur. Bu fakt ilk dəfə mərhum alimimiz Ə.Bağırovun diqqətini cəlb etmişdir. 1891-ci ildə gürcücə "İveriya" və rusca "Novoe obozreniye" (hər iki qəzet Tiflisdə nəşr edilmişdir) qəzetləri çox maraqlı bir xəbər yazmışdı. Bu xəbərdə bildirilmişdir ki, XIX əsrin sonlarında Tiflisdə yaşayan Gəncə mülkədarı Əsgər ağa Adıgözəlov "Qara yel" adlı bir tarixi roman yazmışdır. Bu romanda Ağə Məhəmməd Şah Qacarın Qafqaza hücumları, Şuşa qalası yanında vuruşları, Azərbaycan türklərinin həyatı, məişəti, adət-ənənələri və s. təsvir olunur. Qəzetlərdə oxuyuruq: "Yelizavetpol mülkədarı və mirovoy sudun Tiflisdəki köməkçisi Əsgər ağa Adıgözəlov Ağə Məhəmməd xanın basqını zamanından böyük bir tarixi roman

yazmışdır. Farsların və Zaqafqaziya müsəlmanlarının, yəni Azərbaycan türklərinin əxlaqı və adətləri, habelə hərbi toqquşmaların teatri olan yerlər, başlıca olaraq Şuşa qalası yüksək dərəcədə ətraflı və təfərrüatlı təsvir edilmişdir.

Əsgər ağanın kitabı başqa cəhətdən də maraqlıdır. Ağa Məhəmməd xan tərəfindən paytaxtları amansızcasına dağıdılmış gürcülər onlara hücum edən farsları Azərbaycan türkləri ilə eyniləşdirərək, hətta indiyə kimi bütün şiələrə, onların Azərbaycan türkləri və ya xalis farslar olmalarına fikir verməyib kin bəsləyirdilər. Gürcülər Əsgər ağanın kitabını oxuyub görəcəklər ki, Azərbaycan türkləri onların vətəninə başına farsların gətirdiyi bəlalarda nəinki müqəssir deyillər, hətta onların özlərini şah heç gürcülərdən az fəlakətə düşər etməmişdir.

Adı çəkilən kitab, eyni zamanda, həm rus dilində, həm də Azərbaycan türkcəsində meydana çıxacaqdır... Əgər müəllif öz kitabını gürcü dilində də çap etdirsəydi, yaxşı bir iş görmüş olardı.

Kitabın kifayət qədər oxucusu olacaqdır".

Leyli rəfiqəsini dinləyərək dedi:

– Hə da... Bu sənənin mövzundur. Sən onu işləmişən. Ədəbiyyatın o sahəsini də gözəl bilirsən.

Xavər rəfiqəsini sona qədər dinləməyib dedi:

– Leylican, bu xəbərdən görünür ki, roman iki dildə çapa hazırlanıbmış. Hələlik əldə edə bilmədiyimiz Əsgər ağa Adıgözəlovun "Qara yel" romanı haqqında artıq məlumatımız yoxdur. Namizədlik işimi, yəni "İlk Azərbaycan romanları" adlı tədqiqat işi üzərində işləyərkən, rəhmətlik elmi rəhbərim Ərastun müəllim bu əsər barəsində mənə bir çox məsləhətlər vermişdir. Əsərin Azərbaycanın heç bir kitabxana və arxivində olmadığını, həmçinin Moskva, Sankt-Peterburq və digər Rusiya şəhərlərinin arxiv və kitabxanalarında rast gəlinmədiyini demişdir. Mən əsəri əldə etmək üçün Gürcüstan arxivinə sorğu göndərdim, sonralar isə Rusiyada həmin əsəri əldə etməyə cəhd etdim.

Adı çəkilən romana Bakı şəhərində olduğu kimi, Moskva şəhərinin arxiv və kitabxanalarında rast gəlmədim.

Leyli gülümsəyib dedi:

– Sən tapmısan, kim tapacaqdı ki?

Xavər narazı-narazı dedi:

– Sən də zarafatından qalmırsan... İnanmazsan ki, internet səhifələrində, daha doğrusu Telman Mehdixanlının bu əsər haqqında cızma-qarasını oxuyanda çox sevindim. Sonra onunla telefon əlaqəsi yaradıb, Əsgər ağa Adıgözəlovun "Qara yel" romanının orijinalını istəyəndə çox peşimançılıq hissi keçirdim. Əsərin əldə olmamasına çox təəssüfləndim...

Leyli maraq içində soruşdu:

– Nə dedi?

Xavər qəhqəhə çəkib dedi:

– Ay qız, bayaqdan danışiram. Qulaq asmırsan?

Leyli gülümsəyib dedi:

– Qulaq asmağına asıram.

Xavər dedi:

– Nə bilim... Telman Mehdixanlı əsəri təqdim etməkdən imtina etdi və onu narahat etməməyimi xahiş etdi.

Leyli rəfiqəsini dinləyib dedi:

– Xavər çox maraqlıdır ki, Azərbaycan xalqı üçün önəmli əhəmiyyət kəsb edən bədii əsəri Telman Mehdixanlı ictimaiyyətdən niyə gizlədir? Əsərin geniş ictimaiyyətdən gizlətməsinin səbəbi nədir?

Xavər çiyinlərini çəkib dedi:

– Doğrusu mən də bilmirəm. "Qara yel" əsərində Cənubi Qafqazın qərbində (Ermənistan və Gürcüstan) tarix boyu Azərbaycan türklərinin yaşadığı qələmə alınmışdır. Bu baxımdan, "Qara yel" əsəri Azərbaycan tarix elmi üçün önəmli xarakter daşıyır.

Leyli fikirli-fikirli dedi:

– Bəs Telman Mehdixanlı əsəri sənə verməkdən niyə imtina etsin?

Xavər rəfiqəsinin sualı qarşısında aciz qalıb nə deyəcəyini belə bilmirdi. Leylinin sualını təkrarlaması onu dillənməyə vadar etdi:

– Leylican, ictimaiyyətdə "Qara yel" in geniş yayılması haqqında fikrin yayılması elmi dairələr arasında dezorientasiya yarada bilər. Belə ki, bu əsərin axtarışı və tədqiq edilməsi probleminə süni şəkildə pərdə çəkilir.

Leyli Xavərin həyəcanını duyduğundan soruşdu:

– Canım bu əsər səni niyə bu qədər narahat edir:

Xavər dərindən ah çəkərək cavab verdi:

– Əsgər ağa Adıgözəlovun "Qara yel" romanı əldə olsaydı, həm romançılığımız tarixi üçün, həm də Azərbaycan-gürcü ədəbi əlaqələri üçün böyük əhəmiyyət kəsb edərdi.

Leyli rəfiqəsinə dinləyib dedi:

– Səni də yordum.

Xavər gülümsəyib dedi:

– Yox mən səni yordum. Yaxşı, sağ ol. Sabah zəng edərəm.

Xavər Leyliylə sağollaşıb dəstəyi telefon aparatının üzərinə qoydu. "Qara yel" romanı ətrafında baş verən olaylar onu lap pərişan etmişdi. Düşünürdü, görəsən bu əsər tapılıb ictimaiyyətə çatdırılacaqmı və o bir tədqiqatçı kimi bu əsəri mütaliə edə biləcəkmə? Xavər fikirli-fikirli mətbəxə keçdi...

«Elm və Təhsil» nəşriyyatının direktoru:
professor Nadir MƏMMƏDLİ

Yığılmağa verilmiş 02.10.2011.

Çapa imzalanmış 14.10.2011.

Şərti çap vərəqi 8. Sifariş № 405.

Kağız formatı 60x84 1/16. Tiraj 1000.

Kitab «Elm və Təhsil» nəşriyyat-poliqrafiya
müəssisəsində səhifələnilib çap olunmuşdur.

E-mail: elm_ve_tehsil@box.az

Tel: 497-16-32; 050-311-41-89

Ünvan: Bakı, İçərişəhər, 3-cü Maqomayev döngəsi 8/4.